



Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.



Rapport

R17:1979

**Ansvarsfördelningen
mellan miljöskydds-
prövande och plan-
prövande myndigheter**

17 fallstudier

Jan-Irvis Scheynius

Byggforskningen

TEKNISKA HOGSKOLAN I LUND
SEKTIONEN FOR VAG- OCH VATTEN
BIBLIOTEKET

R17:1979

ANSVARSFÖRDELNINGEN MELLAN MILJÖSKYDDSPRÖVANDE
OCH PLANPRÖVANDE MYNDIGHETER

17 fallstudier

Jan-Irvis Scheynius

Denna rapport hänför sig till forskningsanslag 760611-9
från Statens råd för byggnadsforskning till Avd. för
sambällsbyggnad/regional planering, KTH, Stockholm.

TEKNISKA HÖGSKOLAN I LUND
SEKTIONEN FÖR VÄG- OCH VATTEN
BIBLIOTEKET

I Byggeforskningsrådets rapportserie redovisar forskaren sitt anslagsprojekt. Publiceringen innebär inte att rådet tagit ställning till åsikter, slutsatser och resultat.

R17:1979

ISBN 91-540-2984-8
Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

LiberTryck Stockholm 1979 951129

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SID

1	INLEDNING	5
1.1	Bakgrund	5
1.2	Syfte	6
1.3	Urval	7
1.4	Arbetssätt	7
2	MILJÖSKYDDSLAGEN, BYGGNADSLAGEN M FL LAGAR	8
2.1	Prövning enligt miljöskyddslagen	8
2.2	Prövning enligt byggnadslagen	11
2.3	Andra lagar	15
3	TILLSTÅND ELLER DISPENS UNDER FÖRUTSÄTTNING ATT PLAN BLIR FASTSTÄLLD	17
3.1	Inledning	17
3.2	Reningsverk i Skellefteå	18
3.3	Reningsverk i Flen	19
3.4	Sammanfattningar och kommentarer	20
4	VID MILJÖSKYDDSPRÖVNINGEN AVVAKTAS INTE PLANARBETET - KOKSVERK I LULEÅ	22
4.1	Inledning	22
4.2	Första miljöskyddsprövningen	23
4.3	Andra miljöskyddsprövningen	27
5	MILJÖSKYDDSPRÖVNING OCH PLANPRÖVNING PÅVERKAR VARANDRA	29
5.1	Inledning	29
5.2	Reningsverk i Boden	29
5.3	Reningsverk i Ed	32
5.4	Sammanfattningar och kommentarer	39
6	KOMMUNEN MOTSÄTTER SIG TILLSTÅND ELLER DISPENS	45
6.1	Inledning	45
6.2	Avfallsanläggning i Huddinge	45
6.3	Destruktionsugn vid djursjukhus i Stockholm	47
6.4	Sammanfattningar och kommentarer	54
7	VID MILJÖSKYDDSPRÖVNINGEN FÖRUTSÄTTES ATT OM- GIVANDE MARK ANVÄNDS PÅ VISST SÄTT	57
7.1	Inledning	57
7.2	Avfallsanläggning i Västerås	58
7.3	Läkemedelsfabrik i Upplands Bro	60
7.4	Avfallsanläggning i Vaxholm	67
7.5	Sammanfattningar och kommentarer	70
8	BESLUT OM SKYDDSAVSTÅND	75
8.1	Inledning	75
8.2	Reningsverk i Skara	75
8.3	Reningsverk i Karlskoga	77
8.4	Reningsverk i Bollsta	80
8.5	Cementfabrik i Skövde	81
8.6	Sillfabrik i Simrishamn	86
8.7	Sammanfattningar och kommentarer	88

	SID	
9	VID MILJÖSKYDDSPRÖVNINGEN KRÄVS PLANÄNDRING	96
9.1	Inledning	96
9.2	Reningsverk i Sövestad	96
9.3	Reningsverk i Örkelljunga	97
9.4	Sammanfattningar och kommentarer	99
10	ANGRÄNSANDE FRÅGOR	101
10.1	Skyddsåtgärder utanför sökandens mark	101
10.2	Skorstenshöjder	101
10.3	Inga skyddsområden vid 136 a §-prövning	102
10.4	Betydelsen av prioritet	102
10.5	Bygglagutredningens förslag på samordning mellan byggnadslagen och miljöskyddslagen	104
11	SLUTKOMMENTAR	107
11.1	Detaljplan saknas vid många verksamheter	107
11.2	Miljöskyddsbeslut skall avvakta planläggning	107
11.3	Parallell prövning nödvändig i många fall	108
11.4	Miljöskyddsprövning kan inte bortse från planläggning	109
11.5	Kommunen saknar vetorätt vid miljöskyddsprövning	109
11.6	Små möjligheter att styra markanvändningen med miljöskyddsbeslut	110
11.7	Bättre samordning är nödvändig	112
11.8	Skärpta miljöskyddskrav	112
11.9	Förslag på samordnad prövning	113
	REFERENSER	115
	SAMMANFATTNING	121

1 INLEDNING

1.1 Bakgrund

Den 1 juli 1969 trädde miljöskyddslagen i kraft. Därmed infördes en samlad tillståndsprövning av miljöskyddsfrågor. Prövning enligt miljöskyddslagen är dock inte den enda prövning som sker när en miljöstörande verksamhet skall lokaliseras eller byggas ut. En rad lagar och föreskrifter kan komma i fråga. I de flesta fall krävs en prövning enligt byggnadslagen. Vid planläggning skall prövas om den aktuella marken ur allmän synpunkt är lämpad för ändamålet. Vid byggnadslovsprövning skall kontrolleras att verksamheten inte strider mot fastställd plan och andra föreskrifter, bl a villkor i beslut enligt miljöskyddslagen.

Gränsdragningen mellan byggnadslagen och miljöskyddslagen är inte alla gånger klar.

Under 1975 studerade jag bakgrunden till skyddsområdena vid fyra stora miljöstörande industrier (Värö bruk, Ringhals kärnkraftverk, Gränges Aluminium och Norrbottens järnverk). Jag kunde då bl a konstatera att koncessionsnämnden för miljöskydd inte kan kräva att det skall finnas ett skyddsområde av erforderlig storlek mellan den miljöstörande verksamheten och tex bostadsområden. Skyddsområden skall ordnas vid planläggning. Vid de fyra studerade industrierna var de i plan fastställda skyddsområdena inte tillräckligt stora , vilket pekar på att samordningen mellan miljöskyddsprövning och planprövning brustit. (Byggforskningsrapport R 45:1976)

För att få större klarhet om förhållandet mellan byggnadslagen och miljöskyddslagen läste jag under våren 1976 Svärd-Rahm: "Prövning enligt miljöskyddslagen". Denna bok behandlar koncessionsnämndens och naturvårdsverkets prövning under miljöskyddslagens första femårsperiod. I boken redovisas med exempel hur koncessionsnämnden och naturvårdsverket tagit ställning till frågor som kommit upp vid miljöskyddsprövningen bl a betydelsen av fastställd plan för den prövade verksamheten, betydelsen av planläggning av omgivande mark. I vissa fall har den miljöskyddsprövande myndigheten uttalat sig om önskvärd markanvändning i närheten av verksamheten. Jag frågade mig hur planmyndigheterna "fullföljt" koncessionsnämndens och naturvårdsverkets beslut.

Även i Staffan Westerlund: "Miljöfarlig verksamhet" behandlas förhållandet mellan byggnadslagen och miljöskyddslagen.

I en artikel i Plan 3/75, "Miljöskyddslagen och planeringen", pekade Elsa Krantz på behovet av klarare riktlinjer i lagstiftning och praxis beträffande tidsordningen för beslut enligt byggnadslagen och miljöskyddslagen. I artikeln redogörs för två fall där miljöskyddärendet avgjorts före planärendet, vilket enligt Krantz fått olyckliga konsekvenser.

I en diskussions-PM 1977-10-27 till miljöskyddsutredningen redogör Lars Lindau och Bengt Thompson, naturvårdsverket, för problem i samordningen mellan byggnadslagen och miljöskyddslagen.

I bygglagutredningens betänkande "Markanvändning och byggande" (SOU 1974:21) föreslogs att samordningsproblemen mellan miljö-

skyddsprövning och planprövning skulle lösas genom att planerna blev mera styrande för den miljöskyddsprövande myndigheten. Andra förslag var att planerna skulle kunna innehålla riktlinjer för omgivningspåverkan och att koncessionsnämnden i vissa fall skulle yttra sig över planförslag.

Förhållandet mellan de båda lagarna studeras även inom projektet "Plats för arbete" som bedrivs av naturvårdsverket, planverket och socialstyrelsen. Projektets syfte är att ta fram kunskapsunderlag för markanvändningsplanering av arbetsområden.

Också miljöskyddsutredningen och det fortsatta arbetet med en ny bygglag tar upp gränsdragningsproblemen.

1.2 Syfte

Syftet med projektet har dels varit att undersöka hur planmyndigheterna beaktat koncessionsnämndens och naturvårdsverkets synpunkter på markanvändningen i verksamhetens omgivning, dels beskriva hur miljöskyddsprövande och planprövande myndigheter fördelat ansvaret mellan sig vid prövning av ett antal fall där det funnits gränsproblem av den typ som ovannämnda litteratur pekat på.

De behandlade gränsproblemen kan kort beskrivas på följande sätt:

Av plans rättsverkan följer att tillstånd eller dispens enligt miljöskyddslagen inte kan lämnas till verksamhet som strider mot fastställd plan. Om en planändring inte är möjlig skall ansökan avslås. Det förekommer att tillstånd eller dispens meddelas under förutsättning att plan senare blir fastställd. Hur långt bör planarbetet ha kommit för att miljöskyddsärendet skall kunna avgöras i förväg? I vilka fall är det omöjligt att avgöra planärendet innan miljöfrågorna är utredda? Bör innehållet i miljöskyddsbeslut och plan påverka varandra mer än vad som är fallet i dag? Hur samordnas dessa beslut på ett bra sätt?

Vid prövning enligt miljöskyddslagen saknar kommunen vetorätt. Det anses att det kommunala planmonopolet ger kommunen möjlighet att förhindra tillkomsten eller utbyggnaden av en verksamhet som den ogillar. Det finns emellertid miljöskyddsärenden som inte kräver att plan upprättas eller ändras. Vilka möjligheter har kommunen då att stoppa en verksamhet? I detta sammanhang är det intressant att ett dispensbeslut formellt sett inte har samma styrka som ett koncessionsbeslut. Spelar det i praktiken någon roll?

Vid miljöskyddsprövningen skall verksamhetens påverkan på omgivande mark beaktas. Den miljöskyddsprövande myndighetens krav kan emellertid bara riktas mot den prövade verksamheten. Ibland innehåller miljöskyddsbeslut ändå synpunkter på hur omgivande mark skall användas. I vilken grad har dessa synpunkter beaktats vid planläggning? På vilka olika sätt kan den miljöskyddsprövande myndigheten utforma sitt beslut där det är risk för konflikt med omgivande mark? Vilka åtgärder kan vidtas om marken i närheten av verksamheten börjar utnyttjas på ett sätt som inte förutsågs vid miljöskyddsprövningen? Vilken betydelse har det att verksamheten var först på platsen?

1.3 Urval

Exempel på fall där det varit gränsproblem vid miljöskydds- och planprövningen finns i Svärd-Rahmn: "Prövning enligt miljöskyddslagen". Även naturvårdsverkets PM 1977-10-27 innehåller exempel på fall där det varit problem. För att få ytterligare exempel, speciellt sådana som planmyndigheterna ansett vara problematiska, kontaktade jag planverket samt planenheten vid några länsstyrelser. Kontakt togs även med koncessionsnämnden, naturvårdsverket och Staffan Westerlund vid Uppsala universitet. Särskilt många nya fall fann jag inte på detta sätt, däremot fick jag många värdefulla synpunkter på hur man på olika håll ser på förhållandet mellan byggnadslagen och miljöskyddslagen. Urvalet i "Prövning enligt miljöskyddslagen" täcker tydligen väl perioden fram till i början på 1975.

Före det slutliga valet av fall kontrollerade jag hos kommuner med tänkbara fall planförhållandena vid platsen för verksamheten, de omgivningshygieniska förhållandena och vad som hänt efter miljöskyddsprövningen.

Av tidsskäl begränsades antalet fall till 17. Sist i "Referenser" redovisas var jag hittat fallen

I 11 av de 17 fallen är det kommunen som söker tillstånd eller dispens enligt miljöskyddslagen. Det är inget medvetet val utan pekar på att koncessionsnämnden och naturvårdsverket anser att det är meningsfullt att ta upp planfrågor när det är sökanden som svarar för planläggningen.

1.4 Arbetsätt

Underlag för undersökningen har främst varit beslut fattade av koncessionsnämnden eller naturvårdsverket samt markanvändningsplaner för verksamheten. Andra källor är beslut fattade av kommuner, länsstyrelser och regering samt Svärd-Rahmn: "Prövning enligt miljöskyddslagen".

Koncessionsnämndens och naturvårdsverkets beslut innehåller i regel en fyllig redovisning av **sökandens talan, remissvaren**, koncessionsnämndens/naturvårdsverkets bedömning samt själva beslutet med villkor för verksamhetens bedrivande. Av tidsskäl har jag utgått ifrån att koncessionsnämnden och naturvårdsverket gjort en riktig sammanfattning av handlingarna i ärendet. Här finns risk för en felkälla eftersom koncessionsnämnden och naturvårdsverket i många fall inte främst är intresserade av remissinstansernas syn på planförhållandena.

För att samla in kompletterande uppgifter, om t ex planläggning efter miljöskyddsprövningen och vilka miljöproblem som i dag finns vid verksamheten, har jag intervjuat tjänstemän i byggnadsnämnd och hälsovårdsnämnd samt länsstyrelse.

Tolkning av miljöskyddslagen har diskuterats med jurister vid koncessionsnämnden och naturvårdsverket.

2 MILJÖSKYDDSLAGEN, BYGGNADSLAGEN M FL LAGAR

2.1 Prövning enligt miljöskyddslagen2.1.1 Miljöskyddslagens omfattning

Miljöskyddslagen (1969:387) är tillämplig på miljöfarlig verksamhet varmed avses utsläppande av avloppsvatten m m från mark, byggnad eller anläggning i vattenområde samt användning av mark, byggnad eller anläggning på sätt som eljest kan medföra förorening av vattenområde eller medföra störning för omgivningen genom luftförorening, buller, skakningar, ljus eller annat sådant, om störningen inte är helt tillfällig. (1 § ML)

Tillstånd till och villkoren för miljöfarlig verksamhet skall ges av koncessionsnämnden för miljöskydd. (9 § ML) Naturvårdsverket eller i vissa fall länsstyrelsen kan meddela dispens från skyldigheten att söka tillstånd. (10 § ML, 1 § MK, 12 § MK) Dispensbeslutet kan förses med erforderliga villkor.

De verksamheter som inte får anläggas utan tillstånd eller dispens är angivna i 2 § miljöskyddskungörelsen. Även ändringar av verksamheten som medför ökning av förorening, ändring av förorenings sammansättning eller sättet för dess utsläppande, skall prövas. (3 § MK)

Den som utövar miljöfarlig verksamhet som inte är prövningspliktig har rätt att kräva prövning.

2.1.2 Tillåtlighetsregler

Miljöfarlig verksamhet får utövas under följande förutsättningar:

4 § För miljöfarlig verksamhet skall väljas sådan plats att ändamålet kan vinnas med minsta intrång och olägenhet utan oskälig kostnad.

5 § Den som utövar eller ämnar utöva miljöfarlig verksamhet skall vidtaga de skyddsåtgärder, tåla den begränsning av verksamheten och iakttaga de försiktighetsmått i övrigt som skäligen kan fordras för att förebygga eller avhjälpa olägenhet.

Omfattningen av åliggande enligt första stycket bedömes med utgångspunkt i vad som är tekniskt möjligt vid verksamhet av det slag som är i fråga och med beaktande av såväl allmänna som enskilda intressen.

Vid avvägningen mellan olika intressen skall särskild hänsyn tagas till å ena sidan beskaffenheten av område som kan bli utsatt för störning och betydelsen av störningens verkningar, å andra sidan nyttan av verksamheten samt kostnaden för skyddsåtgärd och den ekonomiska verkan i övrigt av försiktighetsmått som kommer i fråga.

6 § Kan miljöfarlig verksamhet befaras föranleda olägenhet av väsentlig betydelse, även om försiktighetsmått som

avses i 5 § iakttages, får verksamheten utövas endast om särskilda skäl föreligger.

Innebär den befarade olägenheten att ett stort antal människor får sina levnadsförhållanden väsentligt försämrade eller att betydande förlust från naturvårdssynpunkt uppkommer eller att liknande allmänt intresse skadas avsevärt, får verksamheten ej utövas. Konungen kan dock lämna tillstånd enligt denna lag, om verksamheten är av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller ej verksamhet, vars lokalisering prövats enligt 136 a § byggnadslagen (1947:385). Första stycket eller andra stycket första punkten hindrar ej att sådan flygplats, väg eller järnväg vars anläggande prövas i särskild ordning användes för avsett ändamål."

2.1.3 Inte bara miljöskyddsfrågor beaktas

Vid miljöskyddsprövningen bedöms inte bara miljöskyddsfrågor utan hänsyn tas även till faktorer som t ex

- de tekniska och ekonomiska förutsättningarna för skyddsåtgärder,
- "ortsvanlighet", dvs om de boende på platsen redan är "vana" vid denna typ av störning,
- sysselsättning och regionalpolitik,
- transportfrågor,
- anläggningens ålder. Vid äldre anläggningar kan det av tekniska skäl vara svårt att genomföra lika bra skyddsåtgärder som vid en ny anläggning,
- beskaffenheten hos det område som blir stört av verksamheten. Särskild hänsyn tas till känsliga verksamheter som t ex sjukhus och naturskyddsområden.

2.1.4 Prövningsgång

Koncessionsnämnden arbetar i mycket som en domstol. Den håller sammanträde med parter och besiktning på platsen för den sökta verksamheten. Ansökningar som kommer in till koncessionsnämnden skall kungöras i ortens tidningar. De som har intressen att bevaka kan yttra sig skriftligen eller muntligen inför nämnden. (14 § ML) Meddelanden om ansökan skall alltid av koncessionsnämnden sändas till naturvårdsverket, länsstyrelsen och hälsovårdsnämnden.

Om koncessionsnämnden beslutar att ge tillstånd skall i beslutet anges alla villkor i fråga om reningsanordningar och annat som bör gälla för företaget. Dessutom skall anges inom vilken tid, i regel inte över tio år, den tillåtna verksamheten skall ha satts igång. (18 § ML)

Koncessionsnämndens beslut kan överklagas hos regeringen (jordbruksdepartementet). Rätt att överklaga har sökande, enskilda

sakägare och naturvårdsverket. (48 § ML) Kommunen får inte överklaga. I egenskap av störd markägare kan dock kommunen föra talan. I praktiken har besvärsrätt tillerkänts fastighetsägare och andra innehavare av sakrätter, t ex nyttjanderätt och servitut till fastighet i närheten av det område som berörs av den miljöfarliga verksamheten samt även andra enskilda boende inom samma område.

När naturvårdsverket prövar en dispensansökan skall samråd ske med kommunala och statliga myndigheter som har intressen att bevaka. Meddelande om ansökan skall sändas till länsstyrelsen och hälsovårdsnämnden. Om naturvårdsverket finner att ärendet på grund av dess principiella vikt eller annan särskild omständighet inte bör prövas av naturvårdsverket skall dispensansökan omedelbart avslås. (22 § MK)

Ett dispensbeslut eller ett avslag på en dispensansökan kan inte överklagas. Vägras dispens måste sökande begära tillstånd hos koncessionsnämnden om han vill utföra företaget.

2.1.5 Skiltnad mellan tillstånd och dispens

Koncessionsnämndens tillståndsbeslut har en formell rättslig verkan på samma sätt som en domstols dom. Tillståndet gäller i princip för framtiden. (22 § ML) Endast under vissa förutsättningar kan tillståndsbeslutet omprövas av koncessionsnämnden. Sedan tio år gått kan koncessionsnämnden alltid ändra villkoren eller, om förhållandena ändrats väsentligt, dessförinnan. (24 § ML)

Till skiltnad mot ett tillståndsbeslut har beslut om dispens ingen formell trygghetsverkan. Det binder varken myndigheter eller enskilda parter. Hälsovårdsnämnden kan med stöd av hälsovårdsstadgan ingripa mot företaget. Naturvårdsverket kan skärpa villkoren när naturvårdsverket finner det befogat. Av den anledningen har många dispensbeslut begränsad giltighetstid. En enskild sakägare kan gå till fastighetsdomstol och kräva att verksamheten förbjuds eller att skyddsåtgärder vidtages. I praktiken anses dock ett dispensbeslut ha faktisk trygghetsverkan eftersom samråd har skett med berörda myndigheter. (Persson s 33)

2.1.6 Tillsynsmyndigheter och möjligheter att skärpa villkor

Naturvårdsverket och länsstyrelsen är tillsynsmyndigheter. De ska se till att miljöskyddslagen följs, spåra upp och ingripa mot störande verksamheter. (38 § ML)

Naturvårdsverket kan begära att koncessionsnämnden ingriper mot störande verksamhet som inte prövats enligt miljöskyddslagen. (41 § ML)

Andra myndigheter och enskilda som anser att en verksamhet bör prövas kan vända sig till naturvårdsverket eller länsstyrelsen. Dessa avgör om ett ingripande skall ske.

Ett företag som bryter mot villkor eller föreskrifter i ett

tillstånds- eller ett dispensbeslut kan åtalas. Straffet är böter eller fängelse i högst ett år. (45 § ML)

Ingripande mot företag kan också ske med stöd av 23, 24 och 25 §§ miljöskyddslagen.

Om någon åsidosätter villkor i tillståndsbeslut och avvikelser är betydande kan koncessionsnämnden förklara tillståndet förverkat och förbjuda fortsatt verksamhet. (23 § ML)

Koncessionsnämnden kan föreskriva nya och strängare villkor när det gått tio år eller dessförinnan om förhållandena ändrats väsentligt. (24 § ML)

Om det uppkommer betydande olägenhet som inte förutsågs vid miljöskyddsprövningen kan koncessionsnämnden meddela föreskrifter för att förebygga eller minska olägenheterna. (25 § ML)

Naturvårdsverket tar initiativ till prövning enligt 23, 24 och 25 §§ miljöskyddslagen. (26 § ML)

2.1.7 Skillnaden mellan villkor och förutsättning

De skyddsåtgärder som **skall vidtas vid företaget** är angivna som "villkor" under rubriken "beslut" i koncessionsnämndens beslut. I princip är tillståndet giltigt bara om "villkoren" uppfylls.

Ibland förekommer en svagare form av krav från koncessionsnämnden. Under rubriken "tillåtlighetsprövning" kan koncessionsnämnden förutsätta att vissa saker skall gälla för att verksamheten skall kunna tillåtas. Det kan även vara åtgärder som inte faller under miljöskyddslagen. T ex kan förutsättas en viss utveckling av bebyggelsen i närheten av verksamheten. En del av de förutsatta åtgärderna tas också upp som "villkor". Men vilken styrka har de övriga "förutsättningarna"? Vad händer om "förutsättningen" brister? Närmast till hands ligger att tillämpa 25 § miljöskyddslagen, dvs hävda att det uppkommit betydande olägenhet som inte förutsågs vid miljöskyddsprövningen. Koncessionsnämnden kan då meddela nya föreskrifter. (koncessionsnämnden)

Även naturvårdsverkets dispensbeslut innehåller "förutsättningar" och "villkor".

2.2 Prövning enligt byggnadslagen

2.2.1 Byggnadslagens syfte

I 1 § första stycket byggnadslagen (1947:385) slås fast att marks användning för bebyggelse skall föregås av planläggning i den omfattning som byggnadslagen stadgar. Enligt paragrafens andra stycke fordras lov till byggande (byggnadslov) i den omfattning som regeringen bestämmer.

Syftet med prövning enligt byggnadslagen framgår av följande paragrafer:

"4 § Vid planläggning skola såväl allmänna som enskilda intressen tillbörligen beaktas.

5 § Markens ägare är med avseende å dess användning för olika slag av bebyggelse underkastad de inskränkningar som stadgas i denna lag eller med stöd av lagen.

För att mark skall få användas för bebyggelse förutsättes, att den prövats från allmän synpunkt lämpad för ändamålet. Sådan prövning sker vid planläggning enligt denna lag. I fråga om annan bebyggelse än tätbebyggelse må prövning ske även i samband med prövning av ansökan om byggnadslov."

I byggnadsstadgans (1959:612) 9 § första stycket har syftet med planläggning utvecklats.

"Planläggning skall ske så, att den främjar en ur allmän synpunkt lämplig utveckling inom det område, som planen skall avse. Tillbörlig hänsyn skall tagas till förhållandena i angränsande områden samt till den allmänna samfärdselns, det militära försvarets, civilförsvarets och andra för riket gemensamma behov. Även enskildas intressen skola tillbörligen beaktas."

2.2.2 Planinstitut

I byggnadslagen finns fyra planinstitut. Grunddragen för marks användande inom kommunen anges i generalplan. Närmare reglering av bebyggelsen sker genom detaljplan, dvs stadsplan eller byggnadsplan. Inom område som inte ingår i detaljplan regleras byggandet med utomplansbestämmelser. För samordning av flera kommuners planläggning upprättas regionplan.

För den översiktliga planläggningen brukar kommunerna upprätta områdesplaner eller dispositionsplaner. Dessa planer saknar rättsverkan i byggnadslagens mening och tjänar närmast som ledning vid den fortsatta detaljplaneringen.

2.2.3 Stadsplan

För att mark inom tätbebyggelse skall få bebyggas krävs i princip att det finns en fastställd detaljplan. Om detaljplanen skall upprättas i form av stadsplan eller detaljplan beror främst av samhällets intresse av plangenomförandet. En stadsplan ger kommunen större befogenheter men samtidigt större skyldigheter. Bl a får kommunen rätt att lösa in erforderlig mark. (47 § BL) Markägaren å sin sida kan begära inlösen om han till följd av stadsplanen bara kan använda marken på ett sätt som står i uppenbart missförhållande till dess tidigare värde. (48 § BL) Här redovisas bara reglerna för stadsplan.

Kommunen tar initiativ till upprättande av stadsplan. (24 § BL) Stadsplanen skall utmärka och till gränserna ange de för olika ändamål avsedda områden som ingår i planen, nämligen dels byggnadskvarter, dels gator, torg, parker och andra allmänna platser samt dels specialområden, som järnvägs- och andra trafikområden, skydds- och säkerhetsområden för vissa anläggningar, hamnområden, idrottsområden, begravningsplatser och vattenområden. (25 § BL)

Den som upprättar ett planförslag skall samråda med kommunstyrelsen eller annat organ, som kommunfullmäktige utser, länsstyrelsen samt övriga myndigheter, sammanslutningar och enskilda personer, som kan ha väsentligt intresse av frågan. (14 § BS)

Sedan förslaget till stadsplan upprättats skall det ställas ut i minst tre veckor. Utställandet skall kungöras i ortspressen. Berörda markägare och även vissa andra rättsinnehavare skall underrättas skriftligen.

Därefter överlämnar byggnadsnämnden stadsplaneförslaget, inkomna anmärkningar och sitt eget yttrande till kommunfullmäktige, som antager stadsplanen. I vissa fall kan kommunfullmäktige ge byggnadsnämnden i uppdrag att antaga stadsplanen.

För att en stadsplan skall bli giltig måste den fastställas av länsstyrelsen. Om stadsplanen är av större omfattning eller av större betydelse i allmänhet eller planärendet rör någon fråga, som enligt byggnadslagen skall avgöras av regeringen, skall länsstyrelsen överlämna stadsplanen till regeringen för prövning. (26 § BL)

Om en kommun inte upprättar stadsplan som behövs för kommunens ändamålsenliga utveckling eller främjande av betydande allmänt intresse kan regeringen förelägga kommun att inom viss tid upprätta stadsplan. (27 § BL) Om föreläggandet inte följs kan regeringen låta upprätta stadsplan på kommunens bekostnad och fastställa denna.

Kommunfullmäktiges beslut att antaga stadsplanen kan inte överklagas. (149 § BL) Den omständigheten att särskild klagan inte får föras hindrar inte att erinringar mot beslutet får framställas i fastställelseärendet. Länsstyrelsens beslut kan överklagas hos regeringen (bostadsdepartementet). Klagan får bara föras av sakägare som framställt yrkande vilket helt eller delvis lämnats utan bifall.

Länsstyrelsen kan ge dispens för nybyggnad som strider mot stadsplan. I flertalet kommuner har dispensbefogenheten delegerats till byggnadsnämnden. (34 § BL)

2.2.4 Generalplan

I en generalplan skall anges grunddragen för markens användning för olika ändamål, som tätbebyggelse, trafikleder, allmänna platser, fritids- och naturskyddsområden. (9 § BL)

Ett förslag till generalplan skall vara utställt i minst tre veckor. Därefter kan den antagas av kommunfullmäktige och överlämnas till länsstyrelsen eller regeringen för fastställelse. Om generalplanen skall fastställas av länsstyrelsen eller regeringen beror på vilken vikt planen har. (10 § BL)

För att en generalplan skall få rättsverkan måste den vara fastställd. Det är mycket ovanligt att kommunerna låter fastställa generalplaner, eftersom detta medför både rättigheter och skyldigheter för kommunen. Det är t o m vanligt att kommunerna inte

antager generalplaner, utan sedan kommunfullmäktige tagit del av generalplanen läggs den till handlingarna. Den kan därmed inte anses vara en plan i byggnadslagens mening utan är mer ett kommunalt handlingsprogram.

Regeringen kan föreskriva att kommun skall upprätta och låta fastställa generalplan när så påkallas till främjande av en från rikssynpunkt angelägen utveckling. (10 a § BL)

2.2.5 Regionplan

För att planlägga gemensamma frågor kan flera kommuner upprätta en regionplan. Regeringen beslutar, efter förslag från länsstyrelse eller kommun, om regionplan skall upprättas samt regionplaneområdets omfattning och vilka frågor som skall planläggas gemensamt. (126, 127 §§ BL) Regionplan antages av förbundsfullmäktige som kommunerna tillsatt, och fastställs av regeringen. (131 § BL) En regionplan har mycket begränsade rättsverkningar. Den tjänar som ledning för framtida general- och detaljplaneläggning.

2.2.6 Tillståndsprovning enligt 136 a § byggnadslagen

Sedan 1973-01-01 skall lokaliseringen av industrier som är av väsentlig betydelse för hushållningen med landets samlade mark- och vattenresurser prövas av regeringen. Senare har tillkommit hushållning med energi och skogsråvara.

De typer av industrier som vid nyanläggning skall prövas av regeringen är uppräknade i 136 a § byggnadslagen. Genom särskilt beslut kan regeringen förbehålla sig provning av utbyggnad av verksamheter som nämns i 136 a § samt nyanläggning och utbyggnad av verksamheter som inte nämns. Regeringen kan medge undantag från provningsskyldighet.

Lokaliseringsärendena handläggs i bostadsdepartementet. I regel är alltid industriverket, naturvårdsverket, koncessionsnämnden, planverket, vägverket och arbetsmarknadsstyrelsen remissinstanser. Länsstyrelsen och kommunen hörs alltid. Tillstånd kan bara ges om kommunen tillstyrkt. Beroende på ärendets karaktär inhämtas yttrande även från andra centrala myndigheter, fackliga organisationer samt bransch- och intresseorganisationer.

Regeringens beslut är bindande för myndigheter som skall pröva lokaliseringen enligt byggnadslagen och miljöskyddslagen. Det är däremot inte bindande vid provning enligt atomenergilagen, luftfartslagen eller vattenlagen.

Har regeringen avslagit en ansökan kan inte koncessionsnämnden ge tillstånd. Är ansökan bifallen skall även koncessionsnämnden ge tillstånd och föreskriva de villkor som inte redan är reglerade i regeringens beslut.

Till regeringens beslut knyts vissa villkor. Regelmässigt anges när verksamheten skall ha satts igång. I övrigt kan föreskrivas miljöskyddsvillkor, speciella villkor, t ex kostnadsansvar för väginvesteringar samt villkor för tillgodoseende av

allmänna intressen.

2.2.7 Byggnadslovsprövning

Skyldighet att söka byggnadslov gäller i hela landet, alltså även utanför planlagt område, om inte annat särskilt föreskrivs. Byggnadslovspliktiga åtgärder är dels nybyggnad, dels ett antal andra i 54 § byggnadsstadgan uppräknade åtgärder.

Ansökan om byggnadslov prövas av byggnadsnämnden, vars beslut kan överklagas till länsstyrelsen. Talan mot länsstyrelsens beslut föres i vissa fall hos regeringen, i andra fall hos kamrarrätten. (71 § BS)

Länsstyrelsen kan ge dispens från skyldigheten att söka byggnadslov "i fråga om industriområde, som ligger avskilt från annan bebyggelse och är i en ägares hand, såframt det kan anses uppenbart att området ändock kommer att bebyggas på tillfredsställande sätt samt medgivandet tillstyrks av byggnadsnämnden och yrkesinspektionen." (54 § 3 mom BS)

När byggnadsnämnden prövar en ansökan om byggnadslov skall den se till att företaget inte strider mot byggnadslagen, väglagen, lagen om enskilda vägar, naturvårdslagen, miljöskyddslagen, arbetarskyddslagen, byggnadsstadgan eller föreskrifter som meddelats med stöd av dessa författningar. (56 § 1 mom BS)

I förhållande till miljöskyddslagen innebär det att byggnadsnämnden inte kan ge byggnadslov för åtgärd som strider mot villkor i beslut av koncessionsnämnden. Är miljöskyddsprövningen inte avslutad kan byggnadslov endast lämnas med villkoret att verksamheten även kommer att godtas av den miljöskyddsprövande myndigheten.

I avsnitt 2.1.5 framgick att ett dispensbeslut enligt miljöskyddslagen formellt sett inte binder andra myndigheter, men i praktiken är dispensbeslut bindande för byggnadsnämnden. (Se vidare avsnitt 6.3.4)

I de fall ett företag inte behöver söka tillstånd eller dispens kan byggnadsnämnden pröva företaget enligt miljöskyddslagens bestämmelser. Det kan också hävdas att 4 och 5 §§ byggnadslagen ger stöd för en miljöskyddsbedömning.

Någon undersökning av hur byggnadsnämnderna har uppfattat sin bedömarroll vad gäller miljöskyddslagen har inte gjorts. (Westerlund s 77)

2.3 Andra lagar

Förutom byggnadslagen och miljöskyddslagen kan ett stort antal lagar komma i fråga vid en prövning av miljöstörande verksamhet, t ex hälsovårdsstadgan, naturvårdslagen, vattenlagen, fastighetsbildningslagen, expropriationslagen, atomenergilagen, strålskyddslagen, lagen om hälso- och miljöfarliga varor och livsmedelslagen. Vid prövningen av Cementas fabrik i Skövde tog koncessionsnämnden ställning till gränsdragningen mellan

miljöskyddslagen och 18 § naturvårdslagen som gäller tillståndstvång för täktverksamhet. (Se avsnitt 8.5.2)

Koncessionsnämnden och naturvårdsverket brukar i sina beslut erinra om att företagaren inte är befriad från skyldigheten att iaktta vad som föreskrivs i annan författning.

3 TILLSTÅND ELLER DISPENS UNDER FÖRUTSÄTTNING ATT PLAN BLIR FASTSTÄLLD

3.1 Inledning

I princip skall en miljöstörande verksamhet som anläggs eller byggs ut inom tätbebyggt område prövas enligt både byggnadslagen och miljöskyddslagen.

Planförhållandena för platsen för den miljöstörande verksamheten och dess omgivningar kan variera i hög grad. Ibland finns en fastställd detaljplan, ibland är ett förslag till detaljplan under utarbetande, ibland har förslaget hunnit en bit i den formella prövningen osv.

Det åligger den miljöskyddsprövande myndigheten att ta reda på planförhållandena. I ansökningshandlingarna kan finnas en redovisning av gällande planer. Också kommunen, länsstyrelsen och planverket brukar ta upp planläget.

Kan den miljöskyddsprövande myndigheten ta ställning till ett ärende om planfrågorna inte är avgjorda? Miljöskyddslagen säger inget annat än att utöver bestämmelserna i miljöskyddslagen gäller bl a vad som föreskrivs i byggnadslagstiftningen. (2 § ML) I sin kommentar till miljöskyddslagen tog departementschefen upp betydelsen av fastställd plan och under vilka förutsättningar ett miljöskyddsbeslut kunde fattas innan planen blivit fastställd.

"Innan jag lämnar frågan om utformningen av tillåtlighetsreglerna vill jag nämna något om den betydelse som fastställd bebyggelseplan har för tillåtlighetsbedömningen. Om ett företag som är föremål för tillståndsprövning hos koncessionsnämnden strider mot fastställd plan, får det anses följa av byggnadslagens regler om plans rättsverkan att tillstånd inte kan lämnas. Motsvarande gäller i fråga om naturvårdsverkets dispensprövning. I en situation som den nu beskrivna kan alltså inte dispens meddelas. Någon bestämmelse härom i den nya lagen torde inte behövas. Det kan nämnas att vattenlagen saknar föreskrift i frågan fast det inte är ovanligt att motsvarande kollisionsfall uppkommer i vattenrättskipningen. Jag utgår från att frågan i praktiken inte kommer att drivas till sin spets i tillstånds- och dispensärenden. Så snart det blir klarlagt att företaget strider mot plan bör prövningsmyndigheten underrätta sökanden om detta och om vilka följder det har för prövningen av ärendet.

I likhet med vad som ibland sker på det vattenrättsliga området bör tillstånd eller dispens i vissa fall kunna lämnas under förutsättning att planen ändras så att hindret undanröjs. Så kan ske t ex när en planändring är nära förestående." (Prop 1969:28 s 213-214)

I Svärd-Rahmn: "Prövning enligt miljöskyddslagen" nämns tre fall där koncessionsnämnden givit tillstånd under förutsättning att detaljplan senare blir fastställd. Här kommer två av

dessa fall att beskrivas. Lokaliseringen av ett reningsverk i Skellefteå och utbyggnaden av ett reningsverk i Flen. I det senare fallet krävdes ändring av gällande plan.

Det tredje fallet är tillståndet till Gränges AB (KB 83/72) som bl a gällde tillstånd för olja lagring i bergtrum vid Oxelösunds hamn. En förutsättning för tillståndet var "att ändring sker i den stadsplan som vid sammanträdet i ärendet gällde för det område som skall användas för oljelagringsutrymme." Koncessionsnämnden erinrade t o m om denna förutsättning under rubriken "beslut", vilket är ovanligt. I de fall koncessionsnämnden har synpunkter på planläggningen brukar dessa endast tas upp under rubriken "tillåtlighetsprövning." (Svärd-Rahmn s 115)

I Oxelösunds-fallet handlar det emellertid om ett missförstånd. Stadsplanen hade ändrats strax innan Gränges lämnade in sin ansökan. Länsstyrelsens representant, som vid koncessionsnämndens sammanträde påpekade att stadsplanen måste ändras, hade inte uppfattat att detta redan hade skett. (Länsstyrelsen)

3.2 Reningsverk i Skellefteå

3.2.1 Inledning

Koncessionsnämnden gav 1970-04-27 (KB 11/70) Skellefteå stad tillstånd att anlägga ett reningsverk samt släppa ut avloppsvatten i Skellefte älv. Kommunens ansökan kom in till koncessionsnämnden 1969-12-09.

Reningsverket är dimensionerat för 64 000 pe och ligger i Södra Bergsbyn på den södra sidan av Skellefte älv. Utefter stranden ligger gles bostadsbebyggelse. Avståndet mellan reningsverket och närmaste bostadshus är omkring 200 m.

I maj 1969 hade ett stadsplaneförslag upprättats för reningsverksområdet. I stadsplaneförslaget ingår en 200 m bred skyddszon mot norr varav 100 m park och 100 m förgårdsmark. I övriga väderstreck där bostadsbebyggelse saknas har det inte ansetts nödvändigt med skyddszoner.

3.2.2 Yttranden

Yttranden lämnades av hälsovårdsnämnden, naturvårdsverket, planverket, fiskeristyrelsen och länsstyrelsen. Ingen av myndigheterna hade något att erinra mot förläggningen av reningsverket.

Planverket hade emellertid synpunkter på beslutsgången och menade att det slutliga avgörandet av koncessionsärendet borde anstå till dess planförslaget varit utställt för granskning.

Skellefteå stad uppgav 1970-03-02 att planförslaget varit utställt och att inga besvär hade anförts. Vid koncessionsnämndens sammanträde 1970-04-08 meddelade staden att drätselkammaren enhälligt beslutat föreslå stadsfullmäktige att antaga planförslaget.

3.2.3 Tillåtlighetsprövning

I tillåtlighetsprövningen uttalade koncessionsnämnden:

"Reningsverkets lokalisering till angiven plats överensstämmer med upprättat förslag till stadsplan, mot vilken någon erinran veterligen ej framställdts. Planförslaget har enligt uppgift enhälligt godtagits av stadens drätselkammare och kommer inom en nära framtid att behandlas av fullmäktige. Någon principiell erinran emot förslaget eller mot reningsverkets lokalisering har inte framställdts av någon av de myndigheter med vilka KN samrått. KN finner sig med hänsyn till vad sålunda förekommit böra utgå ifrån att planförslaget kommer att fastställas och godtar under denna förutsättning den föreslagna lokaliseringen av reningsverket."

Koncessionsnämndens beslut är daterat 1970-04-27. Några dagar innan, 1970-04-23, hade stadsfullmäktige antagit planförslaget. Länsstyrelsen fastställde planen 1970-10-08.

3.3 Reningsverk i Flen

3.3.1 Inledning

Flens kommun ansökte 1970-10-15 om tillstånd att bygga ut reningsverket i kvarteret Kapseln. Utbyggnaden var nödvändig på grund av en ökad anslutning av industriellt avloppsvatten. Reningsverket skulle byggas ut till 20 400 pe 1985 varav 7 200 pe föll på Glacebolaget. Utbyggnaden planerades ske i två etapper. Den första fram till 1972 och den andra 1975-79. Reningsverket ligger i ett industriområde vid stranden av sjön Bjuren. Avståndet till de närmaste industribyggnaderna är omkring 100 m.

Koncessionsnämnden gav tillstånd 1971-11-10. (KB 68/71)

3.3.2 Yttranden

Yttranden lämnades av hälsovårdsnämnden, länsstyrelsen, fiskeristyrelsen, naturvårdsverket och planverket. Samtliga var positiva till utbyggnaden.

Planverket påpekade att planläget inte var klart. För området gällde en stadsplan fastställd 1967-01-13. Enligt denna plan skulle bl a två av de projekterade byggnaderna komma att placeras över gällande områdesgräns mellan område för allmänt ändamål och park samt delvis på punktprickad mark och delvis på parkmark. Utbyggnaden skulle förutsätta en planändring "då dispens knappast synes kunna ifrågakomma med hänsyn till att nybyggnaden avsevärt skulle försvåra markens användning för det i planen avsedda ändamålet".

Kommunen svarade att byggnadsnämnden 1971-08-09 antagit en ändring av den gällande stadsplanen och denna låg hos länsstyrelsen för fastställelse. Ändringsförslaget hade upprättats i juni 1971.

Inga erinringar hade riktats mot planförslaget under utställningen. (Byggnadsnämnden)

3.3.3 Tillåtlighetsprövning

Koncessionsnämnden skrev:

"KN förutsätter, att den av byggnadsnämnden antagna ändringen av stadsplanen för området kommer att fastställas. Något hinder mot bifall till ansökningen med hänsyn till innehållet i 4 § ML föreligger under nämnda förutsättning inte."

Stadsplanen fastställdes 1971-12-14.

3.4 Sammanfattningar och kommentarer

De två redovisade fallen är exempel på när det inte innebär några problem att tillstånd enligt miljöskyddslagen lämnas innan detaljplanen är färdigbehandlad. Tillstånden kunde inte heller utnyttjas förrän detaljplanen blivit fastställd.

Reningsverket i Skellefteå är en nylokalisering. Närbelägna bostäder finns endast norr om reningsverket och de skiljs från reningsverket av en i stadsplan fastställd 200 m bred skyddszon.

När miljöskyddsprövningen inleddes fanns ett förslag till stadsplan för det planerade reningsverket och närliggande områden. När koncessionsnämnden skulle fatta sitt beslut hade planförslaget varit utställt, inga anmärkningar hade riktats mot förslaget och drätselkammaren hade enhälligt uppmanat stadsfullmäktige att antaga förslaget. Koncessionsnämnden fann att det var troligt att planen skulle bli fastställd och gav lokaliseringstillstånd.

I oktober 1970 ansökte Flens kommun om tillstånd att bygga ut ett befintligt reningsverk. Planverket påpekade att utbyggnaden stred mot gällande plan och dispens knappast kunde komma i fråga. Samtidigt med miljöskyddsprövningen lät kommunen utarbeta ett förslag till ändring av planen. När koncessionsnämnden i november 1971 gav tillstånd för utbyggnad var förslaget antaget. Under utställningen hade inga anmärkningar framförts.

Liksom i Skellefteå-fallet fanns det ingen anledning för koncessionsnämnden att invänta fastställelse av planen.

Planverket ansåg vid prövningen i Skellefteå att koncessionsnämnden borde avvakta utställningen av planförslaget. Det verkar vara en lämplig gräns. Skulle det riktas så allvarliga anmärkningar mot planförslaget att det troligen måste omarbetas är det tveksamt om det kan fattas ett beslut i miljöskyddsfrågan. Planändringen kan ha betydelse för de miljöskyddsvillkor som skall fastställas eller t o m för själva lokaliseringen.

Ett exempel på fall där strid om detaljplanen påverkat miljö-

skyddsprövningen är prövningen av en utbyggnad av reningsverket i Dals Ed. (Se avsnitt 5.3)

Att det kan vara klokt att avvakta utställningen av förslaget till detaljplan visar prövningen av utbyggnaden av reningsverket i Karlskoga. (Se avsnitt 8.3) Där förutsatte koncessionsnämnden att erforderliga skyddsområden skulle finnas i den detaljplan som skulle utarbetas för reningsverket och dess omgivningar. Vid utställandet av planförslaget riktades anmärkningar mot planförslaget och det föreslagna skyddsområdet blev mindre än vad som diskuterades vid miljöskyddsprövningen.

4 VID MILJÖSKYDDSPRÖVNINGEN AVVAKTAS INTE PLANARBETET - KOKSVERK I LULEÅ

4.1 Inledning

4.1.1 Koncessionsbeslut

Vid miljöskyddsprövningen av reningsverken i Skellefteå och Flen hade planprövningen kommit så långt att det var troligt att detaljplanerna skulle bli fastställda. När koncessionsnämnden prövade anläggandet av ett koksverk vid NJA i Luleå ansåg koncessionsnämnden att det inte var nödvändigt att avvakta planarbetet.

I detta avsnitt är kommentarerna inte samlade till slutet utan finns i avsnitten 4.2.3 och 4.3.

Produktionen vid Norrbottens järnverk i Luleå började i blygsam skala 1943. Under årens lopp byggdes järnverket ut. I slutet av 60-talet var det i stort behov av upprustning.

I och med att investeringsprogram 70 fastställdes 1970 började järnverket moderniseras. Året därpå beslutade bolaget att anlägga ett koksverk och en ansökan kom in till koncessionsnämnden 1971-11-23. Ansökan gällde först en årsproduktion av 1 400 000 ton/år men ändrades senare till 800 000 ton/år. Koncessionsnämnden gav tillstånd 1972-12-19. (KB 89/72) Samma dag fick NJA koncession för utbyggnad av järnverket. (KB 88/72) En ansökan om att få producera 1 200 000 ton koks/år kom in till koncessionsnämnden 1973-11-02. Koncession gavs 1974-04-30. (KB 55/74) I båda besluten meddelade koncessionsnämnden verkställighetsförordnande.

I januari 1974 beslutade NJA att anlägga Stålverk 80, vilket bl a innebar att koksverket skulle byggas ut till en kapacitet av 3 200 000 ton/år. Stålverk 80-planerna övergavs 1976.

Koksverket började anläggas i maj 1973 och startade i juni 1975.

4.1.2 Läge

Koksverket ligger på Börstskäret öster om det gamla järnverket. Avståndet till bostadsområdena Svartösten och Hertsön är 2,5 km. På Hertsöns södra strand finns fritidshus. Det kortaste avståndet till dem är omkring 1,5 km. I regeringens lokaliseringstillstånd till Stålverk 80 1975-05-15 är ett av villkoren att NJA löser in fritidshus på Hertsöns södra strand. De närmaste husen hade hamnat 200-300 m från Stålverk 80. Regeringens villkor innebar att minsta avståndet skulle bli 1 300 m. På Sandön 1 500 m söder om koksverket ligger också fritidshus. De fritidshus som tidigare fanns på Börstskäret har blivit inlösta.

Strax väster om koksverket ligger Uddebo oljehamn.

4.1.3 Planförhållanden

Samtidigt som koncessionsnämnden prövade ansökan för ett koks-

verk med kapaciteten 800 000 ton/år pågick arbete med förslag till stadsplan för koksverksområdet. För området gällde utomplansbestämmelser sedan 1963-04-05. En dispositionsplan över området hade godkänts av byggnadsnämnden och planeringsberedningen i slutet av 1971.

Förslaget till stadsplan presenterades i maj 1973. Ungefär samtidigt började koksverket att anläggas. Fem månader tidigare hade koncessionsnämnden givit tillstånd. Stadsplanen fastställdes 1974-04-26. Fyra dagar senare fick NJA tillstånd att öka kapaciteten till 1 200 000 ton/år.

Länsstyrelsen beslutade 1974-12-13 att NJA skulle befrias från skyldigheten att söka byggnadslov inom koksverksområdet. Sådan befrielse gällde sedan tidigare för järnverksområdet.

När koksverket började anläggas i maj 1973 gällde alltså utomplansbestämmelser och NJA hade ännu inte befriats från skyldigheten att söka byggnadslov. Bolaget skulle därför dels sökt dispens från detaljplanekravet eftersom koksverket var tätbebyggelse, dels sökt byggnadslov. Luleå kommun har rätt att ge dispens. Bolaget sökte varken dispens eller byggnadslov. Det är t o m tveksamt om bolaget gjorde en anmälan. Någon sådan finns inte i byggnadsnämndens arkiv. Schaktningslov gav kommunen 1973-01-15. (Byggnadsnämnden, länsstyrelsen, SSAB)

4.1.4 Störningar

Vid koncessionsprövningarna var det oklart hur omfattande utsläpp det skulle bli från koksverket. Koncessionsnämnden beslutade om en prövotid på tre år. Därefter skulle NJA rapportera om driftserfarenheterna och definitiva villkor fastställas. De nuvarande utsläppsgränserna är riktvärden och rekommendationer att driften skall ske med "största omsorg".

Bland luftutsläppen kan nämnas stoft, svaveldioxid, svavelväte, ammoniak, kolväten, tjära, arsenik, kadmium, kobolt, krom, kvicksilver, nickel och vanadin.

Vid inkörningen sommaren 1975 förekom ofta kraftiga luktstörningar.

4.2 Första miljöskyddsprövningen

4.2.1 Yttranden

Hälsovårdsnämnden, kommunstyrelsen, Hertsö byamän och naturvårdsverket var positiva till lokaliseringen av koksverket.

Även länsstyrelsen tillstyrkte i princip, men menade att koksverket hör till gruppen allvarligt miljöstörande anläggningar.

"För att begränsa riskerna för olägenheter är det önskvärt att en stor skyddszon finns runt en anläggning av detta slag. Hur stor en sådan zon bör vara torde det ej nu finnas några entydiga uppgifter om. Enligt vissa litteraturuppgifter skulle ett minimimått på 2 km vara

lämpligt. Detta skulle innebära att ganska omfattande befintlig bebyggelse skulle finnas inom en sådan skyddszon. Om anläggningen kommer till utförande och olägenheter uppkommer för bebyggelsen, bör sökandebolaget vara berett att utge ersättning för detta, alternativt i allvarliga fall lösa in fastigheterna."

Planverket upplyste om att en stadsplan för koksverket var under arbete och framhöll att en sådan plan måste bygga på en omfattande översiktsplan över ej blott Svartön utan även Hertsöfjärden och angränsande områden.

Planverket ansåg vidare att:

"Översiktsplanen och stadsplanen bör avvaktas, inte minst för att ställning skall kunna tagas till omfattningen och användningen av utfyllnadsområdena. Bedömningsunderlaget vad gäller olika miljöstörande effekter av den planerade anläggningen är inte heller tillräckligt..." "Även om planverket inte har något att invända mot lokaliseringen som sådan, kan verket inte nu tillstyrka bolagets ansökan utan vill återkomma med eventuella synpunkter när ovan nämnda planer lagts fram."

Länsläkaren yttrade sig 1972-04-07 till socialstyrelsen. Vid den tidpunkten ansökte NJA om att få producera 1 400 000 ton/år. Länsläkaren ansåg att socialstyrelsen med skärpa skulle avstyrka lokaliseringen.

Bolaget ändrade ansökan i maj 1972. Produktionsvolymen angavs nu till 800 000 ton/år. Nu var länsläkaren beredd att tillstyrka under förutsättning

"att kommunen hos koncessionsnämnden för miljöskydd förklarar sig beredd att omedelbart gå i författning om ett avslutande av nu pågående nybyggnadsproduktion inom det i det planerade koksverkets närhet belägna Hertsöområdet och häva redan fattade beslut om vidare bostadsbebyggelse därstädes."

Vid koncessionsnämndens sammanträde uppgav företrädaren för kommunen att kommunen inte tänkte avbryta utbyggnaden på Hertsön. Utbyggnaden hade börjat 1970. Något nytt bostadsområde skulle dock inte planeras på Hertsön förrän erfarenheter vunnits av NJA:s utbyggnad.

4.2.2 Utbyggnaden av bostadsområdet på Hertsön

Om det var lämpligt att bygga bostäder på Hertsön diskuterades redan när området planerades. Luleå stad lät 1967-1969 utföra luftundersökningar i olika delar av Luleå. Hälsovårdsnämnden vände sig till naturvårdsverket för att få synpunkter. Naturvårdsverket svarade 1969-07-15 att:

"På basis av de företagna undersökningarna synes föroreningshalterna i detta område vara låga. Emellertid har mättiden varit kort och mätpunkterna relativt få varför ett uttalande enbart baserat på mätningarna i Luleå blir osäkert. Från mätningar som företagits i andra städer med den typ av industri som finns i Luleå kan emellertid

sägas att på det avstånd som Hertsö-området befinner sig från industrierna någon besvärande luftförorening inte skall behöva uppträda. Något skäl att med hänsyn till luftföroreningssituationen avstå från bebyggelse i Hertsö-området synes sålunda inte finnas."

Länsläkaren däremot var kritisk. Han ansåg att mätningarna skett under för kort tid och var feltolkade. Även om stoftnedfallet på Hertsön var lägre än i flera andra delar av Luleå så var andelen stoft från NJA högre.

Länsstyrelsen fastställde stadsplanen för Hertsö-området 1970-10-15.

Expansionen vid NJA visade sig snart bli kraftig. De planerade utbyggnaderna skulle medföra ökade störningar. Vid lokaliseringsprövningen av Stålverk 80 1975 avstyrkte naturvårdsverket tillstånd. Ett av skälen var att bostadsområdet på Hertsön skulle störas av nedfallande stoft, lukt och buller. (Scheynius s 211-223)

4.2.3 Tillåtlighetsprövning

4.2.3.1 Lokaliseringsfaktorer

Koncessionsnämnden fann 1972-12-19 lokaliseringen av koksverket tillåtlig enligt 4 § miljöskyddslagen och skrev:

"Börstskäret, där koksverket enligt ansökningen skall förläggas, är uppenbarligen från åtskilliga synpunkter väl ägnat för den planerade verksamheten. Läget i nära anslutning till bolagets järn- och stålverk torde företagsekonomiskt vara lämpligt och även ge vissa miljömässiga fördelar, såsom möjligheten att ersätta olja med koksgas i järnverksdriften och sambehandla vissa processavloppsvatten. Betydelsefullt är också att det sker i en omgivning som redan är starkt präglad av "tung" industri och att således orörd natur inte behöver tagas i anspråk. Från sysselsättnings- och regionalpolitisk synpunkt är en utbyggnad av industrin inom Luleå-området önskvärd och ligger i linje med den pågående fysiska riksplaneringen. Luleå kommun, som äger den aktuella marken, är positiv till företaget och har också meddelat att hinder mot dess genomförande inte möter av hänsyn till befintlig bebyggelse inom området."

Kommentar

Här framgår tydligt att koncessionsnämnden inte enbart beaktar miljöskyddsfrågor. För lokaliseringen av koksverket talar en rad faktorer. Området är redan präglad av tung industri, företagsekonomiska skäl, sysselsättning och regionalpolitik. Dessutom var kommunen positiv och lokaliseringen i linje med den fysiska riksplaneringen.

4.2.3.2 Behovet av plan

Planverkets yttrande kommenterade koncessionsnämnden på föl-

jande sätt:

"Den av planverket påtalade avsaknaden av definitiv översikts- och detaljplanering försvårar otvivelaktigt bedömningen av det sökta koksverkets verkningar från miljösynpunkt. Vidare kan det innebära hinder för utnyttjande av ett eventuellt tillstånd enligt miljöskyddslagen, eftersom sådana tillstånd alltid meddelas med förbehåll för den prövning som skall ske enligt annan lagstiftning, t ex byggnadslagen. Att planfrågorna fortfarande är olösta utgör emellertid inte i och för sig godtagbart skäl för att uppskjuta avgörandet av det hos koncessionsnämnden anhängiga ärendet. Nämnden anser för sin del att utredningen i detta numera är så pass fullständig att det är möjligt att bedöma lokaliserings- och tillåtlighetsfrågorna, även om det slutliga avgörandet beträffande villkor och försiktighetsmått kan behöva uppskjutas till dess erfarenhet av verksamhet vunnits."

Kommentar

I det här fallet gav koncessionsnämnden tillstånd innan planfrågorna var lösta. När NJA fick tillstånd i december 1972 fanns inte ens ett förslag till stadsplan. Däremot fanns en dispositionsplan från slutet av 1971. Trots att det inte fanns några bindande beslut om skydds-zoner och framtida markanvändning i omgivningen ansåg koncessionsnämnden att den kunde bedöma koksverkets tillåtlighet i förhållande till omgivande mark. Länsstyrelsen hade talat om ett minst 2 km stort skyddsområde.

Koncessionsnämnden meddelade dessutom verkställighetsförordnande och menade att koksverket även skulle prövas enligt bl a byggnadslagen innan tillståndet kunde utnyttjas. Prövningen enligt byggnadslagen blev emellertid mycket begränsad. Stadsplanen fastställdes ungefär ett år efter det att koksverket börjat anläggas. Trots att NJA var skyldigt att söka både byggnadslov och dispens från kravet på detaljplan skedde inte detta. Koncessionsbeslutet var alltså det viktigaste beslutet för att anläggningsarbetena skulle få sätta i gång. Kommunen meddelade schaktningslov i januari 1973.

När planprövningen inte fungerar faller ett större ansvar än normalt på koncessionsnämnden när det gäller att beakta markanvändningen kring den miljöstörande verksamheten. Men som kommer att framgå i kap 7 och 8 kan den miljöskyddsprövande myndigheten inte ställa krav på markanvändningen utanför det område som sökande disponerar. Den kan inte kräva skyddsavstånd eller inlösen. Naturvårdsverket har dock i åtminstone två fall krävt att verksamheten skall omges av i plan fastställda skyddsområden av viss storlek. Se kap 9.

Prövningsgången för koksverket var alltså galen. Miljöskyddsärenden kan inte avgöras innan markanvändningsplanerna är kända.

Vid många storindustrier gäller befrielse från skyldigheten att söka byggnadslov. Detta måste observeras vid miljöskyddsprövningen eftersom i byggnadslovsprövningen ligger bl a att kontrollera att vissa av villkoren i koncessionsbeslutet följs.

Ett annat allvarligt problem när planprövningen sätts ur spel är att sakägarna förlorar denna möjlighet att påverka lokaliseringen och utformningen av verksamheten.

4.2.3.3 Koksverket blir störande

Koncessionsnämnden fann länsläkarens invändningar tungt vägande.

"Inte minst med hänsyn till att det inom landet saknas erfarenhet av koksverksdrift i den skala som här blir aktuell är det risk för att det sökta verket, särskilt under en intrimningstid som kan bli ganska lång, kommer att föranleda betydande utsläpp av stoft och luktande ämnen. Utsläppen kan dock begränsas väsentligt genom användande av bästa tillgängliga teknik på området och koncessionsnämnden finner för sin del, i likhet med flertalet myndigheter som yttrat sig i ärendet, att det bör vara möjligt att genom långtgående och noggrant övervakade immissionsbegränsande åtgärder hålla utsläppen av stoft och luktämnen från koksverket nere på sådan nivå att olägenheter av väsentlig betydelse för omgivningen undviks åtminstone på längre sikt. Med hänsyn till koksverkets stora betydelse för järnverksdriften och därigenom för sysselsättningen i orten anser nämnden vidare att de under intrimningstiden sannolikt uppkommande olägenheterna från luftvårdssynpunkt inte utgör hinder för att meddela tillstånd till koksverkets anläggande."

Kommentar

Av citatet framgår att koncessionsnämnden är medveten om att koksverket blir störande för omgivningen. Speciellt under intrimningsperioden som kan bli "ganska lång".

Detta är ytterligare ett argument för att den omgivande markanvändningen skulle ordnats före koncessionsbeslutet.

I juni 1975 startade koksverket. Vid inkörningen förekom kraftiga luktstörningar.

4.3 Andra miljöskyddsprövningen

NJA ansökte 1973-11-02 om tillstånd till viss processändring vid koksverket varav följde en kapacitetsökning till 1 200 000 ton/år.

Naturvårdsverket och länsstyrelsen ansåg att processändringen innebar betydande förbättringar ur luftvårdssynpunkt.

Planverket förklarade sig inte vara berett att tillstyrka vare sig anläggandet av koksverket eller de aktuella ändringarna så länge planfrågorna var olösta.

Bolaget svarade att stadsplaneförslaget för tillfället prövades

av länsstyrelsen.

I sitt övervägande berör inte koncessionsnämnden planfrågorna. Koncessionsnämnden fattade sitt beslut 1974-04-30 och gav verkställighetsförordnande.

Strax innan, 1974-04-26, hade länsstyrelsen fastställt stadsplanen för koksverksområdet.

I april 1974 presenterade kommunen en områdesplan för Börstskäret, Gräsören m m (Stålverk 80) och i november upprättade kommunen en generalplan för Luleå. I sitt yttrande över Stålverk 80 1975-03-20 skrev planverket att områdesplanen och generalplanen ännu inte var färdigbearbetade. Som översiktligt planunderlag för lokaliseringsprövningen av Stålverk 80 kunde de emellertid vara tillräckliga.

Den översikts- och detaljplanering som planverket krävde 1972 var alltså inte klar förrän 1974. Översiktsplanerna var dessutom enligt planverket inte genomarbetade. Som redan tidigare framgått spelade inte detaljplaneringen någon större roll annat än för att godkänna redan utförda åtgärder.

5 MILJÖSKYDDSPRÖVNING OCH PLANPRÖVNING PÅVERKAR VARANDRA

5.1 Inledning

Miljöskyddsprövningen och planprövningen av reningsverken i Skellefteå och Flen var relativt oberoende av varandra. Det handlade om två av de beslut som sökanden måste ha för att verksamheten skulle få komma till stånd. Vid miljöskyddsprövningen ställdes inga krav som påverkade innehållet i de detaljplaner som samtidigt prövades.

Vid prövningen av reningsverken i Boden och Dals Ed var det annorlunda. När detaljplanen för reningsverket i Boden fastställdes återopades de lokaliseringstudier som staden gjort i samråd med bl a naturvårdsverket som samtidigt prövade lokaliseringen enligt miljöskyddslagen. Naturvårdsverket kom senare att stödja sig på beslutet i planfrågan.

Utbyggnaden av reningsverket i Dals Ed stred mot gällande plan. Samtidigt med miljöskyddsprövningen prövades ett förslag till ändring av detaljplanen. I detta fall kom miljöskyddsfrågan att dominera.

5.2 Reningsverk i Boden

5.2.1 Inledning

Naturvårdsverket meddelade 1970-09-18 (DB 187/70) dispens för utsläpp av avloppsvatten från Bodens stad. Utsläppet skulle ske i Lule älv från ett planerat reningsverk i den södra delen av staden. Dispensansökan kom in till naturvårdsverket 1970-04-30. Till ansökan bifogades ett förslag till reningsverk upprättat 1965 samt två kompletterande promemorior från 1969 och 1970.

Området för reningsverket ingår i "stadsplan för del av Bodens försarna". Stadsplanen omfattar också områden för kraftverk, vatten och militära ändamål. Planförslaget hade antagits av stadsfullmäktige 1969-05-19 och fastställdes av länsstyrelsen 1970-01-27. Grannar till det blivande reningsverket hade besvärat sig hos regeringen. Där låg planförslaget när miljöskyddsprövningen började. Regeringen beslutade 1970-08-27 att lämna besvaren utan bifall. Naturvårdsverkets beslut kom 1970-09-18. I detta fall avgjordes alltså planfrågan före miljöskyddsfrågan.

1975-12-09 (DB 120/75) beslutade naturvårdsverket att utbyggnaden för kemisk rening senast skulle vara i drift 1 juli 1979.

1977-09-16 (DB 106/77) gav naturvårdsverket dispens för en utbyggnad av reningsverket. Vid den miljöskyddsprövningen meddelade byggnadsnämnden att den var beredd att meddela dispens från gällande stadsplan.

Det reningsverk som prövades 1970 dimensionerades för 27 000 personer 1985. Den 1977 prövade utbyggnaden avser en utbyggnad för en beräknad belastning år 2000, eller 37 000 personer jämte industri m m.

Reningsverket ligger på fastigheten Boden 1:114 intill Lule älv. Tomten utgörs delvis av utfyllnad i älven. Reningsverket är helt överbyggt. I nordost ligger ett antal bostadshus. Det kortaste avståndet från bestämelsegräns för område för allmänt ändamål är omkring 75 m.

5.2.2 Planfrågan

Stadsplaneförslaget var utställt under tiden 13 feb - 6 mars 1969. Anmärkningar riktades mot förslaget från tre sakägargrupper. När länsstyrelsen fastställde planen 1970-01-27 besvarade sig sakägarna hos regeringen. Besvär från Eriksson och Isaksson riktade sig mot placeringen av reningsverket. Övriga besvär gällde vägdragningar och behandlas inte här.

Eriksson och Isaksson hävdade att det fanns möjligheter att förlägga reningsverket på en annan plats. De hemställde att en representant för naturvårdsverket skulle få ta del av planerna ur naturvårdssynpunkt. Vidare krävde de att en fullständig stadsplan upprättades för de områden som indirekt kunde komma att beröras av reningsverket. De påpekade att det av planförslaget inte framgick hur vissa underjordiska allmänna ledningar skulle komma att dras från gränsen för det utlagda A-området och in i det angränsande utanför stadsplanen liggande bostadsområde inom vilket deras fastigheter är belägna.

Länsstyrelsen hade efter att ha inhämtat yttrande från länsarkitekten avstyrkt bifall till besvaren. I samband med länsstyrelsens fastställelseprövning av stadsplanen upprättades inom naturvårdssektionen en PM (1969-12-04), i vilken fastställelse tillstyrktes med hänsyn till föreliggande omständigheter. Även länsläkaren och länsarkitekten tillstyrkte fastställelse, dock med viss tvekan.

Regeringen beslutade 1970-08-27 att lämna besvaren utan bifall. I beslutet finns följande motivering:

"Vad beträffar de av Eriksson och Isaksson anförda besvaren framgår av handlingarna att staden i samråd med bl a naturvårdsverket låtit utreda och pröva flera alternativa förläggningar av reningsverket, varvid det nu antagna läget ansetts vara det från olika synpunkter mest fördelaktiga. Avståndet från den valda platsen för verket till klagandenas fastigheter är dock förhållandevis kort och det har genom utredningen icke kunnat uteslutas att de närmast boende tidvis kan komma att utsättas för obehaglig lukt. För att helt utesluta denna möjlighet skulle, med ett tillmötesgående av klagandenas begäran att även deras fastigheter medtages i stadsplanen, ifrågavarande område exempelvis kunna utläggas som park eller annan allmän plats, vilket i sin tur skulle innebära att klagandenas fastigheter, vilka för närvarande ligger inom fastställd byggnadsplan, efter inlösen icke skulle komma att användas för bostadsändamål. Den möjligen befarade olägenheten av reningsverket kan dock icke sägas vara så stor att de närmast belägna bostadsfastigheterna icke även i fortsättningen skulle kunna användas för bostadsändamål. Vad klagandena anför

och vad som i övrigt framkommit utgör sålunda icke tillräckliga skäl att i denna del underkänna den antagna stadsplanen. Det bör dock här anmärkas att frågan om de närmare villkoren för staden vid anläggandet av reningsverket kommer att bli föremål för särskild prövning enligt miljöskyddslagen. Frågan om eventuell ersättning till de närboende för de olägenheter som möjligen kan komma att uppstå genom reningsverket skall även handläggas enligt miljöskyddslagens bestämmelser."

Stadsarkitekten i Boden hade upplyst om att de av klagandena berörda underjordiska ledningarna icke skulle komma att dras fram i den på plankartan angivna riktningen. Regeringen beslutade därför att inte fastställa detta U-område.

5.2.3 Miljöskyddsfrågan

Miljöskyddsprövningen pågick mellan 1970-04-30 och 1970-09-18.

Länsstyrelsen tillstyrkte och redogjorde för sin inställning i planfrågan.

Hälsovårdsnämnden förklarade att den inte hade något att erinra mot ansökan samt framhöll att det var av största betydelse att reningsverket fortast möjligt kom till stånd.

Naturvårdsverket motiverade sin dispens med att:

"Naturvårdsverket anser i princip att avloppsreningsanläggningen borde förläggas på större avstånd från bebyggelse än vad som nu föreslås ske. Undersökningar avseende lokaliseringen av avloppsreningsanläggningen har emellertid gett vid handen, att möjlighet icke står till buds att inom rimligt avstånd finna ett lämpligare läge för denna. Samtidigt bör dock framhållas, att en avloppsreningsanläggning av här föreslagen typ normalt icke bör ge upphov till dålig lukt i nämnvärd grad, ehuru väl det icke kan bortses från att närheten till reningsanläggningen kan komma att innebära vissa störningsmoment för den närmast omgivande bebyggelsen.

Kungl Maj:t har i beslut den 27 augusti 1970 - på grundval delvis av nyss anförda skäl - lämnat utan bifall besvär mot stadsplanens fastställande i den del besvären rör reningsanläggningens placering.

Med hänsyn till i ärendet redovisade omständigheter bör såväl föreslaget läge för avloppsreningsverk som föreslagna reningsanordningar kunna godtas. Från tillåtlighetssynpunkt möter således icke hinder mot stadens avloppsutsläpp under förutsättning att nedan angivna villkor uppfylls.

På grund av vad sålunda anförts och då ej heller hinder i övrigt möter mot dispens bör stadens ansökan bifallas."

Naturvårdsverket fastställde nio villkor. I detta sammanhang är ett av dem intressant.

"Staden skall vidtaga alla de åtgärder, som är praktiskt och ekonomiskt möjliga för att förhindra störningar i omgivningen på grund av reningsverket, såsom skyddsplantering och - om så bedöms erforderligt - åtgärder beträffande ventilationen från anläggningen m m."

5.2.4 Erfarenheter och utbyggnad

Reningsverket togs i drift 1972. I samband med inkörningen klagade de närboende över lukt.

Intill reningsverket har gjorts smärre skyddsplanteringar, men de har svårt att ta sig. (Hälsovårdsnämnden)

Den 1977-09-16 av naturvårdsverket medgivna utbyggnaden kommer att ske i riktning mot älven för att den ska komma så långt bort från bostadsbebyggelsen som möjligt. Blåsmaskinerna kommer att kompletteras med ljuddämpare.

Hälsovårdsnämnden, byggnadsnämnden, länsstyrelsen och fiskerintendenten yttrade sig över utbyggnaden. Samtliga tillstyrkte.

Byggnadsnämnden, som hört de berörda grannarna, upplyste att utbyggnaden strider mot gällande stadsplan och bestämmelserna i 34 § byggnadslagen. Byggnadsnämnden meddelade att den är beredd att medge dispens jämlikt 34 §.

Villkoret om skyddsplantering och eventuella åtgärder i ventilationsanläggningen gäller även för det utbyggda reningsverket.

5.3 Reningsverk i Ed

5.3.1 Inledning

Dals Eds kommun ansökte 1972-10-05 hos naturvårdsverket om dispens för utbyggnad av ett reningsverk i Ed. Reningsverket hade uppförts 1964. För området gällde dels en stadsplan fastställd av Kungl Maj:t 1950-01-29, dels en byggnadsplan fastställd av länsstyrelsen 1946-11-14. Reningsverket placerades på mark som i stadsplanen redovisades som parkmark. Planverket skrev i sitt yttrande över koncessionsansökan att "anläggningen synes ha tillkommit utan erforderlig dispens och utan byggnadslov". Ett "svartbygge" med andra ord.

För att få en överensstämmelse mellan stadsplan och faktisk markanvändning lät kommunen utarbeta en ny stadsplan. Förslaget till stadsplan var färdigt i januari 1973 och kommunfullmäktige antog det i maj samma år. Några fastighetsägare hade erinringar mot planförslaget. Söder om reningsverket ligger ett bostadsområde med tio hus, de flesta enfamiljshus. Avståndet till det närmaste huset är 60 m. Fastighetsägarna deltog också i miljöskyddsprövningen.

Naturvårdsverket beslutade 1974-04-01 (DB 56/74) att inte ge dispens för utbyggnaden. Kommunen ansökte då om tillstånd hos koncessionsnämnden. Medan koncessionsprövningen pågick beslutade länsstyrelsen efter anmodan från planverket att överlämna

planförslaget till regeringen.

Koncessionsnämnden avslog 1975-06-30 (KB 74/75) kommunens ansökan. Kommunen besvärade sig hos regeringen. 1975-11-20 beslutade regeringen att inte bifalla kommunens besvär samt att inte fastställa den ändrade stadsplanen.

Kommunen har senare valt ett nytt läge för reningsverket. Stadsplanen för det nya läget fastställdes 1977-06-10 och koncessionsnämnden gav tillstånd 1977-12-21 (KB 204/77). Denna prövning behandlas inte närmare här.

Prövningen av utbyggnaden av reningsverket i Ed innehåller fler beslutsled än normalt. För att ge en överblick redovisas nedan de viktigare datumen.

	<u>Planprövningen</u>	<u>Miljöskyddsprövningen</u>
1946-11-14	Länsstyrelsen fastställer byggnadsplan för den östra delen	
1950-01-27	Kungl Maj:t fastställer stadsplan för den västra delen	
1964	RENINGSVERKET UPPFÖRS UTAN DISPENS ELLER BYGGNADSLOV	
	UTBYGGNADSÄRENDET	
1972-10-05		Dispensansökan till naturvårdsverket
1973 jan	Stadsplaneförslag upprättat	
1973-05-25	Stadsplaneförslag antaget	
1974-04-01		Naturvårdsverket avslår dispensansökan
1974-08-12		Koncessionsansökan till koncessionsnämnden
1974-12-20	Länsstyrelsen överlämnar stadsplaneförslaget till regeringen	
1975-03-20		Koncessionsnämnden vill ha utredning om alternativa lägen
1975-06-30		Koncessionsnämnden avslår ansökan
1975-11-20	Regeringen fastställer inte stadsplanen	Regeringen lämnar besvaren utan bifall
	NYTT RENINGSVERK	
1976 aug	Stadsplaneförslag upprättat	

1976-12-22		Koncessionsansökan till koncessionsnämnden
1977-05-10	Stadsplanen fastställs av länsstyrelsen	
1977-12-21		Koncessionsnämnden ger tillstånd

5.3.2 Naturvårdsverkets prövning

5.3.2.1 Inledning

Det befintliga reningsverket hade en kapacitet på 3 500 pe. Avloppsvattnet släpptes ut i sjön Stora Lee vars strand ligger omkring 50 m väster om reningsverket. I början av 70-talet började kommunen planera en utbyggnad av reningsverket. I ansökan till naturvårdsverket fanns två alternativ. En utbyggnad till 5 000 pe, eller en utbyggnad till 6 500 pe. I det senare alternativet skulle ett befintligt mejeri anslutas till kommunens avloppsnät.

Naturvårdsverket fick kommunens ansökan 1972-10-05 och avslod den 1974-04-01.

Medan naturvårdsverket prövade ansökan hände följande i planfrågan. Ett förslag till ny stadsplan för reningsverksområdet lades fram i januari 1973. Kommunfullmäktige antog planförslaget 1973-05-25. När naturvårdsverket fattade sitt beslut låg planförslaget hos länsstyrelsen för fastställelseprövning.

5.3.2.2 Yttranden

Naturvårdsverket inhämtade yttranden från länsstyrelsen, hälsö-vårdsnämnden och fiskeristyrelsen. Erinringar kom från enskilda sakägare i bostadsområdet söder om reningsverket.

Sakägarna ansåg att reningsverket borde flyttas och angav följande skäl:

"Närheten till våra fastigheter med besvärande lukt och eventuell risk för framtida sjukdomar för så nära boende. Tio fastigheter ligger inom 55-150 m avstånd.

En planerad småbåts- och gästhamn i viken nedanför reningsverket.

Det grönområde som finns i närheten har genomgått städning och buskröjning inför turistsäsongen. Flera promenadvägar från detta ansluter till allmän väg som passerar omedelbart intill verket. Men på grund av olägenheter från verket får grönområdet ringa eller ingen användning för rekreation."

Sakägarna hade också erinrat mot stadsplaneförslaget. Av denna anledning beslutade kommunfullmäktige 1973-09-21 att efter anfordran från fastighetsägarna lösa in fastigheterna. Dessutom

sammanträffade kommunen med fastighetsägarna 1973-11-16. Kommunen utlovade då vissa förbättringsåtgärder. Reningsverket skulle byggas över och vissa förbättringar skulle ske av de vägar som fastighetsägarna använde. Sex av de ursprungligen nio sakägarna återtog då sina erinringar.

Länsstyrelsen tillstyrkte under förutsättning att följande villkor ställdes:

1. Bassängblocket byggs över i sin helhet.
2. Ventilation av bassängblock och maskinhus anordnas med utblåsning på tak via aktivt kolfilter.
3. Kopplingsanordning för mottagning av latrin och slam utifrån flyttas från östra gaveln till norra långsidan på maskinhuset. Syftet med denna flyttning är att slamtransportfordon vid tömning skall placeras så, att maskinhuset utgör bullerskydd mot bebyggelsen.
4. Mottagning av latrin på annat sätt än genom slutna ledningar från tankfordon får inte förekomma vid reningsverket.
5. Kommunen får vara beredd att upphöra med mottagning av latrin och slam utifrån vid reningsverket, om det skulle visa sig att det ej kan ske utan olägenhet."

Länsstyrelsens vacklande inställning till utbyggnaden framgår av följande stycke i yttrandet:

"Av det anförda framgår att länsstyrelsen inte vill motsätta sig men ändå har vissa betänkligheter mot att det nuvarande avloppsreningsverket byggs ut. Av flera skäl hade det varit att föredra att uppföra ett helt nytt verk på annan plats, helt skilt från bebyggelse. Sådana alternativ har under hand diskuterats och befunnits miljömässigt överlägsna och ekonomiskt godtagbara. Avgörande för länsstyrelsen att inte förorda något av dessa alternativ har varit att kommunen uttalat farhågor för svårighet att inom rimlig tid få tillgång till erforderlig mark."

Skiljaktig mening anmäldes av planenheten och byrådirektör Carlén.

Planenheten ansåg, med hänsyn till inkomna markägareanmärkningar, att en utbyggnad inte fick ske förrän ytterligare utredningar klart visat, att det inte fanns ett bättre läge. Carlén ansåg att ett läge 1 000 m nordnordväst om det befintliga reningsverket var ett intressant alternativ ur miljöskyddssynpunkt och att det inte borde vara svårt för kommunen att inom rimlig tid förvärva marken.

Länsstyrelsen bifogade ett yttrande från länsläkarorganisationen som ansåg att:

"Olika möjligheter till förändring av verkets utformning och belägenhet bör prövas för att i görligaste mån begränsa befarade olägenheter".

Hälsovårdsnämnden påpekade att sedan reningsverket trädde i funktion 1964 har inga skriftliga klagomål framförts. Enstaka muntliga klagomål har kommit "vid de tillfällen slamsilon tömtes i tankvagn, och då klimat och vindförhållandena varit olägliga. Obehaget torde dock kunna betecknas som mycket ringa." Hälsovårdsnämnden ville därför "livligt tillstyrka" en snar utbyggnad.

Under den fortsatta miljöskyddsprövningen diskuterades alternativa lägen för reningsverket men kommunen ville i första hand få en utbyggnad av det befintliga reningsverket prövat. Kommunen förklarade sig vara beredd att bygga över reningsverket och att installera kolfilterrening av ventilationsluften samt att vidta vissa åtgärder avseende hanteringen av slam och latrin. En anslutning av mejeriets avloppsvatten var kommunen även beredd att göra.

5.3.2.3 Naturvårdsverkets beslut

Naturvårdsverket beslutade 1974-04-01 att inte ge kommunen dispens. I naturvårdsverkets övervägande står bl a:

"Enligt naturvårdsverkets mening skulle ett godtagande av föreslagen lokalisering av ett utbyggt reningsverk vara otillfredsställande och leda till ett bevarande av nuvarande icke nöjaktiga anordningar för icke överblickbar tid." -- "På grund av de topografiska förhållandena och den omedelbara närheten till en för samhället välbägen och i och för sig utvecklingsbar och attraktiv småhusbebyggelse bedöms platsen för föreslagen utbyggnad därför vara olämplig av flera skäl bl a genom risken för omgivningsstörningar, ökade slamtransporter vid föreslagen höggradig rening m m samt nyssnämnda ekonomiska, jämförande överväganden. Enligt naturvårdsverkets bedömning bör kommunen kunna finna ett annat och från miljöskyddssynpunkt lämpligare läge för den i och för sig angelägna reningsverksutbyggnaden."

Naturvårdsverket förutsatte att kommunen skulle göra en ny utredning om lokalisering av reningsverket och komma in med en ny ansökan om prövning enligt miljöskyddslagen.

"Eftersom en utbyggnad av reningsverket är angelägen bör kommunen vidta dessa åtgärder utan ytterligare dröjsmål."

5.3.3 Koncessionsnämndens prövning

5.3.3.1 Inledning

Kommunen förde nu frågan vidare till koncessionsnämnden. Ansökan kom in till koncessionsnämnden 1974-08-12 och gällde en utbyggnad av det befintliga reningsverket. Fortfarande höll alltså kommunen fast vid den tanken. Reningsverket skulle dimensioneras för 6 500 pe. Med anledning av motståndet under dispensprövningen hade kommunen beslutat att som kompletterande skyddsåtgärder bygga över bassängblocket i sin helhet, anordna ventilation av bassängblock med utblåsning på tak via aktivt

kolfilter, flytta kopplingsanordningen för mottagning av latrin och slam till norra långsidan på maskinhuset för att utnyttja detta som bullerskärm samt att endast ta emot latrin i slutna ledningar.

Koncessionsnämnden menade att det inte var tillräckligt att pröva en utbyggnad av det befintliga reningsverket och beslutade 1975-03-20 att kommunen skulle kostnadsberäkna några alternativa lägen för reningsverket.

1974-12-20 beslutade länsstyrelsen att överlämna stadsplaneförslaget till regeringen. Länsstyrelsen avstyrkte en fastställelse.

5.3.3.2 Yttranden

Hälsovårdsnämnden tillstyrkte en utbyggnad och ansåg att den var helt nödvändig.

"En utbyggnad av anläggningens kapacitet bör ske utan tidsspillan."

Planverket skrev:

"Så länge nu gällande stadsplan inte ändrats eller dispens från densamma meddelats synes den ifrågavarande koncessionsansökningen inte kunna bifallas. Ett tillstånd i miljöskyddsärendet skulle då förutsätta bebyggelse i strid mot stadsplan. Det kan inte anses givet att en planändring måste följa av ett tillstånd enligt miljöskyddslagen, då avgöranden som träffas i miljöskyddsfrågor knappast kan anses binda planmyndigheterna. Vid prövning av planfrågan har planmyndigheterna givetvis att ta ställning till de immissioner en miljöfarlig anläggning kan ge upphov till, i vilket hänseende prövningen sammanfaller med den som sker enligt miljöskyddslagen. Därutöver måste emellertid även rent fysiska plansynpunkter beaktas t ex behovet och proportionen av parkmark i förhållande till medgiven byggnadsrätt inom planområdet, angelägenheten av att bevara strandområden och hålla dem tillgängliga för allmänheten etc. Det synes således ofrånkomligt att planfrågan avgörs före miljöskyddsärendet. Enligt handlingarna har för övrigt alternativa lösningar av reningsverkets lokalisering diskuterats. Planverket anser sig sakna möjlighet att ta närmare ställning till koncessionsärendet så länge planfrågan inte är avgjord."

Koncessionsnämnden fick ta del av planverkets yttrande till bostadsdepartementet i planfrågan. Planverket fann att:

"Planförslaget medför en försämring från plansynpunkt i jämförelse med nu gällande förhållanden. Annan lokalisering av reningsverket synes möjlig att få till stånd. Med hänsyn härtill och till de framställda erinringarna från markägare får planverket i likhet med länsstyrelsen avstyrka fastställelse av planförslaget."

Länsstyrelsen som hade tillstyrkt vid naturvårdsverkets prövning avstyrkte nu. En omlokalisering av reningsverket skulle

kosta ungefär lika mycket som en om- och tillbyggnad av det befintliga reningsverket ansåg länsstyrelsen. Det skulle också vara möjligt för kommunen att inom rimlig tid skaffa mark.

Länsläkarorganisationen ställde sig tveksam till kommunens ansökan och förordade en alternativ lokalisering av reningsverket.

Naturvårdsverket fann

"ingen anledning att på någon punkt ändra sin inställning".

De enskilda sakägarna ansåg att

"det stadsplanelagda grönområdet bör användas för det ändamål som varit förutsatt i stadsplanen nämligen som fritids- och rekreationsområde" och att "den mycket obehagliga stanken för de närboende kan knappast förväntas bli lindrigare om verket byggs ut på samma ställe".

I yttranden över utredningen om alternativa lägen konstaterade flera av remissinstanserna att ur ekonomisk synpunkt fanns inget som hindrade att reningsverket uppfördes på annan plats.

5.3.3.3 Koncessionsnämndens beslut

Koncessionsnämnden beslutade 1975-06-30 (KB 74/75) att avslå kommunens ansökan. Avslaget motiverades bl a med att:

"I nära anslutning till reningsverket ligger ett tiotal fastigheter med åretruntbosättning, flertalet av dessa på ett avstånd av 50 - 150 m från reningsverket, och klagomål om lukt och andra störningar har förekommit från de närboende. Enligt koncessionsnämndens mening torde det, även om omfattande åtgärder vidtas till skydd mot störningar från verksamheten vid reningsverket, knappast kunna undvikas att den närliggande bebyggelsen inte minst genom den ökade omfattningen av verksamheten och den förändrade driften kan komma att utsättas för olägenheter, om exempelvis driftsstörningar uppträder."

Eftersom avslaget innebar en icke önskvärd fördröjning av den förbättrade reningen förutsatte koncessionsnämnden att kommunen snarast upprättade en ny ansökan för ett reningsverk på en lämpligare plats.

5.3.4 Regeringens beslut

Kommunen besvarade sig över koncessionsnämndens beslut. Stadsplaneförslaget låg redan sedan tidigare hos regeringen. Länsstyrelsen hade 1974-12-20 överlämnat stadsplaneförslaget och samtidigt avstyrkt fastställelse. Även planverket avstyrkte.

1975-11-20 fattade regeringen beslut i båda ärendena. Kommunens besvär i koncessionsärendet lämnades utan bifall och stadsplaneförslaget blev inte fastställt. Beslutet i planfrågan motiverades med:

"Med hänsyn till att det från miljöskyddssynpunkt befunnits olämpligt att förlägga reningsverket till den

plats som det underställda förslaget till stadsplan utvisar bör förslaget inte fastställas."

5.3.5 Nytt reningsverk på annan plats.

Kommunen sökte 1976-12-22 tillstånd för ett reningsverk som skulle ligga ca 500 m sydväst om det befintliga reningsverket. Det är en plats som inte diskuterades under de tidigare prövningarna. Avståndet till närmaste bostadsbebyggelse är 180-200 m.

I augusti 1976 lades fram ett stadsplaneförslag som omfattar både mark för det blivande reningsverket och det befintliga. På platsen för det befintliga skall det bli en småbåtshamn. Samråd med allmänheten hölls i september. Inga erinringar framfördes mot förslaget. Länsstyrelsen fastställde stadsplanen 1977-05-10. Planenheten reserverade sig mot beslutet vad gällde läget för det nya reningsverket, eftersom det inte redovisats någon bedömning av alternativa platser för- och nackdelar.

Planfrågan var alltså löst denna gång. Koncessionsnämnden gav tillstånd 1977-12-21 (KB 204/77).

5.4 Sammanfattningar och kommentarer

5.4.1 Inledning

Vid prövningen av reningsverken i Boden och Dals Ed var det nödvändigt att samtidigt pröva enligt byggnadslagen och miljöskyddslagen. I Boden innebar den samtida prövningen ingen förändring av den detaljplan som kommunen utarbetat innan miljöskyddsprövningen började. Prövningen i Dals Ed slutade med att utbyggnaden av reningsverket inte ansågs vara tillätlig varken ur miljöskydds- eller plansynpunkt.

I sammanfattningen av prövningen i Dals Ed kommenteras planverkets inställning till förhållandet mellan byggnadslagen och miljöskyddslagen.

5.4.2 Reningsverk i Boden

Det första förslaget till reningsverk på fastigheten Boden 1:114 utarbetades 1965. I början av februari 1969 presenterades en stadsplan vari bl a område för reningsverk ingick. Stadsplanen fastställdes i januari 1970 av länsstyrelsen. Sakägare besvärade sig till regeringen. De ansåg att reningsverket skulle komma att ligga för nära deras fastigheter. Det kortaste avståndet mellan bestämmelsegräns för område för allmänt ändamål och närmaste bostadshus är endast 75 m. Sakägarna menade att reningsverket skulle förläggas på annan plats. Ett annat krav var att de områden som kunde beröras av reningsverket skulle ingå i den aktuella planen. Vidare borde en representant för naturvårdsverket ta del av planerna ur naturvårdssynpunkt. Länsstyrelsens naturvårdssektion hade tillstyrkt vid länsstyrelsens fastställelseprövning.

I april 1970 lämnade Bodens stad in en ansökan om dispens till

naturvårdsverket. Regeringen och naturvårdsverket kom att pröva plan- respektive miljöskyddsfrågan samtidigt. Regeringen beslutade i augusti 1970 att inte bifalla besvärerna mot stadsplanen. I september gav naturvårdsverket dispens.

De två besluten hänvisar till varandra. I regeringens beslut står att Bodens stad i samråd med bl a naturvårdsverket prövat flera alternativa lägen för reningsverket och att det aktuella läget befunnits vara det bästa. Regeringen fann att avståndet mellan det planerade reningsverket och bostadsbebyggelse blir "förhållandevis kort" och att det inte kan "uteslutas att de närmast boende tidvis kan komma att utsättas för obehaglig lukt". Luktstörningarna skulle dock inte bli så stora att bostäderna inte även i fortsättningen skulle kunna användas för bostadsändamål och regeringen fann det inte nödvändigt att sakägarnas fastigheter skulle ingå i planen. De närmare miljöskyddsvillkoren skulle bli föremål för särskild prövning enligt miljöskyddslagen och även frågan om ersättning kunde prövas enligt denna lag.

Naturvårdsverket å sin sida ansåg att i princip bör reningsverk ligga på större avstånd från bebyggelse än vad som föreslagits men godtog lokaliseringen eftersom det inte finns ett bättre läge inom "rimligt avstånd". Inte heller naturvårdsverket bortsåg från att reningsverket kunde innebära "vissa störningsmoment för den närmast omgivande bebyggelsen". Naturvårdsverket stödde sig vidare på att regeringen beaktat dessa problem vid fastställelseprövningen och då lämnat besvärerna utan bifall.

I princip har prövningsgången i detta fall varit bra. Stadsplanen blev inte fastställd förrän miljöskyddsfrågorna blivit utredda. Beslutet i miljöskyddsärendet kom först när planfrågan var avgjord.

Ur omgivningshygienisk synpunkt är emellertid besluten tveksamma. Regeringen och naturvårdsverket kunde inte utesluta att de närbelägna bostäderna kunde bli störda. Att de trots allt godkände lokaliseringen berodde på att reningsverket snabbt måste komma till stånd och att det inte fanns tid att utreda alternativa lägen.

Ett annat problem är att varken regeringen eller naturvårdsverket tog fullt ansvar för miljöskyddsfrågorna. Regeringen beaktade miljöskyddsfrågorna vid fastställelseprövningen men lämnade detaljfrågorna till naturvårdsverket. Eftersom det finns en miljöskyddslag är detta inget märkligt förfarande. Men i fortsättningen stödde sig naturvårdsverket på regeringens beslut. En myndighet som prövar enligt miljöskyddslagen är emellertid inte bunden av att planmyndigheten tillåtit en verksamhet ur plansynpunkt. Den miljöskyddsprövande myndigheten skall göra både en lokaliseringsprövning och fastställa villkoren för verksamhetens bedrivande.

Ett av de enskilda sakägarnas krav var att deras fastigheter skulle ingå i samma stadsplan som reningsverket. Om fastigheterna i stadsplanen angavs som parkmark eller annan allmän plats skulle sakägarna kunna begära inlösen. Regeringen ansåg inte att störningarna skulle bli så omfattande att det var nödvändigt med en sådan lösning. Enligt regeringen kunde fas-

tighetsägarna om de blev störda vända sig till fastighetsdomstol för att pröva frågan om ersättning. Sakägarnas eget förslag hade ur deras synpunkt varit bättre, eftersom de då själva kunnat avgöra om deras bostäder måste inlösas.

Bortsett från klagomål vid inkörningen av reningsverket 1972 har de närboende inte klagat över luktstörningar. De har inte heller motsatt sig den utbyggnad av reningsverket som naturvårdsverket medgav i september 1977.

5.4.3 Reningsverk i Ed

Reningsverket i Ed uppfördes 1964 inom ett område som enligt gällande detaljplaner var avsett för park. Varken dispens eller byggnadslov söktes.

I början på 70-talet blev det aktuellt att bygga ut reningsverket. En ansökan lämnades till naturvårdsverket i oktober 1972 och ett stadsplaneförslag som överensstämde med de faktiska förhållandena utarbetades. Planförslaget antogs i maj 1973. Anmärkningar riktades mot planförslaget av boende söder om reningsverket. Deras bostäder ligger 50-150 m från reningsverket. De boende ansåg att det befintliga reningsverket orsakade luktstörningar och att det aktuella området borde vara grönområde. I yttranden till naturvårdsverket och senare till koncessionsnämnden framförde de samma synpunkter. Till skillnad mot prövningen av reningsverket i Boden deltog de enskilda sakägarna både i miljöskyddsprövningen och planprövningen.

Först efter ett och ett halvt år i april 1974 beslutade naturvårdsverket att inte ge dispens, eftersom en utbyggnad bli skulle "leda till ett bevarande av nuvarande icke nöjaktiga anordningar för icke överblickbar tid". Kommunen uppmanades att "utan ytterligare dröjsmål" utreda var reningsverket kunde lokaliseras.

Kommunen ansåg emellertid att en utbyggnad av det befintliga reningsverket var fördelaktigast och lämnade i augusti 1974 in en ansökan till koncessionsnämnden. Enligt kommunen skulle en lokalisering till en annan plats bli oskäligt dyr. Det skulle inte heller vara möjligt att inom rimlig tid finna en ny plats. Tidsaspekten var skälet till att länsstyrelsen dock med tvekan hade tillstyrkt vid naturvårdsverkets prövning. Fördelarna med en utbyggnad var enligt kommunen så stora att kommunen var beredd att bygga över reningsverket, installera aktivt kolfilter för ventilationsluften och vidta vissa åtgärder vid hanteringen av slam och latrin. Kommunen erbjöd sig t o m att lösa in de fastigheter som var störda av lukt.

Länsstyrelsen beslutade i december 1974 att överlämna stadsplaneförslaget till regeringen för prövning. Planförslaget borde inte fastställas ansåg länsstyrelsen. Även planverket avstyrkte en fastställelse.

I mars 1975 förelade koncessionsnämnden kommunen att beräkna kostnaderna för alternativa lokaliseringar. Beräkningarna visade att en utbyggnad av det befintliga reningsverket ur kostnadssynpunkt inte var fördelaktigare än en nylokalisering.

Koncessionsnämnden beslutade i juni 1975 att inte ge tillstånd för en utbyggnad. Avslaget innebar en icke önskvärd fördröjning av avloppsfrågans lösning och koncessionsnämnden **förutsatte** att kommunen snarast upprättade en ny ansökan för ett reningsverk i ett bättre läge.

Kommunen var fortfarande inte övertygad om att en utbyggnad var olämplig och besvärade sig hos regeringen. Detta trots att naturvårdsverket, planverket, länsläkarorganisationen och länsstyrelsen samt enskilda sakägare hade motsatt sig ett tillstånd. Länsstyrelsen hade ändrat mening sedan naturvårdsverkets prövning.

Både miljöskydds- och planärendet låg nu hos regeringen. 1975-11-20 beslutade regeringen att varken bifalla besvären i miljöskyddsfrågan eller fastställa stadsplanen.

Därmed var denna del av tillståndsprövningen avslutad. I december 1976 lämnade kommunen in en ansökan för ett reningsverk på en plats ca 500 m sydväst om det befintliga. Ett läge som inte diskuterats under den tidigare prövningen. Stadsplanen fastställdes i maj 1977. Planenheten reserverade sig mot beslutet eftersom olika lokaliseringalternativ inte hade bedömts. Koncessionsnämnden biföll ansökan i december 1977.

Vid prövningen av reningsverkets utbyggnad behandlades miljöskydds- och planärendena samtidigt. Det var emellertid miljöskyddsfrågan som fick avgörande betydelse. Planmyndigheterna ville inte föregripa miljöskyddsprövningen. Länsstyrelsen beslutade efter lång betänketid att överlämna stadsplaneförslaget till regeringen. Bostadsdepartementet fattade inget beslut förrän jordbruksdepartementet avgjorde miljöskyddsärendet. Avslaget i planfrågan motiverades med att utbyggnaden var olämplig ur miljöskyddssynpunkt.

Planverket ansåg att planfrågan borde ha avgjorts först. Så länge planfrågan inte var avgjord ville inte planverket ta närmare ställning till koncessionsärendet. Enligt planverket borde planförslaget inte fastställas.

I planverkets yttrande tas upp flera av gränsproblemen mellan byggnadslagen och miljöskyddslagen.

"Det kan inte anses givet att en planändring måste följa av ett tillstånd enligt miljöskyddslagen, då avgöranden som träffas i miljöskyddsfrågor knappast kan anses binda planmyndigheterna." Detta är ett viktigt påpekande. En plan **skall beakta** ett stort antal frågor. Att en verksamhet är tillåtlig ur miljöskyddssynpunkt är givetvis inte tillräckligt för att den **skall** få komma till stånd.

Planverkets åsikt att planärendet **skall avgöras före miljöskyddsärendet** har stöd i departementschefens kommentar. Se avsnitt 3.1. Om planen inte blir fastställd kan ett miljöskyddstillstånd visa sig vara onödigt. I vissa fall kan dock planärendet vara omöjligt att avgöra utan att miljöskyddsprövningen kommit långt.

I Ed fanns det flera skäl förutom miljöskyddsfrågor för att vägra fastställa planen. Planverket pekade på "behovet och

proportionen av parkmark i förhållande till medgiven byggnadsrätt inom planområdet, angelägenheten av att bevara strandområden och hålla dem tillgängliga för allmänheten etc". Bostadsdepartementet valde dock att avslå med hänsyn till miljöskyddsskäl. Men det är ingen självständig bedömning utan stöder sig på jordbruksdepartementets beslut samma dag att inte bifalla besvären mot koncessionsnämndens beslut.

Planverket menar att planmyndigheterna kan göra en självständig prövning av miljöskyddsfrågorna. "Vid prövning av planfrågan har planmyndigheterna givetvis att ta ställning till de immissioner en miljöfarlig anläggning kan ge upphov till, i vilket hänseende prövningen sammanfaller med den som sker enligt miljöskyddslagen." Planverkets synsätt har stöd i 4 och 5 §§ byggnadslagen och 9 § byggnadsstadgan. (Se avsnitt 2.2.1) Men frågan är om planmyndigheterna kan åberopa miljöskyddsskäl om det samtidigt pågår en prövning enligt miljöskyddslagen.

5.4.4 Parallell prövning nödvändig i många fall

De två fallen visar att i många fall är det nödvändigt att miljöskyddsprövning och planprövning sker parallellt.

Vid miljöskyddsprövningen kan det visa sig att verksamheten inte kan tillåtas inom gällande eller föreslagna plan. I Boden godtogs planen med viss tvekan. I Dals Ed var planförhållandena komplicerade. Reningsverket var enligt gällande plan ett "svartbygge". Avståndet till bostadsbebyggelse var kort. Det fanns behov av parkmark och strandområden.

Å andra sidan kunde planärendena i de två fallen inte avgöras förrän miljöskyddsfrågorna blivit utredda. I Dals Ed är det sannolikt miljöstörningarna från reningsverket som fällde planförslaget, även om andra skäl kunde ha åberopats.

Vid en parallell prövning kan miljöskyddsprövningen ge underlag för utformningen av planen, som t ex skyddsavstånd och bullervallar. Men en parallell prövning kan också visa att det inte är möjligt att ändra planen så mycket som vore önskvärt ur omgivningshygienisk synpunkt och att därför strängare miljöskyddsvillkor än "normalt" måste gälla för verksamheten. Eventuellt kan det visa sig att verksamheten inte kan tillåtas.

5.4.5 Genomförandetidens betydelse

I många fall som prövas enligt miljöskyddslagen talas det om att verksamheten fortast möjligt måste få komma till stånd. Skälet kan som i Boden och Dals Ed vara nödvändigheten av att snabbt genomföra en miljöförbättring. Det kan också som vid prövningen av en läkemedelsfabrik i Upplands Bro anses önskvärt att tidigt få igång produktionen. (Se avsnitt 7.3)

Det är naturligtvis bra om man så fort som möjligt får till stånd miljöförbättringar, men samtidigt får man se upp så att det inte innebär dåliga lokaliseringar och miljöskyddsåtgärder. Både Bodens och Dals Eds kommuner pekade på behovet av en snabb lösning av avloppsfrågan och ansåg att det inte fanns alterna-

tiva platser. I **Boden** innebar det att regeringen och naturvårdsverket godtog ett kort avstånd mellan reningsverket och bostadsbebyggelse. I Dals Ed däremot var myndigheterna tveksammare och reningsverket fick inte byggas ut.

6 KOMMUNEN MOTSÄTTER SIG TILLSTÅND ELLER DISPENS

6.1 Inledning

Om den miljöskyddsprövande myndigheten tillåter en verksamhet trots att kommunen avstyrker, vilka möjligheter har då kommunen att förhindra att verksamheten kommer till stånd? Vid miljöskyddsprövningen har inte kommunen vetorätt som vid lokaliseringsprövning enligt 136 a § byggnadslagen. Kommunen har inte heller rätt att besvara sig över koncessionsnämndens beslut. I egenskap av störd markägare har kommunen dock besväringsrätt.

Det anses emellertid att det kommunala planmonopolet ger kommunen stora möjligheter att styra tillkomsten och utbyggnaden av miljöstörande verksamheter. Skulle kommunen ogilla en verksamhet kan den helt enkelt vägra att upprätta plan för det aktuella området. Visserligen finns 27 och 108 §§ byggnadslagen som säger att regeringen kan ålägga kommun att upprätta detaljplan, men detta har bara skett i ett fall.

Alla miljöskyddsfall kräver emellertid inte upprättande eller ändring av plan. I vissa fall kan verksamheten rymmas inom gällande plan, i andra fall ligga utanför detaljplanelagt område. I dessa fall skulle byggnadsnämnden kunna vägra att meddela byggnadslov. Utanför detaljplanelagt område är det dock inte säkert att verksamheten är byggnadslovspliktig. Vid avfallsdeponeringsanläggningen i Huddinge var det våg- och personalhus som behövde byggnadslov inte själva deponeringsanläggningen.

I följande avsnitt beskrivs två fall där kommunen vid miljöskyddsprövningen motsatt sig tillstånd eller dispens och senare vägrat att ge byggnadslov. För avfallsdeponeringsanläggningen i Huddinge innebar det att verksamheten inte kom till stånd. Destruktionsugnen vid djursjukhuset i Sundby i Stockholm lyckades kommunen däremot inte stoppa eftersom högre instans rev upp byggnadsnämndens beslut. Detta fall handlar också om styrkan i naturvårdsverkets dispensbeslut.

6.2 Avfallsanläggning i Huddinge

6.2.1 Inledning

Ett av koncessionsnämndens första ärenden gällde prövningen av en ansökan från AB Cultivator som planerade att tillverka jordförbättringsmedel på två platser i Stockholmsregionen. Den ena platsen var Lissma 4:312 i Huddinge kommun och den andra Åsättra 1:106 i Österåkers kommun. Ansökan kom in till koncessionsnämnden 1969-09-02. Lokaliseringen till Österåker avgjordes 1969-11-21 (KB 1/69) och till Huddinge 1970-04-20 (KB 10/70). Bolaget fick tillstånd att utnyttja båda platserna. Huddinge kommun ansåg emellertid att verksamheten var olämplig och besvarade sig hos regeringen. Regeringen upplyste då kommunen att denna saknar rätt att besvara sig i miljöskyddsfrågor. Deklaration av verksamheten var emellertid byggnadslovspliktig och genom att vägra ge byggnadslov hindrade kommunen verksamheten att komma till stånd.

Det område i Huddinge som bolaget tänkte använda utgörs av en flack dalslätt, som i norr, öster och väster inramas av branta bergsområden och morän samt i söder avgränsas av ett par smärre bergsklackar. Avståndet till befintlig bebyggelse var vid provningstillfället 350-400 m.

6.2.2 Yttranden

Byggnadsnämnden avstyrkte ett tillstånd och anförde:

"Fastigheten var belägen inom område som omfattades av den av Kungl Maj:t 1960-11-04 fastställda regionplanen för Stockholmstrakten. Området angavs däri vara avsatt som friområde ämnat att för det rörliga friluftslivet och i landskapsvårdande syfte i huvudsak hållas fritt från bebyggelse. Området var ej planlagt men omfattades av utomplansbestämmelser enligt 29 § byggnadsstadgan. Stockholmstraktens regionplanekontor utredde olika möjligheter att bygga områdena vid Ågesta och Ballingsta, Ågestakilen, från sjön Magelungen i norr till Tumba och Hanveden i söder och de konsekvenser en bebyggelse skulle få för regionstrukturen framförallt med hänsyn till väg- och bannät. Kontoret arbetade med fyra olika principskisser till bebyggelse av området. Enligt två av dessa skisser skulle permanentbebyggelse kunna bli aktuell vid eller i omedelbar närhet av Lissma 4:312. I så fall skulle dessa planer troligen komma att redovisas i 1985 års regionplan. Det måste vara helt oföresvarligt att föregripa det vidare planarbetet i området genom att där tillåta deponering av rötslam." (Svärd-Rahmn s 117-118)

Byggnadsnämnden meddelade att den inte var beredd att ge byggnadslov för verksamheten.

Hälsovårdsnämnden avstyrkte.

Även planverket avstyrkte eftersom lokaliseringen saknade stöd i samtliga föreliggande översiktliga planbedömningar (regionplan fastställd 1960, regionplaneskiss 1966 och länsöversiktsplan 1966) samt att närheten till befintlig bebyggelse och detaljplanlagda områden ingav vissa betänkligheter. Enligt planverket borde alternativa lägen utredas. Planverket hade inhämtat yttrande från länsarkitekten, som också avstyrkte.

Kommunalförbundet för Stockholms stads och läns regionala frågor ville att tillståndet skulle tidsbegränsas. Regionplanekontoret, som kommunalförbundet hört, avstyrkte med hänvisning till pågående planarbete.

Länsstyrelsen ville inte motsätta sig ett tillstånd, men föreslog en begränsad prövotid. Länsstyrelsen hade samrått med länsveterinären, länsläkaren och länsarkitekten.

Naturvårdsverket tillstyrkte efter samråd med socialstyrelsen.

6.2.3 Tillåtlighetsprövning

Koncessionsnämnden fann 1970-04-20 verksamheten tillåtlig enligt miljöskyddslagen. Avståndet till befintlig bebyggelse bedömdes vara tillräckligt stort. Om förhållandet till ev framtida bebyggelse skrev koncessionsnämnden:

"Den omständigheten att bebyggelse kan komma att planeras för området i framtiden bör inte utgöra hinder för bifall till bolagets ansökan om ett tillstånd för en tid av 10 år. Någon inskränkning av betydelse i möjligheterna till rörligt friluftsliv i omgivningen kan inte väntas uppkomma, om det sökta tillståndet medges."

6.2.4 Kommunen överklagar

Byggnadsnämnden och kommunalnämnden besvärade sig över tillståndet. Regeringen beslutade 1970-06-05 att inte pröva frågan eftersom byggnadsnämnden och kommunalnämnden inte har rätt att föra talan med koncessionsnämndens beslut. Byggnadsnämnden bad 1970-06-08 regeringen att ompröva sitt beslut. Regeringen lade skrivelsen till handlingarna.

6.2.5 Inget byggnadslov

Cultivator utnyttjade inte tillståndet utan överlät detta på Ferterra AB, som 1973-09-19 sökte byggnadslov för våg- och personalhus. Byggnadsnämnden beslutade 1973-10-17 att vidhålla sin inställning från koncessionsprövningen och gav följaktligen inget byggnadslov.

Ferterra AB vände sig då till koncessionsnämnden för att få upplysningar om byggnadsnämndens beslut "kan förhindra att deponeringsplats anordnas för slam", "kan förhindra uppförande av lämplig personalbyggnad jämte uppställning av maskiner" samt "kan utgöra hinder för att på ett korrekt sätt återanvända slam som jordförbättringsmedel".

Koncessionsnämnden svarade 1973-11-16 att ett tillstånd enligt miljöskyddslagen inte befriar från skyldigheten att iaktta vad som föreskrivs i annan författning. Krävs det byggnadslov är det "i princip möjligt att byggnadsnämnden ej meddelar det erforderliga byggnadslovet och därigenom förhindrar verksamhetens utövande".

Företaget besvärade sig inte över byggnadsnämndens beslut. (Byggnadsnämnden)

6.3 Destruktionsugn vid djursjukhus i Stockholm

6.3.1 Inledning

Västerorts djursjukhus AB ansökte 1972-08-11 hos länsstyrelsen om medgivande enligt 10 § andra stycket miljöskyddslagen i fråga om en destruktionsugn vid bolagets planerade djursjukhus i stadsdelen Sundby i Stockholm. Länsstyrelsen hänsköt ärendet

till naturvårdsverket som gav dispens 1973-03-08. (DB 50/73)

Under miljöskyddsprövningen motsatte sig kommunala myndigheter och boende i närheten av det blivande djursjukhuset att destruktionsugnen skulle få komma till stånd. När veterinär Elffors efter naturvårdsverkets beslut sökte byggnadslov för destruktionsugnen beslutade byggnadsnämnden 1973-05-24 att avslå ansökan. Beslutet revs upp av högre instans och 1976-06-22 beslutade byggnadsnämnden att meddela byggnadslov. Denna gång besvärade sig boende i närheten av djursjukhuset. Länsstyrelsen och senare kammarrätten fann inga skäl för att ändra byggnadsnämndens beslut.

Elffors JO-anmälde byggnadsnämnden och fastighetsnämnden för deras agerande vid byggnadslovsprövningen av destruktionsugnen. JO beslutade 1975-11-06 att rikta skarp kritik mot byggnadsnämnden och fastighetsnämnden.

6.3.2 Planförhållanden

Djursjukhuset ligger i ett område som enligt stadsplan fastställd 1970-03-10 är avsett för industriändamål. Regeringen förklarade 1972-11-24 att 34 och 38 §§ byggnadslagen inte utgjorde hinder för byggnadsnämnden att meddela byggnadslov för djursjukhuset. Elffors hade först ansökt om tillstånd hos regeringen för ett djursjukhus med destruktionsugn, men begränsade senare ansökan till ett djursjukhus utan destruktionsugn. Regeringen ansåg "att tillkomsten av sjukhusbyggnaden utan destruktionsugn icke torde medföra allvarligare störning för omgivningen än industriell verksamhet" - - - samt att "Särskilda skäl föreligger för dispens från förbudet att utföra nybyggnad på fastighet, som icke överensstämmer med tomtindelningen." I beslutet görs förbehållet "dock innefattar detta tillstånd ej medgivande att för närvarande inrätta destruktionsugn på sätt ritningarna visar".

Byggnadsnämnden meddelade 1972-12-14 byggnadslov för djursjukhuset exklusive destruktionsugnen.

Djursjukhuset ligger i kvarteret Ferdinand i stadsdelen Sundby. I nordöst gränsar kvarteret till järnvägsområde på vars andra sida finns ytterligare ett industriområde. Även kvarteret väster om kvarteret Ferdinand är avsett för industri. Närmaste bostadsbebyggelse ligger drygt 100 m nordväst om djursjukhuset.

6.3.3 Miljöskyddsfrågan

6.3.3.1 Yttranden

Bolaget uppgav att djursjukhuset i och för sig kunde drivas utan destruktionsugn, men i så fall fick djurägarna själva ombesörja borttransporten av döda djur eller också **fick kommunen** i egenskap av renhållare sörja för borttransporten. Någon möjlighet att separatbränna döda djur fanns inte i Stockholmsregionen.

Hälsovårdsnämnden avstyrkte ansökan. Av ett inom hälsovårds-

förvaltningen upprättat tjänsteutlåtande framgick bl a att hälsovårdsförvaltningen under senare år varit "synnerligen restriktiv beträffande nya lokala anläggningar för avfallsförbränning". När det gäller djursjukhusets ugn har "inga avgörande skäl framkommit som nödvändiggör dess tillkomst. Det är också troligt att ugnen, som den redovisats, icke kommer att uppfylla de emissionskrav, som kan ställas på en sådan anläggning. Därtill kommer att skorstenshöjden är otillräcklig." Hälsovårdsförvaltningen förordade att avfallet transporterades till en central förbränningsanläggning. Av utlåtandet framgick vidare att hälsovårdsförvaltningen 1972-09-20 yttrat sig över sjukhusets utformning och då förklarat att någon sanitär olägenhet rimligtvis inte kunde befaras för omgivningen förutsatt att planerna förverkligades i enlighet med de företedda ritningarna. Då berördes inte destruktionsugnen eftersom den skulle provas enligt miljöskyddslagen.

Kommunstyrelsen överlämnade och återopade en av föredragande borgarråd upprättad promemoria. Borgarrådet ansåg att ansökan borde avstyrkas "med hänsyn till svårigheten att uppfylla de emissionskrav som från kommunens sida måste ställas på en mindre förbränningsanläggning av den typ som skall uppföras i Sundby." Sjukhusets avfall borde enligt promemorian transporteras till AB Industridestillations anläggning i Lövsta och det borde undersökas hur man kan göra denna anläggning mer tilltalande för djurägarna.

Även planverket avstyrkte. Med hänsyn till det korta avståndet till bostadsbebyggelse skulle det vara tveksamt att tillåta destruktionsugnen. Planverket ansåg sig inte kunna förorda att byggnadslov meddelas för ugnen ifråga. "Då ugnen i och för sig inte torde utgöra nybyggnad synes kompletterande dispensansökan för densamma ej erforderlig."

HSB i Stockholm, Bostadsrättsföreningen Erland, Spånga bestred ansökan eftersom ugnen skulle utgöra en sanitär olägenhet för de närboende. Föreningens närmaste lägenheter ligger ca 170 m från det planerade ugnsutsläppet.

Ägarna till ett tiotal villor vid Stinsbacken och Spånstigen i Solhem, Spånga motsatte sig bestämt ansökan. Den närmaste villan ligger ca 130 m från ugnsutsläppet.

Solhems fastighetsägareförening, Sundby egnahemsförening och Spånga rotaryklubb hävdade att ansökan borde avslås.

Positiva till ansökan var länsstyrelsen och socialstyrelsen. Länsstyrelsen uppgav i sitt yttrande att kapaciteten i befintliga förbränningsanläggningar för döda djur i Stockholmsregionen inte täckte behovet. Vid Industridestillations anläggning i Lövsta är det inte möjligt att få enskild bränning, vilket djurägarna allt oftare önskar. Länsstyrelsen ansåg att ur hälsovårdssynpunkt borde transporterna av döda djur nedbringas. Länsstyrelsen bortsåg inte från nackdelar i form av sotnedfall och dålig lukt, men vid naturvårdsenheten saknades expertis som kunde avgöra hur stora riskerna var. I yttrandet förutsatte länsstyrelsen att "sakkunnig person kommer att anlitas för bedömning av om den föreslagna ugnen eller annan ugn är lämplig och kan fungera tillfredsställande." Som en reservation föreslog

länsstyrelsen att ett av villkoren skulle vara: "Framkommer klagomål mot destruktionsanläggningen, vilka vid kontroll visar sig berättigade, skall anläggningen stängas eller den tillförda materialmängden minskas." Länsstyrelsen påpekade vidare att genom att ändra djursjukhusets planlösning skulle avståndet destruktionsugnen och närmaste bebyggelse kunna öka från 130 m till 150 m. I området förekom redan kraftiga störningar. "Mellan sjukhuset och bebyggelsen kommer den omlagda Bromstensvägen att framgå med fyra filer med stark trafik, som kommer att innebära kraftiga störningar, bl a genom avgaser, för bebyggelsen. Andra störningskällor för bebyggelsen är Västeråsbanan med pendeltåg och flygtrafiken till och från Bromma."

Socialstyrelsen tillstyrkte under förutsättning att vissa villkor iakttogs.

Vid naturvårdsverkets sammanträde anförde företrädare för hälsovårdsnämnden bl a att döda sällskapsdjur inte kan hänföras till det kommunala renhållningsmonopolet, att transportera döda djur inte synes vara något större sanitärt problem, att ugnen skall fungera många år efter det att leverantörens garanti gått ut och skötas av personal som inte är speciellt avdelad härför, att en större, lämpligt belägen ugnsanläggning är bättre eftersom den kan utrustas med fullgod automatik och reningsanläggningar, att området redan är hårt belastat av störningar.

6.3.3.2 Överväganden och villkor

Naturvårdsverket gav dispens för uppförande av destruktionsugnen. En regional lösning av bränningen av döda djur ansåg naturvårdsverket "synnerligen angelägen" men eftersom den kommunala bortforslingsskyldigheten till allmän destruktionsanläggning inte omfattade döda djur "och, såvitt upplysts, i lokal hälsovårdsordning inte annat föreskrivits, bör emellertid av hälsovårdsnämnden, kommunen och planverket åberopade omständigheter inte hindra bolaget från att lösa angivet ändamål med verksamheten på sätt av ansökan framgår".

Vidare skrev naturvårdsverket: "För bolaget torde ändamålet med ansökt verksamhet i stort sett bli förfelat om ugnen skulle lokaliseras på annan plats än i anslutning till sjukhuset. Härutöver kan ifrågasättas om inte den kostnadsökning en placering av ugnen på annan plats skulle ge framstår som oskälig i förhållande till den uppkommande minskningen i intrång och olägenheter."

Länsstyrelsens påpekande att i området redan finns kraftiga störningar kommenterade naturvårdsverket på följande sätt: "Den omständigheten att luftförorening är eller beräknas bli vanlig i orten innebär emellertid principiellt inte att en ny störningskälla, som kan medföra luftförorening, enbart på grund härav bör accepteras i området. Ett sådant betraktelsesätt skulle ju innebära att man så småningom passivt skulle glida mot allt sämre förhållanden, vilket inte kan godtas."

Naturvårdsverket fastställde som villkor för ugnens skötsel bl a att "Förbränning får ske högst 2 timmar per arbetsdag

eller högst 10 timmar per vecka. Förbränning får inte ske under lördagar och söndagar samt under helger". Rökgaserna skall släppas ut på 20 m höjd.

6.3.4 Byggnadslovsprövning och JO-anmälan

6.3.4.1 Byggnadsnämnden ger inte byggnadslov

Byggnadsnämnden hade 1972-12-14 meddelat byggnadslov för djursjukhuset exklusive ugnen. Regeringen hade 1972-11-24 förklarat att 34 och 38 §§ byggnadslagen inte utgjorde hinder för byggnadsnämnden att meddela byggnadslov. I regeringens beslut gjordes förbehållet att "dock innefattar detta tillstånd ej medgivande att för närvarande inrätta destruktionsugn på sätt ritningarna utvisar".

Prövningen enligt miljöskyddslagen avslutades 1973-03-08.

Veterinär Elffors inlämnade i mars 1973 en ansökan om byggnadslov för destruktionsugnen. Ritningarna hade ändrats i enlighet med naturvårdsverkets villkor.

Byggnadsnämnden sände ansökan på remiss. Fastighetsnämndens byggnadsdelegerade beslutade 1973-04-17 att godkänna ritningarna utom beträffande ugnen. Hälsovårdsförvaltningen ansåg fortfarande att det var olämpligt med en destruktionsugn så nära befintlig bostadsbebyggelse och avstyrkte byggnadslov. Tillstyrkte gjorde byggnadslovsbyrån. Byggnadsnämnden beslutade 1973-05-24 att inte bifalla byggnadslovsansökan. Som skäl här för angavs "med hänsyn till vad som anförts i hälsovårdsförvaltningens yttrande".

6.3.4.2 JO-anmälan

Ungefär ett år tidigare, 1972-05-23, hade fastighetsnämnden samtidigt som den beslutade att upplåta mark mot tomträtt till Elffors godkänt ritningarna för djursjukhuset. På dessa ritningar fanns angivet "destruktionsugn". 1973-04-17 godkände fastighetsnämndens byggnadsdelegerade ritningarna utom beträffande ugnen. Elffors JO-anmälde fastighetsnämnden för att den ändrat inställning. Under JO:s prövning försvarade sig fastighetsnämnden med att den 1972 uppfattat ugnen som en "ordinär pannanläggning, förstärkt för destruktionsugn av inom djursjukhuset uppkommande avfall." Vid byggnadslovsprövningen 1973 "stod det klart, att den på ritningarna illustrerade destruktionsugnen i själva verket avsågs att bli ett krematorium, och påtagliga olägenheter kunde förväntas uppstå för kringboende. En bred opinion har också växt fram bland närboende och andra berörda mot planerna på förbränningsanläggningen." (JO:s beslut s 7)

JO kom också att granska byggnadsnämndens handläggning. 1975-11-06 beslutade JO att rikta skarp kritik mot byggnadsnämnden och fastighetsnämnden.

6.3.4.3 Länsstyrelsens prövning

Elffors besvarade sig hos länsstyrelsen över byggnadsnämndens beslut. När byggnadsnämnden fick yttra sig över besvären förde den in ett nytt argument mot ugnen. Ett tjänsteutlåtande från stadsbyggnadskontoret återopades. Där stod bl a "planverket har i sitt yttrande till naturvårdsverket (i miljöskyddsärendet) uttryckt tveksamhet om byggnadsföretaget är hänförligt till nybyggnad. Enligt kontorets uppfattning torde dock en anläggning av den omfattning och typ det här är fråga om innefatta nybyggnad och fördra dispens från gällande stadsplan. Nämndens överklagade beslut får även anses innefatta avslag i dispensfrågan. Enligt bestämmelserna i 34 § byggnadslagen saknar länsstyrelsen möjlighet att utan byggnadsnämndens tillstyrkan medge undantag från stadsplan." (Länsstyrelsens beslut s 4)

Länsstyrelsen bad planverket yttra sig om ugnen var nybyggnad. Planverket skrev bl a: "Planverket uttalade /vid naturvårdsverkets prövning/ även att ugnen i och för sig inte torde utgöra nybyggnad, varför dispens för densamma inte skulle krävas. Verket vidhåller denna uppfattning. Ugnen synes för övrigt vara mer i överensstämmelse med stadsplanens ändamålsbestämmelse - industri - än djursjukhuset, för vilket dispens meddelats. Med detta betraktelsesätt synes enbart byggnadslov böra erfordras för ugnen." (Planverkets yttrande)

Länsstyrelsen beslutade 1975-05-23 att upphäva byggnadsnämndens beslut och återförvisa ärendet till byggnadsnämnden för ny handläggning. I beslutet finns bl a följande motivering:

"Lika med planverket anser länsstyrelsen med hänsyn till vad som sålunda förekommit att särskild dispens enligt byggnadslagen ej erfordras för destruktionsugnen.

Byggnadsnämnden har i sitt beslut som skäl för avslag på ansökningsen icke återopat annat än vad hälsovårdsförvaltningen anfört. Förvaltningens synpunkter - vilka här må sammanfattas som främst allmänna miljösynpunkter av lokal och regional omfattning - har i allt väsentligt varit kända och vägts in i bedömningen av naturvårdsverket. Länsstyrelsen kan på grund härav ej finna att byggnadslov kan vägras med hänvisning till vad hälsovårdsförvaltningen anfört". (Länsstyrelsens beslut s 5)

6.3.4.4 Dispensbeslut är i praktiken bindande

I avsnitt 2.1.5 skrevs att ett dispensbeslut från naturvårdsverket binder varken myndigheter eller enskilda parter. Lennart Persson anser dock i "Miljöskydd" att "med hänsyn till att naturvårdsverket skall samråda med alla myndigheter som har väsentliga intressen att bevaka (22 § MK) och dessa har möjlighet att influera på dispensprövningen kan man emellertid räkna med att naturvårdsverkets dispensbeslut får en rent faktisk trygghetsverkan för företagaren. Erfarenheten hittills bekräftar detta. Såvitt bekant har inget dispensbeslut av naturvårdsverket rivits upp." (s 33)

Länsstyrelsen följer alltså här praxis. Hade hälsovårdsnämnden

med stöd av hälsovårdsstadgan ingripit mot ugnen hade länsstyrelsen förmodligen ändrat även detta beslut.

JO uttalade sig om kompetensförhållandena på följande sätt:

"Kommunstyrelsens och hälsovårdsnämndens avstyrkande yttranden kom ju att förlora sin sakliga betydelse i och med att naturvårdsverket fann anledning ge sitt tillstånd till inrättandet av ugnen. Naturvårdsverket gav detta tillstånd efter omfattande utredning och hörande av såväl enskilda som myndigheter, däribland planverket, socialstyrelsen och länsstyrelsen. Annat har ej framkommit än att Elffors visat sig villig följa de villkor naturvårdsverket uppställt för sitt medgivande. Mot denna bakgrund kan de skäl byggnadsnämnden angivit i sitt avslagsbeslut inte innebära annat än att nämnden inte tillmätte naturvårdsverkets beslut någon betydelse. Orsakerna härtill angavs emellertid ej.

Även om byggnadsnämnden inte var formligen bunden av naturvårdsverkets ställningstagande i frågan om ugnens tillåtlighet, framstår nämndens förfarande ändock som direkt stötande. Naturvårdsverket har prövat de invändningar som under handläggningen restes mot ugnen av bl a kommunstyrelsen och hälsovårdsnämnden." (JO:s beslut s 13)

Det är alltså helt klart att i praktiken är ett dispensbeslut av naturvårdsverket lika bindande för kommunala myndigheter som ett tillstånd från koncessionsnämnden. Däremot återstår den formella skillnaden att dispensbeslutet inte kan överklagas. De boende i Sundby hade i praktiken inga möjligheter att föra miljöskyddsfrågan vidare. En fastighetsdomstol skulle knappast komma till ett annat resultat än naturvårdsverket. (Se avsnitt 2.1.5) Naturvårdsverkets prövningsförfarande är inte heller lika reglerat som koncessionsnämndens. Var avsikten när miljöskyddslagen skrevs att dispensbeslut skulle få denna faktiska rättsverkan?

6.3.4.5 Byggnadslov för ugnen

Byggnadsnämnden önskade få frågan om dispens från stadsplanen prövad och besvarade sig hos kammarrätten. I dom 1976-04-09 beslutade kammarrätten att inte ändra länsstyrelsens beslut.

1976-06-22 beslutade byggnadsnämnden att meddela byggnadslov för destruktionsugnen. Boende i närheten av djursjukhuset överklagade till länsstyrelsen, som 1976-09-21 beslutade att inte bifalla besvären. Ärendet fördes vidare till kammarrätten som inte biföll besvären 1977-10-24.

Boende i kvarteren Assar, Örjan och Erland skrev 1976-04-29 till jordbruksdepartementet. De vädjade till regeringen att upphäva medgivandet att uppföra destruktionsugnen.

Skrivelsen kan inte betraktas som ett besvär över naturvårdsverkets dispensbeslut, eftersom detta inte kan överklagas.

6.4 Sammanfattningar och kommentarer

6.4.1 Inledning

I detta avsnitt beskrivs två fall där kommunen genom att vägra meddela byggnadslov försökte förhindra att miljöstörande verksamhet kom till stånd. I Huddinge lyckades kommunen, däremot inte i Sundby i Stockholm.

6.4.2 Avfallsanläggning i Huddinge

Våren 1970 fick AB Cultivator tillstånd från koncessionsnämnden att under en tioårsperiod tillverka jordförbättringsmedel på fastigheten Lissma 4:312 i Huddinge kommun. Cultivator överlät senare tillståndet till Ferterra AB.

Verksamheten kom emellertid aldrig till stånd. När Ferterra 1973 sökte byggnadslov avtog byggnadsnämnden ansökan. Byggnadsnämndens beslut var inte överraskande. Redan under koncessionsprövningen förklarade byggnadsnämnden att den inte tänkte meddela byggnadslov för den aktuella verksamheten. Byggnadsnämnden påpekade att den planerade verksamheten stred mot den regionplan som fastställdes 1960 och dessutom föregrep regionplanekontorets pågående utredning om den framtida markanvändningen i området. Regionplanekontorets utredning kunde resultera i att det i närheten av den aktuella fastigheten kunde bli bostäder. Det skulle i så fall redovisas i 1985 års regionplan.

Även hälsovårdsnämnden, planverket och regionplanekontoret motsatte sig ett tillstånd. Tillstyrkte gjorde naturvårdsverket, länsstyrelsen och kommunalförbundet för Stockholms stads och läns regionala frågor. De två senare ville tidsbegränsa tillståndet.

Koncessionsnämnden gav tillstånd trots att det hade riktats anmärkningar mot den planerade verksamheten ur plansynpunkt. Det betyder inte att koncessionsnämnden bortsett från planfrågan utan den har gjort en annan bedömning, som den också för fram i tillåtlighetsprövningen. Regionplanen angav att det aktuella området skulle användas för det rörliga friluftslivet men koncessionsnämnden menade att Cultivators verksamhet inte skulle innebära "någon inskränkning av betydelse i möjligheterna till rörligt friluftsliv". De eventuellt framtida bostadsområdena låg enligt koncessionsnämnden så långt fram i tiden att verksamheten då redan hade upphört.

Det kan invändas att koncessionsnämnden i detta fall gått emot en fastställd plan. Men med tanke på en regionplans översiktliga karaktär och ringa rättsverkan är det inte rimligt att regionplan skulle falla under departementschefens kommentar att tillstånd inte får strida mot fastställd plan.

I andra fall har dock koncessionsnämnden tagit hänsyn till pågående regionala utredningar. Ett antal beslut om avfallshandtering i Storstockholmsområdet har utformats så att de inte ska komma att binda den regionala planeringen på detta område. Se KB 2/72, 25/72, 119/73, 12/74 och 60/74. (Svärd-Rahmn s 118)

Det är förvånande att koncessionsnämnden ger tillstånd när byggnadsnämnden och hälsovårdsnämnden går emot lokaliseringen. Byggnadsnämnden förklarade t o m att den inte var beredd att ge byggnadslov för verksamheten. Var det i detta fall någon mening att koncessionsnämnden gav tillstånd när verksamheten ändå senare skulle stoppas?

Hade det varit fråga om att upprätta detaljplan för avfallsanläggningen och byggnadsnämnden förklarat att den inte tänkte låta upprätta denna plan då hade koncessionsnämnden inte givit tillstånd. Det följer av departementschefens uttalande om betydelsen av fastställd plan. (Se avsnitt 3.1)

Byggnadslovsprövning är emellertid inte samma sak som upprättande av detaljplan. Kommunen har en svagare ställning. Vägras byggnadslov kan företaget överklaga till länsstyrelsen, som kan ha en annan inställning än kommunen.

Vid prövningen av avfallsanläggningen i Huddinge var länsstyrelsen positiv till lokaliseringen. Bolaget besvarade sig emellertid aldrig över byggnadsnämndens beslut.

6.4.3 Djursjukhus i Sundby, Stockholm

Destruktionsugnen vid djursjukhuset i Sundby i Stockholm hängde nära ihop med den övriga verksamheten vid djursjukhuset. På de ritningar som godkändes vid marköverlåtelsen i maj 1972 fanns inritat en ugn. Vid miljöskyddsprövningen uppgav bolaget att djursjukhuset i och för sig kunde drivas utan ugnen, men i så fall kunde man inte erbjuda djurägarna "enskild bränning" av döda djur. En sådan bränning var inte möjlig att få någon annanstans i Stockholmsregionen. Naturvårdsverket konstaterade i sin prövning att ugnen skulle bli förfelad om den inte placerades vid djursjukhuset. En annan lokalisering kunde dessutom innebära oskäligen kostnad.

Trots det nära sambandet mellan djursjukhuset och ugnen kom de att byggnadslovsprövas vid två skilda tillfällen. I december 1972 meddelades byggnadslov för djursjukhuset sedan regeringen förklarat att ett djursjukhus exklusive ugn inte stred mot gällande stadsplan. Bolaget hade under regeringens prövning begränsat ansökan till ett djursjukhus utan ugn. Ugnen prövades samtidigt enligt miljöskyddslagen. Naturvårdsverket gav dispens i mars 1973. Under miljöskyddsprövningen motsatte sig kommunala myndigheter och närboende, representerade av fem föreningar, att ugnen skulle få komma till stånd. Även planverket avstyrkte med hänsyn till det korta avståndet till bostadsbebyggelse. När bolaget efter naturvårdsverkets prövning sökte byggnadslov för ugnen avlog byggnadsnämnden ansökan med hänvisning till miljöskyddsskäl. Detta beslut revs upp av högre instans.

Mycket talar för att djursjukhuset och ugnen borde prövats samtidigt av byggnadsnämnden och detta först när miljöskyddskonsekvenserna blivit utredda. Byggnadsnämnden kunde när konsekvenserna stod klara vägrat byggnadslov därför att djursjukhuset stred mot gällande stadsplan. Nu bröts ugnen ut och prövningen kom att bli stegvis bindande. När naturvårdsverket tog ställning till destruktionsugnen var lokaliseringen av djur-

sjukhuset redan godkänd. Enligt naturvårdsverket skulle en placering av destruktionsugnen på annan plats än sjukhuset vara förfelad. Vid den följande byggnadslovsprövningen fick inte naturvårdsverkets beslut om ugnen ifrågasättas.

Två slutsatser som kan dras av prövningen av djursjukhuset i Sundby är:

1. Byggnadsnämnden kan inte avslå en byggnadslovsansökan av miljöskyddsskäl om verksamheten redan prövats enligt miljöskyddslagen. I de fall byggnadsnämnden skall pröva en verksamhet som inte är prövnings- eller anmälningspliktig enligt miljöskyddskungörelsen borde det vara möjligt för byggnadsnämnden att åberopa miljöskyddsskäl.
2. Även om ett dispensbeslut från naturvårdsverket eller länsstyrelsen formellt sett inte har samma rättsverken som ett tillstånd från koncessionsnämnden så är det i praktiken lika bindande för andra myndigheter och enskilda sakägare. Däremot finns den skillnaden att ett dispensbeslut inte kan överklagas. Sökande har vid ett avslag möjlighet att begära prövning hos koncessionsnämnden. Vilken möjlighet har i praktiken kommunen och de enskilda sakägarna? Det är knappast troligt att en fastighetsdomstol skulle förbjuda destruktionsugnen.

6.4.4 Byggnadslovsprövningen är ett svagt styrmedel

Vid byggnadslovsprövning har en kommun inte lika stora möjligheter att förhindra att en önskad verksamhet kommer till stånd som i de fall det krävs upprättande eller ändring av plan.

Byggnadsnämndens beslut kan överklagas till länsstyrelsen, som kanske tolkar detaljplanen på ett annat sätt. I Huddingefallet besvärade sig aldrig företaget till länsstyrelsen. Under miljöskyddsprövningen hade länsstyrelsen tillstyrkt lokaliseringen så det är möjligt att länsstyrelsen hade ändrat byggnadsnämndens beslut.

Byggnadsnämnden i Stockholm försökte även en annan väg för att stoppa destruktionsugnen. När länsstyrelsen prövade besvären mot den avslagna byggnadslovsansökan hävdade byggnadsnämnden att destruktionsugnen var att hänföra till nybyggnad. Det skulle krävas dispens från gällande stadsplan och för dispens krävdes kommunens tillstyrkan. Länsstyrelsen ansåg dock att ugnen inte var nybyggnad.

Det finns alltså fall där miljöstörande verksamhet kan komma till stånd mot kommunens vilja. Det är en inskränkning i kommunernas kontroll av markanvändningen. Därför borde kommunerna ha vetorätt vid prövning enligt miljöskyddslagen.

7 VID MILJÖSKYDDSPRÖVNINGEN FÖRUTSÄTTTS ATT OMGIVANDE
MARK ANVÄNDS PÅ VISST SÄTT

7.1 Inledning

När den miljöskyddsprövande myndigheten lokaliseringsprövar en verksamhet bedömer den bl a om störningarna på omgivande mark blir godtagbar. Det är därför av stor betydelse vid miljöskyddsprövningen att den framtida markanvändningen i närheten av verksamheten är känd. Vid miljöskyddsprövningen brukar kommunen, länsstyrelsen eller planverket redogöra för planförhållandena. Även företagets ansökan kan innehålla uppgifter om den framtida utvecklingen på platsen.

I många fall är det svårt att överblicka den framtida markanvändningen under hela den tid som verksamheten kan vara igång. Det är därför viktigt att se till att marken i närheten av en miljöstörande verksamhet inte utnyttjas på ett ur omgivningshygienisk synpunkt olämpligt sätt. Koncessionsnämnden anser emellertid att miljöskyddslagen inte ger nämnden stöd att ställa krav på omgivande mark. Det är frågor som skall regleras vid planläggning.

På grund av osäkerhet om den framtida markanvändningen brukar inte koncessionsnämnden ge tillstånd till verksamhet som inte omedelbart skall anläggas eller byggas ut. Exempel på detta är värmeverket i Akalla i Stockholms kommun. (KB 44/70) Ansökan gällde hela den planerade anläggningen, men koncessionsnämnden gav inte tillstånd till de pannor som skulle anläggas först i mitten av 80-talet. Andra exempel på avslag är en sopförbränningsugn vid Umeå värmeverk, som skulle tas i drift först omkring 1980 (KB 39/70) samt ett slakteri som skulle uppföras först 10 å 15 år efter miljöskyddsprövningen (KB 31/70). Ytterligare skäl för att avslå dessa ansökningar var ovissheten om den tekniska utvecklingen i fråga om anläggningsenheter och reningsanordningar. (Svärd-Rahmn s 119)

Med stöd av 18 § andra stycket miljöskyddslagen kan koncessionsnämnden fastställa inom vilken tid verksamheten skall ha satts igång.

De tre följande fallen är exempel på hur den miljöskyddsprövande myndigheten utformat besluten där det varit risk för konflikt mellan verksamheten och framtida markanvändning. I kap 8 beskrivs fem fall där skyddsavstånd diskuterats och ordnats på olika sätt. Två fall där naturvårdsverket ställt krav på skyddsområden redovisas i kap 9. Betydelsen av att vara först på platsen tas upp i avsnitt 10.3.

Första fallet är en avfallsdeponeringsanläggning i Västerås. I tillståndet förutsatte koncessionsnämnden en viss utformning av ett planerat bostadsområde i närheten av anläggningen.

Därefter beskrivs KABI:s planerade läkemedelsfabrik i Upplands-Bro. Där önskade koncessionsnämnden en planändring i närheten av fabriken även om koncessionsnämnden var medveten om att det är en planfråga.

Det tredje fallet är en avfallsdeponeringsanläggning i Vaxholm. Naturvårdsverket beslutade att begränsa verksamheten därför att denna kom i konflikt med ett planerat bostadsområde.

7.2 Avfallsanläggning i Västerås

7.2.1 Inledning

Västerås stad började i maj 1969 att deponera avfall på stadsäga 1116 G. 1972-05-09 kom kommunens ansökan om fortsatt drift under tio år in till koncessionsnämnden. Ärendet avgjordes 1973-03-28 (KB 21/73). Kommunen fick tillstånd dels att i tio år räknat från detta datum deponera hushålls-, handels- och industriavfall, fyllnadsmassor samt slam från avloppsreningsverk, dels att till utgången av 1975 mottaga oljeavfall och avfall innehållande gifter.

Avfallsanläggningen ligger 6 km norr om Västerås centrum och ca 2 km nordväst om ett industriområde vid Tunbytorp. Vid ansökningstillfället var avståndet till närmaste permanentbostäder omkring 2 km. Omkring 700 m söder om avfallsanläggningen planerades dock ett bostadsområde, Önsta-Gryta. I ansökan uppgavs att Önsta-Gryta skulle byggas ut mellan åren 1975 och 1982. Byggstarten blev emellertid uppskjuten till 1977 och området beräknas vara fullt utbyggt 1984. Planerad befolkningstäthet är 10-12 000 invånare. Ungefär 1 km sydost om avfallsanläggningen ligger ett koloniområde.

Området för deponeringsanläggningen utgörs till större delen av skogsmark. Det rymmer totalt ca 5,5 milj m³ avfall. Utbyggnaden skall ske i fyra etapper. Varje tipplager uppbyggs 2-3 m innan det täcks av ett 0,2 m tjockt lager av lämpligt täckmaterial. Täckning sker dagligen. Tillfartsvägen är avspärrad med en grind. När så erfordras inhägnas den plats där tippning pågår med flyttbart stängsel.

Sedan 1964-02-13 gäller utomplansbestämmelser för området.

7.2.2 Yttranden

Länsstyrelsen förklarade sig inte ha något att erinra mot ett tillstånd under begränsad tid men på längre sikt ansågs platsen vara mindre lämplig med hänsyn till planerad bebyggelse i närheten. Under 7-10 år kunde anläggningen accepteras under förutsättning att kommunen vidtog erforderliga åtgärder för att undvika sanitära olägenheter och att området återställs på ett sådant sätt att det kan utgöra ett strövområde e dyl.

Även socialstyrelsen fann lokaliseringen lämplig. Bilar, olja, gifter eller annat avfall som kunde vålla särskild olägenhet borde dock inte slutligt deponeras inom området.

Planverket redogjorde för planläget. Utomplansbestämmelser fastställdes 1964-02-13 för kommunens icke planlagda delar. Generalplan för kommunen upprättades 1965. Byggnadsnämnden i kommunen hade på ett tidigt stadium medverkat vid lokaliseringen av avfallsanläggningen. Enligt utredning i samband med dispositionsplanen för Önsta har stadsläkaren med de erfarenheter som förelåg från den gamla tippen bedömt att några sanitära olägenheter ej behövde uppstå. En förutsättning skulle dock vara att Persbobäcken kulverterades. Planverket ansåg att det i princip är önskvärt att anläggningar av förevarande

slag prövas genom översiktlig planering och detaljplanering även om det rör sig om ett tidsbegränsat markutnyttjande. Vidare menade planverket att anläggningen är belägen tämligen nära blivande bostadsbebyggelse men lokaliseringen synes dock i detta fall få anses godtagbar med hänsyn till markbeskaffenhet, avsaknad av sjöar och vattendrag samt landskapsbild. Planverket ville dock starkt ifrågasätta om inte en lämpligare metod för kvittblivning av avfallet borde undersökas. En komposteringsanläggning vore bättre.

Naturvårdsverket menade att under förutsättning att anläggningen får en god skötsel torde det inte bli olägenheter för omgivningen. Om närheten till Önsta-Gryta ansåg naturvårdsverket att:

"Då det idag torde vara svårt att helt förutse upplagets inverkan på den planerade bebyggelsen och då dessutom tiden för utbyggnaden av bebyggelsen kan komma att utsträckas, torde någon särskild begränsning av tillståndstiden nu inte vara nödvändig."

Hälsovårdsnämnden hade inget att erinra mot ansökningen.

I sin påminnelse uppgav kommunen att närheten mellan avfallsanläggningen och Önsta-Gryta inte bedömts medföra några påtagliga olägenheter. Deponeringsplatsen skulle utnyttjas under en relativt kort tid och bostadsområdena skulle inte vara färdigställda förrän tidigast 1982-1985. Deponeringsplatsen skulle i färdigt skick utgöra ett värdefullt tillskott för t ex friluftaktiviteter. Ett tilltänkt bostadsområde öster om avfallsanläggningen beräknas bli byggt vid en ännu senare tidpunkt. Byggnadslov för anläggningen hade inte ansetts erforderligt.

7.2.3 Tillåtlighetsprövning och villkor

Om lokaliseringen skrev koncessionsnämnden att

"den föreslagna lokaliseringen av deponeringsanläggningen/är/godtagbar från de synpunkter som avses med 4 § miljöskyddslagen. Nämnden utgår därvid från att utbyggnaden av bostadsområdet Önsta-Gryta i söder inte sker på sådant sätt att invånarna utsätts för störningar från verksamheten vid deponeringsanläggningen".

7.2.4 Utbyggnaden av Önsta-Gryta

Bostadsbyggandet i Önsta-Gryta började under andra halvåret 1977. Det var två år senare än vad som uppgavs vid koncessionsprövningen. Tidsförskjutningen berodde på att kommunen la om sitt utbyggnadsprogram och först byggde bostäder i stadsdelen Skälby. Enligt planerna kommer Önsta-Gryta att vara fullt utbyggt 1984. Antalet lägenheter blir 3 600, vilket motsvarar 10 000 - 12 000 invånare.

Koncessionsnämnden förutsatte att "utbyggnaden av Önsta-Gryta i söder inte sker på sådant sätt att invånarna utsätts för störningar från verksamheten vid deponeringsanläggningen". Hur har kommunen tolkat denna formulering? På stadsbyggnadskontoret svarar man att man inte haft koncessionsnämndens beslut i tankarna då man planerat utbyggnadsordningen av Önsta-

Gryta. I praktiken uppfyller man i viss mån "förutsättningen" eftersom bostadsområdet börjar byggas ut i söder och de delar som ligger närmast avfallsanläggningen byggs sist. När de sista husen står färdiga 1984 har avfallsanläggningen varit stängd i ett år. Samtidigt som bostadsområdet växer mot norr flyttas dessutom de öppna delarna av avfallsanläggningen norrut.

Utbyggnaden från norr till söder beror inte på koncessionsnämndens beslut utan är en naturlig utbyggnadsriktning med tanke på befintlig bebyggelse i Västerås; vägar VA-ledningar etc. Inte heller den uppskjutna byggstarten beror på koncessionsbeslutet. Det var andra skäl som talade för att omdisponera bostadsutbyggnaden i Västerås. (Byggnadsnämnden)

7.3 Läkemedelsfabrik i Upplands Bro

7.3.1 Inledning

KABI började i slutet av 1974 att planera den framtida utbyggnaden av sina tillverkningsresurser i Sverige. Hösten 1976 fastställde koncernledningen den gjorda planeringen. Bl a skulle en ny fabrik anläggas i Stockholmsregionen. Byggstarten för den nya fabriken borde ske inom ett år. Efter att ha studerat över tjugo alternativ och haft ingående kontakter med berörda kommuner valde bolaget Brunna industriområde i Upplands Bro kommun. Avtal träffades med markägaren. Länsstyrelsen godkände i princip lokaliseringen.

Bolagets ansökan kom in till koncessionsnämnden 1976-12-07. Koncessionsnämnden gav tillstånd 1977-10-04. (KB 149/77) Bolaget fick verkställighetsförordnande. Sakägare besvarade sig över tillståndet. Regeringen beslutade 1977-12-22 att lämna sakägarnas yrkande om inhibition av verkställighetsförordnandet utan bifall och 1978-05-03 att inte bifalla besvären.

7.3.2 Planförhållanden

Parallellt med koncessionsprövningen reviderade kommunen planerna för Brunna industriområde. En äldre områdesplan antagen av kommunfullmäktige 1970 låg till grund för den första byggnadsplanen. Delar av denna hade exploaterats. Planen hade senare reviderats. En ny områdesplan utfördes av stadsarkitektkontoret 1976, reviderades 1977 och antogs efter utställning av kommunfullmäktige 1977-05-25. En stadsplan upprättades 1977-05-01. Efter utställning antogs stadsplanen av kommunfullmäktige 1977-06-20. En revidering antogs av byggnadsnämnden 1977-08-16. Stadsplanen fastställdes av länsstyrelsen 1977-12-15.

I KABI:s ansökan ingick en i oktober 1976 upprättad skiss till plan för industriområdet. I denna skiss anges att området norr om Bra stormarknad mellan KABI:s område och väg 907 skulle användas för industri alternativt bostäder. Skissen överensstämmer inte med byggnadsplanen från 1970 och inte heller med den områdesplan och den stadsplan som kommunen antog 1977. Några remissinstanser reagerade mot att bostäder skulle placeras så nära läkemedelsfabriken. Även koncessionsnämnden utgick i sin

tillåtlighetsprövning från skissen och har alltså inte uppfattat vilka planer som verkligen gäller för industriområdet.

7.3.3 Läge

Fabriken skall ligga i den norra delen av Brunna industriområde. Bolagets område omfattar 300 000 m², varav 200 000 m² avser inköpt mark. Beträffande återstående del har bolaget option. Inom industriområdet finns redan Bra stormarknad (sedan 1972), en husutställning, en bensinstation, ett företag för tillverkning av limningsmaskiner för tunna kablar och en äggförpackningsanläggning. Vidare finns en elstation. Omedelbart öster om väg 907 ligger ett bostadsområde med huvudsakligen enfamiljshus i form av villor och radhus. De första husen stod färdiga 1972. Det kortaste avståndet mellan bostadsområdet och KABI:s område är omkring 400 m. Söder om bostadsområdet planerar kommunen att bygga 250-300 hus i början eller något in på 1980-talet. I industriområdets östra del utefter väg 907 planeras för industri. Området kring Brunna gård norr om industriområdet planeras för antingen industri eller bostäder. Detta område ingår inte i den antagna stadsplanen.

7.3.4 Produktionsenheter

KABI har sökt och fått tillstånd att i en första etapp anlägga

- en extraktionsanläggning för sojaolja och råfosfatider med en nominell kapacitet av 1 200 ton raffinerad olja per år
- en vätskefabrik för beredning och fyllning av infusionslösningar och spolvätskor med en nominell kapacitet av 12 000 ton per år
- ett biologiskt och kemiskt laboratorium
- en värmecentral
- förråds-, lager-, verkstads-, personal- och kontorsenheter.

Ursprungligen ingick i ansökan en anläggning för framställning av aminosyror men bolaget återtog ansökningsenheten och återkommer vid ett senare tillfälle. Bolaget kunde inte nu redovisa slutlig processteknik och miljöskyddsåtgärder vid denna anläggning.

På sikt kan man räkna med att vid anläggningen i Brunna kommer att tillverkas näringslösningar, tvättlösningar, aminosyror, kolhydratlösningar och saltlösningar liksom infektionslösningar för vätsketerapi. Även ACO:s s k hudvårdprogram kan komma att fullföljas i Brunna.

7.3.5 Luftföroreningar

Bolaget uppgav i sin ansökan följande totalutsläpp av hexan och etanol räknat i kg/d

	Före rening	Efter rening
Hexan	380	100
Etanol	3 000	750

Bolaget var under prövningen inte beredda att ta ställning till vilken reningsmetod som skulle användas men räknar med att kunna reducera utsläppen med 75 %.

Andra luftutsläpp är uppskattningsvis 3,5 kg formalin per dygn och 50 kg stoft per dygn från valsning av sojabönor samt ammoniak. Från den planerade ångcentralen blir det utsläpp av svaveldioxid, kväveoxider samt stoft.

7.3.6 Yttranden

Hälso- och miljövårdsnämnden ansåg att det måste vara en ytterst angelägen uppgift att i största möjliga utsträckning begränsa utsläppen av miljöpåverkande ämnen via avlopp och ventilation. Bostäder och arbetsplatser i omgivningen måste garanteras en fortsatt god miljö. Utsläpp av lösningsmedel och andra luktande ämnen som används i tillverkningsprocesserna skall hållas på sådan nivå att luktröskeln för de olika ämnena inte överskrider inom närliggande bostads- respektive industriområden. Utsläppen från värmecentralen får inte överskrida de gränsvärden som anges i "Riktlinjer för luftvård".

Hälso- och miljövårdsnämnden tillstyrkte etableringen.

Även kommunstyrelsen tillstyrkte.

Länsstyrelsen påpekade i sitt yttrande att den i annat sammanhang redan godkänt lokaliseringen till Brunna - (1977-04-21 godtog länsstyrelsen områdesplanen och redan i vecka 52 1976 tog länsstyrelsen preliminärt ställning till områdesplanen. Landshövdingen deltog i beslutet) -. (Muntlig uppgift från länsstyrelsen) I yttrandet ansågs halterna av hexan och etanol i utgående luft vara måttliga, men vid sammanträdet anförde en representant för länsstyrelsen att det ur bl a hälsosynpunkt är mest angeläget att reducera hexanutsläppen så långt som möjligt. I yttrandet berördes också utsläppet av ammoniak från spraytorken. Storleken av detta utsläpp har inte angivits i bolagets ansökan. Om det kunde befaras olägenheter av ammoniakutsläppet borde bolaget åläggas att vidtaga åtgärder ansåg länsstyrelsen.

Stockholms läns landsting (region- och näringslivsnämnden) hade i huvudsak inget att invända mot lokaliseringen. När det gäller luftföroreningar förutsatte nämnden att de släpps ut på sådant sätt att de inte besvärar de som bor ca 400 m från KABI.

En minoritet inom nämnden ville att koncessionsnämndens tillstånd skulle förbindas med en plan för successiv reduktion av luft- och vattenutsläppen.

Naturvårdsverket menade att lokaliseringen ur miljösynpunkt är lämplig. Eftersom bolagets ansökningshandlingar inte innehöll några uppgifter om de tekniska och ekonomiska möjligheterna att reducera och omhändertaga utsläpp, fann naturvårdsverket i sitt första yttrande underlaget alltför knappt för att kunna precisera några förslag till villkor. Sedan bolaget hade lämnat en rapport om reningsmetoder föreslog naturvårdsverket villkor. Naturvårdsverket ansåg att det är angeläget att så långt

som möjligt reducera vid källan. Bland förslagen till villkor finns kravet att

"13. Transporter till och från anläggningen skall företrädesvis ske under dagtid."

Socialstyrelsen hade inhämtat yttrande från länsläkarorganisationen i Stockholms län. Socialstyrelsen anförde att den planerade fabriken i första hand skall avlasta KABI:s fabrik på Kungsholmen i Stockholm. I denna fabrik tillverkas bl a läkemedlet Intralipid. Tillverkningen sker i underdimensionerade lokaler. Socialstyrelsen skrev:

"För att kunna uppfylla de krav som idag ställs vid tillverkningen av ett komplicerat preparat som Intralipid samt för att kunna möta den ökade efterfrågan anser styrelsen det helt nödvändigt att bolaget snarast möjligt får tillfälle att företa den planerade utbyggnaden i Brunna."

Socialstyrelsen förutsatte att

"befintlig plan över bostadsbebyggelsen ändras så att bostadsbebyggelse inte blir tillåten mellan Kabi-fabriken och väg 907".

(Uttalandet bygger på den skiss som fanns i KABI:s ansökan. Kommunen har antagit en plan där det aktuella området skall användas för industri.) Socialstyrelsen förutsatte också att lägsta godtagbara skorstenshöjd skulle anges för såväl oljeförbränning som för övriga utsläpp.

Planverket avstod på grund av "anhopning av arbetsuppgifter" från att yttra sig.

Samfälligheten Brunna (etapp 4 och 5) anförde att bostadsområdet ännu inte är helt utbyggt. Utsläppen av bl a etanol, hexan, formalin och ammoniak oroar. I bostadsområdet bor många allergiker och vad gäller formalinutsläpp kan konstateras att mycket små mängder kan framkalla svåra allergibesvär. Vindförhållandena är sådana att bostadsområdet kan förmodas hamna i den värsta sektorn. Samfälligheten ansåg att koncession kan beviljas under förutsättning

att ingen risk för att allergiframkallande utsläpp når bostadsområdet föreligger

att ingen störande lukt drabbar bostadsområdet

att fulla garantier ges för att svaveldioxid och sotnedfall icke kommer att nå bostadsområdet

att inga utsläpp sker som kan åstadkomma skador på människor, växtlighet eller hus

att inget störande buller når bostadsområdet eller närbelägna serviceinrättningar

att samtliga utsläpp i luften reduceras kraftigt så att ej närbelägna strövområden äventyras.

Miljögruppen i Brunna motsatte sig tillstånd till KABI. Bl a skrev gruppen:

"KABI:s tilltänkta område utgör även ett naturligt strövområde för Brunna-folket, som vi vägrar att göra oss av

med. Genom området går den enda, någorlunda trafikfria, cykelvägen till vår närmaste badsjö."

Gruppen oroade sig för luftutsläppen och upplyste om att 10 % av de boende i Brunnaområdet besväras av allergier i olika former. Ytterligare skäl för att motsätta sig etableringen var tunga transporter på väg 907. Till gruppens yttrande bifogades listor med 575 namn på personer som stödde gruppens krav.

7.3.7 Tillåtlighetsprövning

Koncessionsnämnden fann 1977-10-04 KABI:s planerade läkemedelsfabrik tillåtlig enligt 4 § miljöskyddslagen. Om behovet av lokaliseringsutredning skrev koncessionsnämnden:

"Vad därefter avser utredningen i lokaliseringsfrågan har bolaget först vid koncessionsnämndens sammanträde närmare redogjort för de undersökningar och överväganden som lett fram till Brunna-alternativet. Av redogörelsen framgår att de faktorer som legat till grund för lokaliseringsövervägandena till övervägande del varit av företagsekonomisk natur. Emellertid har länsstyrelsen haft möjlighet att följa undersökningsarbetet och därvid kunnat lägga miljöskyddssynpunkter på olika redovisade alternativ. Enligt nämndens mening erfordras därför ej någon ytterligare utredning rörande andra lokaliseringsalternativ innan ställning tas till det sökta alternativet."

I tillåtlighetsprövningen för koncessionsnämnden ett längre resonemang om önskvärd utveckling av markanvändningen i närheten av den planerade fabriken. Citatet nedan visar tydligt vilka begränsade möjligheter koncessionsnämnden anser sig ha när det gäller att ställa krav på omgivande markanvändning. Observera att kommunen redan i juni 1977 tagit ställning till avsnittet om "industri alt bostäder" när den antog en stadsplan som anger industri i det aktuella området.

"Då det gäller omgivningen skall vidare hänsyn tas till de förhållanden som råder vid tiden för lokaliseringsprövningen och såvitt möjligt till den framtida utvecklingen av dessa förhållanden. I förevarande fall bör man dessutom fästa avseende vid den ytterligare utbyggnad av den sökta anläggningen i Brunna i form av aminosyrafabrik m fl enheter som bolaget avser att genomföra. Mot bakgrund härav finner koncessionsnämnden i likhet med remissmyndigheterna att den föreslagna platsen för bolagets planerade anläggning bör kunna accepteras från miljöskyddssynpunkt även om det hade varit önskvärt med ett större avstånd mellan anläggningen och bostadsbebyggelsen öster om väg 907. Oaktat koncessionsnämnden ej har befogenhet att fastställa skyddszoner mellan industri och bostadsbebyggelse, vilken fråga bör beaktas vid planering enligt byggnadslagen, vill nämnden i detta sammanhang ej underlåta att framhålla att nämnden delar såväl länsläkarorganisationens och socialstyrelsens uppfattning om att planändring bör ske så att markområdet mellan väg 907 och bolagets tomt, vilket är avsett för "industri alt bostäder", inte får användas för bostadsbebyggelse som miljögruppens uppfattning om att hela området norr om Bra stormarknad väster om vägen såvitt möjligt bör

bevaras som buffert mellan bolagets anläggning och bostadsbebyggelsen öster om samma väg. Nämnden vill dessutom understryka vikten av att det ytterligare bostadsområde som, enligt vad kommunen uppgivit, eventuellt kan komma till utförande öster om väg 907 får den omfattning, belägenhet och utformning som är önskvärt med hänsyn bl a till bullerstörningar från blivande transporter till och från bolagets anläggning.

Koncessionsnämndens ställningstagande i lokaliseringsfrågan förutsätter att bolaget vidtar effektiva skyddsåtgärder och försiktighetsmått beträffande verksamheten vid den sökta anläggningen så att nämnvärda olägenheter ej åsamkas omgivningen. Bedömningen av åtgärdsfrågan, såvitt nu är i fråga, bör även ske mot bakgrund av den ytterligare utbyggnad av anläggningen som bolaget planerar."

Koncessionsnämnden ansåg att de boende i Brunna-området inte kan anse sig vara oförberedda på KABI:s lokalisering.

"Även om besked ej hade kunnat erhållas om vilken typ av industriell utbyggnad det skulle bli fråga om i framtiden hade dock de som i början på 1970-talet övervägde att bosätta sig i det nu utbyggda bostadsområdet haft möjlighet att från kommunalt håll i vart fall få det beskedet att industriell verksamhet av ett eller annat slag var avsedd att utövas väster om området."

Kommentar

Det är ett hårt krav koncessionsnämnden ställer. Visst har det varit känt under lång tid att det skulle bli industrier i det aktuella området, men det stora problemet är att veta vilken typ av industri det blir. Någon anledning att vänta sig industri som skulle påverka bostadsområdet har de boende inte haft. Kommunen har haft en hög ambition när det gäller industriområdets utformning. De till dispositionsplanen från 1970 hörande fastighetsföreskrifternas syfte framgår av följande citat:

"Huvudsyftet med fastighetsföreskrifterna är att trygga en sund utbyggnad och ett sunt utnyttjande av arbetsområdet. Fastighetsföreskrifterna skall stimulera till en god arbetsmiljö i form av vackra och funktionella byggnader, värdade reklamanordningar samt tilltalande markplanering och plantering. Fastighetsföreskrifterna avser även att garantera kontinuerligt underhåll, erforderliga förbättringar och en godtagbar drift av anläggningar och tomtplats. På detta sätt bidrager föreskrifterna till att vidmakthålla eller öka fastighetsvärdena inom hela Brunna arbetsområde och därmed till att trygga en rimlig avkastning på investeringar i tomtplats och anläggningar."

7.3.8 Villkor

Villkoren för verksamheten är provisoriska. Koncessionsnämnden gav följande motivering:

"Med hänsyn till bl a industrianläggningens belägenhet i förhållande till befintlig bostadsbebyggelse, ovissheten

om dels huruvida bebyggelse kommer att förläggas utmed västra sidan av väg 907, dels, om sådan bebyggelse kommer till stånd, vilken typ av bebyggelse det då kan bli fråga om samt angelägenheten av att den sökta verksamheten ej kommer att föranleda nämnvärda olägenheter för omgivningen anser koncessionsnämnden, att nedan angivna villkor endast bör gälla tills vidare och att villkorsfrågorna slutligt bör avgöras sedan sedan extraktionsfabriken varit i kontinuerlig drift under ett år. Senast tre månader efter utgången av denna ettårsperiod bör bolaget till koncessionsnämnden inkomma med en redogörelse för erfarenheterna av den bedrivna verksamheten vid industrianläggningen i dess helhet med avseende på processer, reningsanordningar, föroreningsmängder till luft och vatten, bullerstörningar mm samt med förslag till de slutliga villkor som bör gälla för verksamheten".

Villkoret för utsläpp av hexan och etanol har fått följande allmänna lydelse:

"12. Utsläppen till luft av hexan och etanol skall begränsas. Val av metod för denna begränsning - liksom därmed förenade frågor om reningsgrad och utsläppshöjder mm - skall avgöras av bolaget i samråd med naturvårdsverket. Målsättningen skall därvid vara att ifrågasvarande utsläpp reduceras minst i den utsträckning som bolaget räknat med (se s 16 f)."

Bullret från anläggningen får inte överskrida naturvårdsverkets riktlinjer. "Bolaget skall vidare jämlikt åtaganden såvitt möjligt begränsa långtradartrafiken till och från industrianläggningen till tiden mellan kl 6 och 17."

Företaget fick verkställighetsförordnande.

7.3.9 Besvär över koncessionsnämndens beslut

Boende i Brunna besvärade sig över koncessionsnämndens beslut. 1977-12-22 beslutade regeringen att inte bifalla begäran om inhibition av verkställighetsförordnandet.

Planverket yttrade sig 1977-12-22 över besvären efter att ha varit i kontakt med stadsarkitekten i Upplands Bro samt tagit del av förhållandena på platsen. I yttrandet klarlades de gällande planförhållandena i området. Planverket avstyrkte bifall till besvären.

Yttrandet tog också upp frågan om vilka som är berörda av en lokalisering.

"Av klagandenas tomtplatser synes den närmaste vara belägen ca 500 m från anläggningsområdet, medan de som enligt bifogade namnlista "ställt sig bakom miljögruppens krav" i huvudsak har sina bostäder cirka 1 km därifrån. Ingen av de i besvären aktuella fastighetsägarna har ansetts vara så nära berörd av den ifrågasvarande stadsplanen att han erhållit skriftlig underrättelse vid utställandet av planförslaget."

Regeringen beslutade 1978-05-03 att inte bifalla besvären. Inga ändringar av villkoren gjordes.

De boende hade även anmärkningar mot stadsplaneförslaget. Länsstyrelsen fastställde stadsplanen 1977-12-15. Inga besvär har lämnats till regeringen.

Byggnadslov för förråd meddelades 1978-01-17.

7.4 Avfallsanläggning i Vaxholm

7.4.1 Inledning

I maj 1969 togs Brännbackstippen inom nuvarande Vaxholms kommun i drift. 1975-10-01 (DB 96/75) beslutade naturvårdsverket att lämna medgivande enligt 10 § andra stycket miljöskyddslagen i fråga om en utvidgning av tippen. Medgivandet gällde emellertid endast etapp 1 av den planerade expansionen. Tippen får användas t o m utgången av 1982. Verksamheten får omfatta avfallsdeponering, uppställning av skrotbilar samt drift av hammarkvarn.

I februari 1976 begärde kommunen "omprövning av beslut om vilket delområde som i första hand skall utnyttjas som avfallsupplag". Naturvårdsverket beslutade 1976-04-29 (DB 38/76) att beslutet 1975-10-01 gäller i alla delar.

Avfallsanläggningen ligger på del av fastigheten Skeppsbol 1:63 vid Brännbacken. Kommunen disponerar genom ett skriftligt avtal med Skeppsbol aktiebolag ett ca 30 ha stort område. Området ligger 6 km ostnordost om Åkersberga järnvägsstation. Närmaste bebyggelse - Ektorp - är belägen i rakt sydlig riktning på 300 m avstånd från nederbördsområdets gräns. För de västliga och sydliga omgivningarna i Nyhagen, Isättra och Marsättra gäller byggnadsplaner som fastställdes 1963 och 1967. I Isättra-Marsättra planerades en exploatering av fritidshus, "Skärgårdsstad". Byggnadsplanen medger 200 m² byggnadsyta. "Ett förhållande som tillsammans med en planerad hög sanitär standard torde komma att locka till permanent bosättning", skrev länsstyrelsen i sitt yttrande till naturvårdsverket. Stadsarkitekten räknade med 75 %-ig permanentning. Planen rymmer fullt utbyggd ca 650 platser. I området finns några provhus och vid miljöskyddsprövningen hade tomtförsäljningen inletts. Planområdet ligger ca 400 m från det nuvarande deponeringsområdet och ca 200 m från det planerade upplagsområdet.

Närheten till "Skärgårdsstad" motiverade enligt naturvårdsverket att kommunen inte fick utnyttja området för etapp 2. I december 1977 infördes dessutom byggnadsförbud för "Skärgårdsstad". Länsstyrelsen och kommunen ansåg det inte önskvärt med permanentboende i området.

Området för avfallsanläggningen är inte detaljplanelagt. (Byggnadsnämnden)

7.4.2 Yttranden

Länsstyrelsen sammanfattade i sitt yttrande:

"Länsstyrelsen anser att deponeringsområdet Brännbacken medför konflikter för boende inom befintlig bebyggelse vid Härsbacken och Nyhagen samt för boende inom planerad bebyggelse "Skärgårdsstad". Skogsområdet kring deponeringsområdet utgör närrekreationsområde för nämnda be-

byggelseområden. Förutom de allmänna olägenheterna - lukt, buller, skrän från måsar och kråkor etc - kan även befaras en menlig påverkan på grundvattnet i området om deponeringen tillåts ske i enlighet med bilagd utredning. Länsstyrelsen tillstyrker därför nu endast en till arealen inskränkt utfyllnad av området (inom etapp 1-delen), vilken tidsmässigt tillsvidare bör begränsas till högst fem år. Deponeringsplanen måste därför yt- och höjdmässigt modifieras. Länsstyrelsens bedömning av deponeringstiden kan bli en annan, om kommunen omprövar byggnadsplanen för "Skärgårdsstad."

Planenheten ansåg att oavsett problemen med Brännbackstippen förelåg anledning att ompröva byggnadsplanen för "Skärgårdsstad", eftersom planen skulle komma att utbyggas för en bosättning som ursprungligen inte avsetts och som dessutom strider mot den fastställda regionplanen. Planenheten föreslog att området belades med byggnadsförbud i avvaktan på ett omstudium. (Detta skedde också i december 1977.)

Planverket hade i sitt första yttrande bifallit ansökan. Efter kontakt med länsstyrelsens planenhet ändrade planverket delvis sitt ställningstagande. I det andra yttrandet står bl a:

"I likhet med planenheten anser planverket - med hänsyn till vad sålunda upplysts - att en begränsning av avfallsområdet bör ske och att tillståndet bör tidsbegränsas till högst fem år."

Socialstyrelsen anförde, efter att ha inhämtat yttrande från länsläkarorganisationen bl a:

"I ärendet är ej redovisat vilken fritidsbebyggelse som är beslutad eller planerad inom området. Om fritidsområdet Skärgårdsstad skall utbyggas måste enligt styrelsens mening ett fortsatt användande av Brännbackstippen starkt ifrågasättas."

Regionplanenämnden överlämnade ett av regionplanekontoret upprättat tjänsteutlåtande, vari anfördes bl a att Brännbackstippen ligger i ett område som enligt 1973 års regionplan är avsett som rekreationsområde och gränsar omedelbart till ett område för fritidshusbebyggelse. I Storstockholms renhållningsutredning (STRUT) upptogs Brännbackstippen som planerad men ingick inte i de åtta stortippar som STRUT aktualiserade. Enligt regionplanekontorets avfallsutredning borde deponeringen avslutas 1980.

Hälsovårdsnämnden tog i sitt yttrande inte upp avfallsanläggningens förhållande till omgivande markområden.

Markägaren Skeppsbol Aktiebolag bestred bifall eftersom avsedd verksamhet med malning och hantering av latrinavfall och slam från reningsverk stred mot avtalet mellan bolaget och kommunen.

Nyhagens tomtägarförening påtalade olägenheter i form av lukt och rök från upplaget samt uttalade farhågor för att buller från anläggningen skulle öka om denna utbyggdes. Föreningen yrkade att snara åtgärder vidtogs för att förbättra förhållandena.

Naturvårdsverket höll sammanträde 1975-06-25. Vid sammanträdet

önskade kommunen begränsa sin ansökan. Endast den sydvästra delen av området (etapp 2 i ansökan) skulle utnyttjas. Skälet var att industritippens verksamhet redan pågår där och att man i framtiden kunde avlägsna sig från en utbyggnad av "Skärgårdsstad". Kommunen hemställde att utnyttjandetiden inte sattes kortare än sju år med hänsyn bl a till erforderlig avskrivningstid för de investeringar som är nödvändiga i området. I fråga om "Skärgårdsstad" uppgav kommunen att utbyggnaden skulle börja i de delar som ligger närmast det föreslagna deponeringsområdet. Exploateringen skulle ske inom kort eller så snart som länsstyrelsen prövat avloppsvattenutsläpp från bebyggelsen.

Länsstyrelsen avgav ett förnyat yttrande, vari bl a anfördes:

"Vid en översiktlig granskning av det ursprungliga förslaget (dvs etapp 1) och det senaste förslaget finner länsstyrelsen att båda förslagen rent tekniskt är tämligen likvärdiga." "Länsstyrelsen anser dock fortfarande att en tidsbegränsad utfyllnad inom det s k etapp 1-området är att föredra bl a med hänsyn till att en mer samlad verksamhet kring den nuvarande "avfallstippen" då erhålles." "Länsstyrelsen är beredd att godta en utbyggnad av avfallsupplaget enligt det senast framlagda förslaget endast under förutsättning att kommunen omprövar planförutsättningarna för det fastställda byggnadsplaneområdet "Isättra-Marsättra"."

7.4.3 Övervägande

I naturvårdsverkets övervägande står bl a:

"Den omedelbara närheten till den planerade omfattande bebyggelsen innebär enligt naturvårdsverkets mening att området vid Brännbacken måste anses olämpligt för avfallsdeponering, särskilt genom den risk för olägenheter av omgivningshygienisk natur som deponeringsverksamhet alltid medför för dem som bor och vistas i omgivningarna. Det valda området kan därför inte godtas som en lösning på längre sikt."

Naturvårdsverket konstaterade emellertid att kommunen hade ett akut behov av att lösa avfallsfrågan i avvaktan på en mer långsiktig plan. Någon alternativ plats finns inte. Under en övergångstid kan därför störningarna från Brännbackstippen godtas. Naturvårdsverket godtog kommunens begäran om att få utnyttja anläggningen i minst 7 år. Tippen får användas till 1982 års utgång.

Endast området för etapp 1 får användas. Naturvårdsverket motiverade med att:

"Kommunen har sedermera under ärendets handläggning uppgivit att en utbyggnad av planområdet är nära förestående i den del av området som ligger närmast det såsom etapp 2 betecknade avfallsområdet. Särskilt deponeringsverksamhet inom sistnämnda område av Brännbacken kan antas komma att ogynnsamt påverka förhållandena vid bebyggelsen. På grund härav anser naturvårdsverket att de-

ponering endast bör tillåtas inom det i ansökan som etapp 1 angivna delområdet."

7.4.4 Kommunen begär omprövning

I början av februari 1976 begärde kommunen att naturvårdsverket skulle ompröva sitt beslut. Kommunen angav flera skäl för

- att uppläggning i den sydvästra delen av Brännbackstippen var gynnsammare för såväl kommunen som för Skärgårdsstad
- att Platzter Bygg AB, som skall uppföra Skärgårdsstad, vid förhandlingar med kommunen framfört den åsikten att de föredrar uppläggning i den sydvästra delen av området
- att några beslut om och när Skärgårdsstad skall uppföras ej föreligger
- att uppläggning inom den sydvästra delen av området innebär att upplaget fjärrar sig från den planerade bebyggelsen i Skärgårdsstad och kan komma att slutfyllas och färdigställas innan utbyggnaden av Skärgårdsstad slutförts
- att uppläggning redan skett inom den sydvästra delen av området under de två år som dispensärendet behandlats, varför lakvattenavrinningen i fortsättningen måste omhändertas från detta område även om uppläggningsen upphör
- att uppläggning inom nya delområden i första hand ej bör väljas.

Naturvårdsverket begärde att kommunen skulle lämna en fullständig redogörelse för de omständigheter som enligt kommunens mening motiverade en ändring av gällande beslut. Naturvårdsverket efterlyste också en redogörelse för eventuell ändring av berörda byggnadsplaner. Något svar kom inte från kommunen. Naturvårdsverket beslutade 1976-04-29 att det tidigare beslutet gäller i alla delar.

Kommunen har inte fört ärendet vidare till koncessionsnämnden. (Koncessionsnämnden)

7.5 Sammanfattningar och kommentarer

7.5.1 Inledning

I de tre fallen har det varit risk för att den prövade verksamheten kan störa den planerade markanvändningen i närheten av verksamheten. Exempelen visar att den miljöskyddsprövande myndigheten har begränsade möjligheter att påverka markanvändningen intill en miljöfarlig anläggning.

7.5.2 Avfallsanläggning i Västerås

Våren 1973 gav koncessionsnämnden Västerås kommun tillstånd att utnyttja en befintlig avfallsdeponeringsanläggning i ytterligare tio år.

Ca 700 m söder om deponeringsplatsen planerade kommunen att un-

der åren 1975-1982 alternativt 1985 bygga bostadsområdet Önsta-Gryta.

Samtliga remissinstanser tillstyrkte ett tillstånd och koncessionsnämnden fann verksamheten tillåtlig enligt 4 § miljöskyddslagen. Koncessionsnämnden utgick från att "utbyggnaden av bostadsområdet Önsta-Gryta i söder inte sker på sådant sätt att invånarna utsätts för störningar från verksamheten vid deponeringsanläggningen".

Koncessionsnämnden förutsatte alltså att Önsta-Gryta skulle byggas ut på ett visst sätt. Hur bostadsområdet får eller inte får utvecklas anger emellertid inte beslutet. Det är också mycket tveksamt om koncessionsnämnden kan ställa krav på en speciell utveckling av bostadsområdet. (Hur koncessionsnämnden ser på sina befogenheter när det gäller krav på omgivande markanvändning framgår tydligare vid prövningen av KABI:s planerade läkemedelsfabrik i Upplands Bro.) Koncessionsnämndens beslut tvingar inte kommunen att frångå sina tidigare planer för bostadsområdets utbyggnad. Det som däremot kan hända, om de blivande invånarna blir störda av avfallsdeponeringsanläggningen, är att koncessionsnämnden kan skärpa villkoren för anläggningen. Koncessionsnämnden kan peka på att förutsättningarna för tillståndet inte längre gäller. Hade beslutet inte innehållit några synpunkter på Önsta-Grytas utbyggnad hade en skärpning förmodligen varit svårare.

Kommunen har inte heller utgått från koncessionsbeslutet vid den fortsatta planeringen av Önsta-Gryta. Vad som emellertid hänt är att utbyggnadsstarten uppskjutits från 1975 till 1977 därför att kommunen ansåg det lämpligare att först bygga bostäder i en annan stadsdel. Bostadsområdet väntas stå färdigt 1984. Tillståndet för avfallsdeponeringsanläggningen går ut 1983.

7.5.3 Läkemedelsfabrik i Upplands Bro

Vid prövningen av avfallsdeponeringsanläggningen i Västerås väntade sig inte koncessionsnämnden att det blivande bostadsområdet skulle bli stort av verksamheten. Koncessionsnämnden ville ändå gardera sig för eventuella störningar i framtiden. När koncessionsnämnden prövade den blivande läkemedelsfabriken i Upplands Bro ansåg den att det kunde bli konflikt mellan fabriken och den planerade markanvändningen intill fabriken. Koncessionsnämnden pekade också på problem med ansvarsfördelningen mellan miljöskyddsprövande och planprövande myndigheter.

Vid miljöskyddsprövningen av KABI:s blivande läkemedelsfabrik i Brunna industriområde i Upplands Bro kommun var det oklart hur stora miljöstörningar fabriken skulle orsaka. Bolaget hade i ansökan inte tagit ställning till hur luftutsläppen skall renas. Målsättningen var att reducera ca 75 %.

Villkoren i tillståndet är provisoriska. Slutliga villkor skall fastställas när extraktionsfabriken varit i kontinuerlig drift i ett år.

Koncessionsnämnden ansåg att det hade varit önskvärt med ett

större avstånd mellan läkemedelsfabriken och befintlig bostadsbebyggelse. Företaget fick ändå tillstånd. För lokaliseringen talade att bolaget hade behov av att snabbt få anlägga en ny fabrik i Stockholmsregionen. Socialstyrelsen anförde att KABI snarast möjligt måste få tillfälle att avlasta en fabrik på Kungsholmen där ett värdefullt läkemedel tillverkas i underdimensionerade lokaler. När bolaget utredde olika lokaliseringalternativ i Stockholmsregionen var det i kontakt med länsstyrelsen. Länsstyrelsen hade redan före koncessionsnämndens prövning godkänt lokaliseringen till Brunna. Bolaget hade köpt mark i Brunna.

Koncessionsnämnden skrev i sitt beslut att även om den saknar befogenhet att fastställa skyddszoner så ville den framföra vissa synpunkter på planförhållandena och den framtida markanvändningen i närheten av den blivande läkemedelsfabriken. Nu byggde en del av synpunkterna på att koncessionsnämnden inte hade fått klart för sig innehållet i gällande planer, men det gör inte det principiella problemet mindre. För i KABI-fallet fick bolaget tillstånd trots att koncessionsnämnden trodde att det kunde bli bostäder för nära fabriken. Koncessionsnämnden framförde bara önskemål om planändring. Men det är inte säkert att kommunen anser det möjligt att ändra planen, eftersom denna även skall beakta andra aspekter. Om en planändring inte är möjlig innebär det att hårdare krav måste ställas på den miljöstörande verksamheten. Sker prövningen som i KABI-fallet bäddar man för framtida omgivningshygieniska konflikter.

Koncessionsnämnden hade tre möjligheter att utforma beslutet när den fann att läkemedelsfabriken kunde bli för störande för omgivningen och kommunen inte var beredd att ändra planerna för omgivande mark. (I KABI-fallet var dock styrmedlen begränsade.) Den kunde

1. fastställa strängare villkor än "normalt". Men vid miljöskyddsprövningen var det osäkert om hur effektiv reningsutrustningen skulle bli och provisoriska villkor sattes. När de slutliga villkoren fastställs finns det möjligheter att sätta strängare utsläppsgränser än "normalt" om det visar sig att omgivningen blir stört. Problemet är att det kan vara både svårt och dyrt att förbättra redan installerad utrustning,
2. avslå ansökan och uppmana bolaget att återkomma när markanvändningen vid den tänkta fabriken förbättrats. Redan tidigare har det emellertid framgått att en rad faktorer drev fram lokaliseringen,
3. begränsa verksamhetens omfattning. Det gjorde naturvårdsverket vid prövningen av avfallsdeponeringsanläggningen i Vaxholm. Observera dock att denna möjlighet inte finns vid alla typer av verksamheter. Det kan vara otänkbart för ett företag att driva en verksamhet med reducerad kapacitet.

7.5.4 Avfallsanläggning i Vaxholm

På hösten 1975 lämnade naturvårdsverket medgivande i fråga om

utvidgning av Brännbackstippen i Vaxholms kommun. Kommunen fick emellertid inte utnyttja så stor yta som den ansökt om. Endast området för etapp 1 får användas, trots att kommunen redan börjat använda området för etapp 2. Anläggningen får användas till utgången av år 1982. Kommunen menade att området kunde utnyttjas under "lång tid".

Skälet till att endast området för etapp 1 får användas och att anläggningen skall tas ur drift vid årsskiftet 1982/83 är att 200 m från det planerade utfyllnadsområdet skulle enligt gällande byggnadsplaner anläggas ett fritidshusområde, "Skärgårdsstad". Planen medgav stora hus och den sanitära standarden skulle bli hög. Det var därför sannolikt att antalet permanentboende i området skulle bli mycket stort. Stadsarkitekten nämnde 75 %. Fler remissinstanser pekade på konflikten mellan "Skärgårdsstad" och en utvidgad avfallsdeponeringsanläggning.

Redan tidigare har konstaterats att den miljöskyddsprövande myndigheten inte kan ställa krav på markanvändningen omkring en miljöstörande verksamhet. Det var alltså inte möjligt för naturvårdsverket att kräva att "Skärgårdsstad" inte fick byggas. Att tillåta en utvidgning av tippen enligt kommunens planer under förutsättning att kommunen ändrade planen för "Skärgårdsstad" skulle det inte heller vara någon större mening med. Kommunen var ju inte alls beredd att ändra sina planer för "Skärgårdsstad" utan förklarade under miljöskyddsprövningen att utbyggnaden skulle börja inom kort. I samband med att kommunen begärde en ändring av naturvårdsverkets beslut skrev kommunen att det inte var beslutat om och när "Skärgårdsstad" skulle uppföras. Naturvårdsverket ville ha större garantier för att "Skärgårdsstad" inte skulle byggas. När kommunen inte kunde lämna dessa stod naturvårdsverket fast vid sitt ursprungliga beslut.

Naturvårdsverket valde här att begränsa verksamheten. Att verksamheten trots allt fick fortsätta beror på att kommunen saknar en alternativ plats att lägga avfallet på.

I december 1977 beslutade länsstyrelsen om byggnadsförbud för "Skärgårdsstad". Redan under miljöskyddsprövningen påpekade länsstyrelsens planerhet att det fanns anledning att ompröva byggnadsplanen, eftersom permanentboende i området strider mot avsikten med byggnadsplanen och dessutom mot den fastställda regionplanen.

7.5.5 Bättre samordning mellan miljöskyddslagen och byggnads- lagen är nödvändig

Vid prövning enligt miljöskyddslagen kan tydligen inte ställas bindande krav på markanvändningen i närheten av en miljöstörande verksamhet. Vid prövningen av reningsverken i Sövestad och Örkelljunga har dock naturvårdsverket ställt krav på skyddsområde i plan. (Se kapitel 9) Tillståndsbesluten för avfallsanläggningen i Västerås och läkemedelsfabriken i Upplands Bro innehåller bara uttalanden om önskvärd utveckling. Men det är inte säkert att planmyndigheterna följer råden.

I många miljöskyddsbeslut finns inga uttalanden om önskvärd

utveckling i omgivningen. Den miljöskyddsprövande myndigheten har utgått ifrån att inga förändringar kommer att ske i omgivningen och har inte heller angivit vilka områden som kan bli störda. Vid en eventuell framtida exploatering i närheten av en sådan anläggning måste planmyndigheterna vara medvetna om miljöproblemen.

Om omgivande mark blir mer störd än vad som förutsågs vid miljöskyddsprövningen ger miljöskyddslagen möjligheter att föreskriva strängare villkor. (Se avsnitt 2.1.7) Lokaliserings-tillståndet däremot gäller i princip för evigt. Dessutom kan företaget hävda att det var först på platsen och är skyddat mot skärpningar. Någon absolut prioritetsverkan finns emellertid inte. (Se avsnitt 10.3)

Vad som behövs är dels att det av miljöskyddsbesluten framgår vilka områden som kan bli störda av verksamheten, dels att miljöskyddsprövning och planprövning samordnas bättre. Detta diskuteras i avsnitt 10.4 och 11.

8 BESLUT OM SKYDDSAVSTÅND

8.1 Inledning

Av föregående avsnitt framgick att koncessionsnämnden anser att den inte kan ställa några bindande krav på det framtida utnyttjandet av mark i närheten av en miljöstörande verksamhet. Det skulle betyda att ett miljöskyddsbeslut inte kan innehålla krav på skyddsavstånd, att detta är en fråga som skall regleras i plan. Vid prövningen av KABI:s blivande läkemedelsfabrik i Upplands Bro (avsnitt 7.3) formulerade koncessionsnämnden vilken ansvarsfördelning som råder. Även i de två första fallen i detta avsnitt, reningsverken i Skara och Karlskoga, har koncessionsnämnden samma inställning.

I vissa fall har emellertid frågan om avstånd mellan verksamhet och annan markanvändning inte helt överlämnats till planmyndigheterna. I tillståndet till reningsverket i Bollsta har koncessionsnämnden bestämt var på tomten de luktande delarna av verket ska placeras.

För Cementas anläggningar i Skövde har koncessionsnämnden fastställt ett minsta tillåtna avstånd mellan sprängningsplats och bostadshus.

Vid prövningen av en sillfabrik i Simrishamn omlokaliserade naturvårdsverket fabriken så att den kom på större avstånd från bostadsbebyggelse än planerat.

I de tre sista fallen har planprövningen spelat en liten roll.

Se också naturvårdsverkets krav på skyddsområden vid reningsverken i Sövestad och Örkelljunga (kapitel 9).

8.2 Reningsverk i Skara

8.2.1 Inledning

Koncessionsnämnden gav 1972-07-07 (KB 62/72) Skara kommun tillstånd att efter rening släppa ut avloppsvatten från Skara, Ardala, Axvalls och Varnhems samhällen. Utsläppet sker i ån Drysan, även kallad Dofsan. Ansökan från kommunen lämnades in 1971-05-19 och ändrades och kompletterades 1972-01-20 och 1972-03-20. Kommunen föreslog tre lokaliseringsalternativ. Alternativ 1 innebar att det befintliga reningsverket inne i Skara kompletterades. Alternativ 2 att det befintliga verket avlastades svårare avloppsvatten från mejeri, slakteri och en begränsad del av kommunalt spillvatten. Detta vatten skulle renas i en ny anläggning på Horshaga 1:1 2 km väster om det befintliga verket. I detta verk skulle också ske biologisk rening av avloppsvatten från det befintliga verket. I en senare etapp på 90-talet skulle all rening flyttas till Horshaga. I alternativ 3 ersattes det befintliga reningsverket helt av det nya reningsverket på Horshaga 1:1.

Koncessionsnämnden fann att belastningen på Drysan är större än vad som är normalt för en recipient av Drysans storlek. Alternativ 1 skulle inte ge en tillräckligt god rening. Enligt

koncessionsnämndens beslut fick kommunen välja mellan alternativ 2 och 3. Valdes alternativ 3 fick inte det innebära en försening av reningsåtgärderna. Senast 1974-12-31 skulle reningsverket på Horshaga 1:1 tas i drift. Kommunen valde alternativ 3 och reningsverket invigdes på hösten 1974.

Parallellt med prövningen av reningsverket prövade koncessionsnämnden avloppsutsläpp från Skaraborgs slakteri. Tillstånd (KB 61/72) lämnades samma dag. Efter intern rening på slakteriet leds avloppsvattnet till kommunens reningsverk. Även avloppsvattnet från Kronfågel har prövats av koncessionsnämnden.

Reningsverket ligger drygt 2 km från tätbebyggt område. Avståndet till närmaste bostadshus är ca 300 m. Antalet bostäder inom 500 m är tre. (Hälsovårdsnämnden) Reningsverket är dimensionerat för 46 000 pe och har öppna bassänger. Reningseffekten är 90 % med avseende på fosfor.

8.2.2 Yttranden

Vid koncessionsnämndens sammanträde ansåg länsstyrelsen att en skyddszon möjligen kunde föreskrivas. Detta för att undvika lukt- och bullerstörningar. Tex kunde byggnadsförbud införas inom 300 m från reningsverket. Länsstyrelsen ansåg vidare att om vattning av djur förekom från Drysan borde ån inhägnas. Med tanke på den ökade vattenmängden borde undersökas om trummor under överfarter och andra anordningar var dimensionerade för den ökade vattenföringen.

Naturvårdsverket anslöt sig till länsstyrelsens synpunkter om lukt och buller.

Wenzel, Wedberg m fl sakägare vid Drysan påpekade vid koncessionsnämndens sammanträde att lukten från ån varit påtaglig även om det blivit något bättre. Helst borde krävas 100 %-ig rening eller utsläpp i ett annat vattendrag.

8.2.3 Tillåtlighetsprövning och villkor

Länsstyrelsens förslag om skyddszon kommenterade koncessionsnämnden på följande sätt:

"Fastställande av en skyddszon omkring det nya reningsverket kan inte prövas av koncessionsnämnden utan bör beaktas vid kommande planering enligt byggnadslagen."

Koncessionsnämnden satte som villkor att Drysan skall inhägnas och trummorna längs ån undersökas.

8.2.4 Planläget

Det finns ingen detaljplan för reningsverket och dess omgivningar.

I kommunöversikten ligger reningsverket i ett O-område, dvs områdesplan krävs i princip före en exploatering. Kommunöversikten anger vidare att inom 300 m från avloppsreningsverk

rekommenderas att inga bostäder uppförs. (Byggnadsnämnden, hälsovårdsnämnden)

8.2.5 Miljöstörningar

Hösten 1974 startade reningsverket. Den första tiden blev inte problemfri. Skaraborgs slakteri hade dålig kontroll på det avloppsvatten som skickades till reningsverket, vilket innebar att reningsverket inte fungerade tillfredsställande. Många personer klagade på att vattnet i Drysan var förorenat. Klagomål riktades också mot utsläpp av svavelväte. Först i januari 1977 när slakteriets interna reningsverk togs i drift upphörde problemen. Det har också visat sig att kommunens reningsverk är underdimensionerat. Några planer att bygga ut reningsverket har inte kommunen. (Hälsovårdsnämnden)

8.3 Reningsverk i Karlskoga

8.3.1 Inledning

Karlskoga kommun sökte 1971-01-26 tillstånd hos koncessionsnämnden för att bygga ut det befintliga reningsverket vid Aggerud samt släppa ut avloppsvatten i sjön Möckeln. Koncessionsnämnden gav tillstånd till utbyggnaden 1972-01-18. (KB 6/72) 1972-11-15 återkom kommunen med ansökan om att få utforma reningsverket på ett delvis annat sätt, bl a skulle renings-effekten bli högre än tidigare planerats och hela det nya reningsverket skulle byggas över. Koncessionsnämnden lämnade tillstånd till den nya utformningen 1973-05-22. (KB 44/73) Samtidigt upphävdes det tidigare tillståndsbeslutet. De villkor som fortfarande var aktuella fördes över i det nya tillståndsbeslutet.

Det utbyggda Aggerudsverket är dimensionerat för 45 000 pe år 1982 och 57 500 pe år 2000. Tidigare fanns i Karlskoga förutom Aggerudsverket två mindre reningsverk vid Flottnäset och Backa. Allt avloppsvatten förs nu till Aggerudsverket. Koncessionsnämnden beslutade att: "7. Det utbyggda reningsverket skall tas i drift snarast möjligt, senast 31 december 1975."

Ett förslag till stadsplan började utarbetas medan koncessionsprövningen pågick. Förslaget presenterades i april 1972, tre månader efter koncessionsnämndens tillstånd för den första ansökan.

Avståndet mellan reningsverksområdet och Möckelns västra strand är 30-75 m. Utefter stranden finns ett tjugotal äldre fritidshus. Flera av dessa närmare än 50 m från reningsverket. Ca 175 m åt norr ligger en folkhögskola och ca 200 m västerut ett villaområde. Strandområdet är bevuxet med lövträd medan området väster om reningsverket är öppet, tidigare odlad mark.

8.3.2 Yttranden

Vid den första miljöskyddsprövningen tog remissinstanserna upp behovet av överbyggnad av reningsverket, skyddsavstånd och

planteringar.

Hälsovårdsnämnden tillstyrkte

"under förutsättning att nödig hänsyn togs till
att reningsverket bör förses med tak för att förbättra
 de yrkes- och omgivningshygieniska betingelserna,
att ingen bebyggelse, där människor skall vistas, bör
 tillåtas närmare än 200 m från reningsverket,
att större planteringar bör göras mellan avloppsrenings-
 verket och den närliggande bebyggelsen".

Planverket framhöll att omfattningen av erforderliga skyddsområden borde klarläggas närmare innan tillstånd lämnades. Med hänsyn till reningsverkets nära belägenhet såväl till planlagd bebyggelse i norr som fritidsbebyggelsen längs stranden hade det varit önskvärt att anläggningen intagits i stadsplanen och att erforderliga skyddsområden fastlagts.

Naturvårdsverket ansåg det önskvärt

"att bassängerna förses med överbyggnad. Härigenom minskar risken för frysning vintertid samtidigt som skötseln av reningsverket underlättas".

I påminnelser och vid koncessionsnämndens sammanträde i Karlskoga 1971-12-06 framhöll kommunen att en stadsplan för reningsverket var under utarbetande och skulle fastställas snarast. I stadsplanen skulle ingå erforderliga skyddsområden. Planteringar mellan reningsverket och närliggande bebyggelse skulle ske i görligaste mån. Däremot var inte kommunen beredd att bygga över hela reningsverket, eftersom kostnaderna för detta inte skulle motsvara den uppkomna nyttan. Sandfång, sandbehållare samt galler skulle dock förses med tak.

8.3.3 Tillåtlighetsprövning och villkor

I sin tillåtlighetsprövning i beslutet 1972-01-18 skriver koncessionsnämnden:

"Något hinder med hänsyn till innehållet i 4 § miljöskyddslagen mot en utbyggnad av Aggerudsverket enligt kommunens förslag anser koncessionsnämnden inte föreligga. Härvid förutsättes att kommunen vid det pågående stadsplanarbetet beaktar framställda önskemål om att erforderliga skyddsområden tillskapas runt reningsverket. Kommunen bör vidare i enlighet med sitt medgivande verkställa plantering mellan reningsverket och närliggande bebyggelse."

"Med hänsyn till att en fullständig överbyggnad av reningsverket skulle medföra kostnader för kommunen, som inte motsvarades av därigenom uppkommende nytta från miljösynpunkt, anser sig koncessionsnämnden inte böra föreskriva att verket skall överbyggas i större utsträckning än kommunen medgivit."

Koncessionsnämnden satte bl a följande villkor:

"4. Sandfång, sandbehållare samt galler skall förses med överbyggnad."

"5. Plantering skall i lämplig omfattning utföras mellan det utbyggda reningsverket och närliggande bebyggelse."

I tillståndsbeslutet 1973-05-22 togs villkor 5 med, medan villkor 4 föll bort eftersom kommunen nu avsåg att bygga över hela reningsverket.

8.3.4 Stadsplanen

Ett stadsplaneförslag var färdigt 1972-04-18, ungefär tre månader efter koncessionsnämndens beslut. Förutom reningsverket och ett strandområde vid Möckeln i öster omfattade planen ett villakvarter, en tänkt väg samt tidigare jordbruksmark väster om reningsverket. Sakägare besvarade sig över planens västra delar. De ansåg att den framtida vägen på ett ofördelaktigt sätt skulle skilja villaområdet från grönområdena vid Möckeln. Byggnadsnämnden beslutade därför 1972-08-09 att undanta ett område i väster från fastställelse. Stadsplanen antogs av kommunfullmäktige 1972-09-28 och fastställdes av länsstyrelsen 1972-11-14.

Tidigare gällde för området utomplansbestämmelser fastställda av länsstyrelsen 1964-01-10.

Skyddsområdet är i planen utlagt som parkmark. I det ursprungliga förslaget var avståndet till villorna i väster 200 m, det avstånd som diskuterades vid miljöskyddsprövningen. Sedan området i väster undantagits från fastställelse är det fastställda skyddsområdet endast 100-120 m. Enligt uppgift planeras emellertid ingen bebyggelse i det undantagna området. I dag ligger där jordbruksbyggnader.

Strandområdet vid Möckeln är parkmark. Där finns i dag ett tjugotal äldre trähus som i huvudsak används som sommarstugor. Kommunen äger marken och husägarna arrenderar marken. På sikt skall husen bort. Kommunens linje är att arrendekontrakten förnyas endast om huset inte byter ägare. (Byggnadsnämnden)

8.3.5 Plantering och lukt

Viss plantering har skett så att reningsverket är avskärmat från bebyggelsen. Länsstyrelsen har godkänt omfattningen.

När reningsverket startade 1974 klagade de kringboende över luktstörningar. Luktutsläppen berodde på att rötkamrarna inte var klara. Numera är det få klagomål. Vid vissa vindriktningar förekommer lukt i bostadsområdena ut till 300-400 m avstånd från reningsverket. Lukten är dock inte så frän som den brukar vara kring reningsverk. (Hälsovårdsnämnden)

8.4 Reningsverk i Bollsta

8.4.1 Inledning

Ytterlännäs kommuns ansökan om att få bygga ett reningsverk vid Malmbergskajen i Bollsta kom in till koncessionsnämnden 1970-11-03. Tillstånd gavs 1971-10-15. (KB 62/71)

Reningsverksområdet är inte detaljplanelagt. Vid koncessionsprövningen uppgav länsarkitekten att för Ytterlännäs kommun gällde en generalplan från 1953, reviderad 1958 som han ansåg vara föråldrad. I generalplanen var det aktuella området reserverat för reningsverk. I mars 1977 presenterade kommunen en områdesplan för Väja m m.

Ytterlännäs kommun ingår numera i Kramfors kommun.

Reningsverket ligger på Lästa 3:117 i Bollsta. Angränsande mark används i huvudsak av massaindustri. Det närmaste bostadshuset är en förvaltarbostad som tillhör NCB. Avståndet från reningsverkets tomtgräns är 25 m. Till en skola i väster är det 60 m.

Reningsverket är dimensionerat för 6 450 pe. Det betjänar samhällena Bollsta och Väja i dåvarande Ytterlännäs kommun samt Dynäs och Sandviken i Kramfors kommun. Alla delar av reningsverket är inrymda i uppvärmda och värmeisolerade byggnader.

Kommunen uppgav i sin ansökan att reningsverkets läge utreddes redan på 50-talet i samråd med berörda industrier och med hänsyn till det kommunala ledningsnätet. Den dåvarande distriktsingenjören hade inte haft något att invända mot lokaliseringen under förutsättning att reningsverket blev överbyggt. Avloppsutsläppet från Bollsta och Väja låg redan vid Malmbergskajen och kommunen ansåg det kostsamt att leda avloppsvattnet till en annan plats.

8.4.2 Yttranden

Planverket åberopade ett yttrande från länsarkitekten, som ansåg att mycket talade för att de närbelägna områdena för skola och äldre bostadshus i sydväst och söder skulle komma att erfordras för framtida industriexpansion. På sikt skulle på detta sätt konflikten mellan reningsverket och de nämnda områdena lösas. På grund av att stora delar av stränderna är industri- mark borde kommunen reservera ett 30-50 m brett strövområde mellan reningsverket och stranden. En detaljplan borde snarast upprättas.

Länsstyrelsen påpekade att ansökningshandlingarna inte redovisade någon placering av de olika anläggningsdelarna. De mest luktalstrande delarna borde läggas inom tomtens nordöstra delar. Reningsverket borde redan från början ha ett ventilations-torn.

Naturvårdsverket fann tomten lämplig i princip, men det var tveksamt om skyddsavståndet till skolan och förvaltarbostaden var tillräckligt stort. Reningsverket borde läggas längre mot norr eller nordöst. Kommunen borde utreda en sådan lokalisering.

Byggede reningsverket på den föreslagna tomten borde anläggningen ligga så långt från bebyggelse som möjligt. Kommunen borde skyddsplantera och vidta åtgärder i ventilationsanläggningen.

Hälsovårdsnämnden tillstyrkte i huvudsak.

8.4.3 Tillåtlighetsprövning och villkor

Koncessionsnämnden konstaterade att platsvalet var mycket begränsat. Lokaliseringen godkändes enligt 4 § ML med hänsyn till topografi, bebyggelse och befintliga ledningar.

Några av de skyddsåtgärder som remissinstanserna föreslagit sattes som villkor.

"3. Reningsanläggningen skall förläggas till de norra och nordöstra delarna av Lästa 3:117. Samtliga delar av anläggningen skall byggas över. Vid anläggningens uppförande skall befintlig vegetation inom reningsverkstomten bevaras i största möjliga utsträckning och så vitt möjligt förstärkas genom inplantering."

Byggnadsnämnden meddelade byggnadslov i januari 1972. I byggnadslovet ställdes inga villkor på reningsverkets utformning. (Byggnadsnämnden)

8.4.4 Läget i dag

Skolan och förvaltarbostaden ligger kvar. Några klagomål mot reningsverket har inte framförts. Reningsverket har inget ventilationstorn utan utsläppen sker 1,5 - 2 m över markytan.

De delar av reningsverket som kan betecknas som luktande ligger på den sydöstra delen av tomten. Där sker bl a lossning av slam.

Det är möjligt att gå mellan reningsverkstomten och stranden. Några särskilda markarbeten och planteringar har inte utförts. Området vid reningsverket har mer karaktären av industriområde än strövområde. (Hälsovårdsnämnden)

8.5 Cementfabrik i Skövde

8.5.1 Inledning

1972-03-16 ansökte AB Gullhögens bruk, numera Cementa AB, om tillstånd enligt miljöskyddslagen att utvidga sin verksamhet i Skövde. Koncessionsnämnden lämnade tillstånd 1973-07-03. (KB 64/73) I detta beslut uppsköt koncessionsnämnden det slutliga avgörandet av vissa frågor. 1975-12-23 (KB 152/75) tog koncessionsnämnden ställning till åtgärder för att begränsa bullerstörningar. Frågan om begränsning av punktutsläpp av stoft från fasta källor samt frågan om skyddszon mellan sprängningsplats och bebyggelse avgjordes 1976-11-30. (KB 151/76)

Anläggningen består av en fabrik för framställning av cement

och andra silikatkemiska produkter samt av två stenbrott.

Vid cementtillverkning används som råmaterial kalksten och sandsten. Vid brytningen röjes jordlager och ej brukbar kalksten undan. Dessa avfallsmassor, ca 30 % av den brutna stenmängden, används som fyllnadsmassor efter en bestämd täktplan. Sprängning sker en gång per dag. Den söndersprängda kalkstenen transporteras med truckar från brottet till krossanläggningar. Därefter med bandtransportör till ett stenlager och vidare med bandtransportör till kvarnfickor. Från kvarnfickorna förs stenen till slamkvarnar för den våta metoden eller till råkvarnar för den torra metoden. Produktionen av cementklinker sker i roterande ugnar. Vid ansökningstillfället fanns fem ugnar. Sedan dess har två ugnar skrotats och en har inte varit i drift. I dag sker produktionen i ugn 5 enligt den våta metoden och i ugn 6 enligt den torra. Cementen lagras i 16 silos. Utlastningen av cement till behållare på bil eller järnvägsvagn sker i stor utsträckning automatiskt.

Vid företaget tillverkades 1972 1 130 000 ton cement och 75 000 ton Gullex putsbruk. Bolaget ansökte 1972 om att få utöka produktionen till totalt 1 700 000 ton/år, vilket koncessionsnämnden tillät. På grund av avsättningsproblem har produktionen 1975 sjunkit till 720 000 ton/år.

Avstånden mellan företagets anläggningar och bostadsbebyggelse är korta. Vasastaden i öster ligger i direkt anslutning till industriområdet. Speciellt utsatt är byn Våmb ca 300 m väster om cementfabriken. Från både norr och söder har stenbrotten närmast sig. År 1965 bodde 182 personer i byn. Där finns en medeltida kyrka samt skola och ålderdomshem. Omkring 300 m söder om Södra brottet ligger stadsdelen Hentorp, som varit störd av sprängningar. I dag sker dessa på större avstånd från stadsdelen. Söder om cementfabriken är Rockwools anläggningar belägna.

8.5.2 Avgränsning mellan miljöskyddslagen och naturvårdslagen

Stenbrotten har även prövats av länsstyrelsen enligt 18 § naturvårdslagen. Det norra brottet 1965-05-25 och det södra brottet 1972-08-15. För det södra brottet gjorde bolaget en anmälan enligt miljöskyddslagen. I avvaktan på om koncessionsnämnden skulle pröva täktverksamheten lät länsstyrelsen denna fråga vila. Koncessionsnämnden gjorde i KB 64/73 följande avgränsning mellan de båda lagarna:

"Frågan om tillstånd till den i stenbrotten pågående verksamheten prövas av KN endast såvitt gäller uppkommande störningar för omgivningen genom vatten- och luftförorening, buller och skakningar. Den inverkan som genom täktverksamheten sker på landskapsbilden ankommer det på LS att beakta i samband med tillståndsprövning jämlikt 18 § NVL. Nämnden vill understryka att ett med stöd av ML lämnat tillstånd att i samband med täktverksamhet verkställa sprängningsarbeten inte ersätter utan endast kompletterar det täkttillstånd som krävs enligt nyssnämnda paragraf i NVL."

8.5.3 Stoftutsläpp

Sedan 1955 studeras immissionsförhållandena i Skövde. Mätningar av svaveldioxidhalt och partikulära föroreningar sker kontinuerligt. Mätningarna visar att cementfabriken bidrar. År 1971 släppte fabriken ut 1 480 ton stoft/år från 65 fasta emissionspunkter. Den diffusa stoftspridningen beräknades till 585 ton/år. Bolaget uppgav i sin ansökan 1972 att stoftutsläppen 1974 skulle minska till 500 ton/år och den diffusa damningen till 40 ton/år.

Villkoren för stoftutsläpp i KB 64/73 var provisoriska. I KB 151/76 sattes de slutliga villkoren.

"1. Stoftutsläppen från ugnarna 2, 5 och 6 får ej överskrida 250 mg/m³ norm torr gas, räknat som månadsmedelvärde. Stoftutsläppen från övriga punktkällor får ej överskrida 150 mg/m³ norm torr gas, räknat som månadsmedelvärde. Länsstyrelsen har befogenhet att godtaga måttliga överskridanden, under förutsättning att bolaget vidtar verk samma åtgärder för att i fortsättningen nedbringa stoftutsläppen till angivna värden."

Enligt naturvårdsverkets "Riktlinjer för luftvård" (1973:5) gäller 250 mg för nya ugnar och 500 mg för befintliga. Koncessionsnämnden har här varit strängare än i "normalfallet" vilket också naturvårdsverket krävde i sitt remissvar. Koncessionsnämnden motiverar i 64/73:

"Enligt KN:s mening är det i princip befogat att i detta fall, med hänsyn till fabriken läge, kräva längre gående åtgärder för reduktion av stoftutsläppen än som brukar föreskrivas för fabriker med mindre störningskänsliga omgivningar."

Vid mätningar under år 1975 registrerades på 1 000 m avstånd från Cementa följande värden för svävande stoft. Här jämförda med primär respektive sekundär standard i "Riktvärden för luftkvalitet-svaveldioxid och stoft" (1976:8).

	1 000 från Cementa	Primär	Sekundär	µg/m ³
Geometriskt årsmedelvärde	37	75	60	
Högsta dygns- medelvärde	115	260	150	

År 1975 redovisades stoftmängden 350 ton från fasta utsläppspunkter. Bolaget har alltså lyckats underskrida sitt planerade mål. Till en del beror detta på att klinkerproduktionen sjunkit till 720 000 ton.

Luften i Skövde har blivit betydligt bättre under senare år. År 1953 var det totala stoftutsläppet i stan 31 000 kg/dygn. I dag är det nere i 1 500 - 2 000 kg/dygn. I slutet av 60-talet var svaveldioxidhalten, vintermedelvärde, 7 pphm. 1973 blev det krav på lågsvavlig olja och svaveldioxidhalten ligger nu

under naturvårdsverkets planeringsmål 60 µg/m³ (ungefär 2 pphm).
(Hälsovårdsnämnden)

8.5.4 Buller

I KB 64/73 beslutade koncessionsnämnden att bolaget före 1974-07-01 skulle redovisa en utredning av bullersituationen och ge ett förslag till bullerbegränsning. Utredningen skulle samordnas med Rockwool som ligger strax söder om cementfabriken. Tidpunkten ändrades till 1975-07-01 av regeringen sedan bolaget besvärat sig.

Bullermätningarna skedde i sju mätstationer i omgivningen av Cementa och Rockwool. Vid flertalet av mätstationerna överskreds naturvårdsverkets riktvärden med 5-10 dB(A). Bullret består av kontinuerligt och intermittent industribuller från företagen samt av trafikbuller från närgående trafik. De dominerande bullerkällorna vid Cementa utgörs av fläktutlopp. Bolaget föreslog främst att ett filter monterades vid fläktutloppen. För att ytterligare sänka bullernivån krävs åtgärder vid planetkylaren på ugn 6. Bolaget ansåg sådana åtgärder svårösta såväl tekniskt som ekonomiskt, men var beredda att göra en utredning inom två år.

Koncessionsnämnden beslutade i KB 152/75 att bolaget inom två år skulle presentera en ny utredning. För bullernivåer gäller:

"2. Länsstyrelsen äger efter skälighetsprövning föreskriva skyldighet för Cementa att vidtaga ytterligare åtgärder i syfte att begränsa den ekvivalenta ljudnivån inom närbelägna bostadsområden, i vad denna nivå påverkas av bolagets verksamhet, till 55 dB(A) under dagtid (kl 7-18), 50 dB(A) under kvällstid (kl 18.00-22.00) och 45 dB(A) nattetid (kl 22.00-7.00). Nattetid bör dessutom undvikas att momentanvärden överstiger 60 dB(A). - Om mätbara toner och/eller impulsljud förekommer bör de angivna ljudnivåerna minskas med 5 dB(A)."

Dessa värden ligger 5 dB(A) över naturvårdsverkets riktvärden.

Enligt hälsovårdsnämnden förekom tidigare klagomål över buller. Rockwool har svårt att hålla bullervärdena. (Hälsovårdsnämnden)

8.5.5 Sprängningar

8.5.5.1 Inledning

Vid 14-tiden fem dagar i veckan spränger bolaget i stenbrotten. Sprängningarna orsakar skakningar i den omgivande marken. De boende i framförallt Våmb och Hentorp blir störda. Bolaget uppgav i sin ansökan 1972 att skador på byggnader uppstår erfarenhetsmässigt vid svängningshastigheter på 20-25 mm/s. Under 20 år har svängningshastigheten inte överstigit 15 mm/s, oftast understiger den 5 mm/s.

8.5.5.2 Yttranden

I sitt yttrande skrev hälsovårdsnämnden att skakningarna knappast skadar omgivande bebyggelse. Subjektivt upplevs skakningarna emellertid som obehagliga av de boende. Därför borde sättas som villkor att markvibrationerna inte överstiger vad som upplevs som irriterande av de boende. Vid koncessionsnämndens sammanträde föreslog hälsovårdsnämnden gränsvärdet 2 mm/s och ett minsta avstånd på 200 m mellan sprängningsplats och bebyggelse.

Planverket ansåg att i avvaktan på översiktlig planering och detaljplanering borde koncession för sprängningsverksamhet inte beviljas inom de icke ianspråktaga delar av taktområdet som gränsar till byn Våmb. Det område som undantas från koncession borde motsvara omfattningen av det skyddsområde som skulle behöva utläggas vid en planläggning för bostadsändamål i Våmb. I övrigt borde markvibrationerna reduceras till en för de boende acceptabel nivå.

Kommunstyrelsen bifogade en skrivelse från byggnadsnämnden där byggnadsnämnden anslöt sig till planverkets bedömning att koncession för sprängning borde avgränsas mot Våmb. Kommunstyrelsen instämde.

Länsstyrelsen anslöt sig till hälsovårdsnämndens synpunkter om markvibrationerna.

Bolaget motsatte sig hälsovårdsnämndens förslag att tillåta en svängningshastighet på högst 2 mm/s. Skyddszonen borde vara 100 m.

8.5.5.3 Tillåtlighetsprövning och villkor

I KB 64/73 tog inte koncessionsnämnden slutlig ställning till markvibrationerna. Tills vidare skulle skyddszonen vara 200 m. Frågan avgjordes 1976-11-30 (KB 151/76). Bolaget förklarade vid denna prövning att det godtog 200 m-zonen.

Villkoret lyder:

"7. Sprängning i samband med **täktverksamheten får inte** bedrivas närmare bebott boningshus än 200 m. - Sprängningarna skall bedrivas på sådant sätt att vibrationerna och ljudstörningarna blir så små som möjligt. Därvid skall bl a iakttagas att framkommande ny teknik, som möjliggör minskning av störningarna, fortlöpande kommer till användning. Sprängningarnas effekt skall registreras kontinuerligt. Svängningsfrekvensen skall undersökas genom stickprov."

8.5.5.4 Skyddsavstånd eller svängningshastighet?

Koncessionsnämnden har alltså bestämt hur nära bostadsbebyggelse som sprängning får ske. Hälsovårdschefen i kommunen hade hellre sett att det fastställdes en högsta tillåtna svängningshastighet. Vid koncessionsnämndens sammanträde hade hälsovårdsnämnden föreslagit högst 2 mm/s. Det är inte säkert att just 200 m är rätt avstånd. Obehagliga markvibrationer kan lika

gärna uppstå vid på 100 som 1000 m avstånd.

I det kontrollprogram som länsstyrelsen håller på att utarbeta vill hälsovårdsnämnden skriva in 2 mm/s som högsta tillåtna svängningshastighet medan bolaget vill ha 20 mm/s, dvs vid den nivå där skador uppträder på hus. (Hälsovårdsnämnden)

8.5.6 Planläget

Cementas område är inte detaljplanelagt. Kommunen arbetar med en generalplan för området.

I "Skövde generalplan 1965-1990. Redovisning av planeringsläget jan 1968" står att cementtillverkningen på lång sikt efter generalplanepriodens slut flyttar till en annan plats och det nuvarande brytningsområdet förvandlas till en 2 km lång och 500 m bred sjö omgiven av fritidsanläggningar.

Byn Våmb är inte detaljplanerad. För vissa delar finns avstyckningsplaner och för andra delar gäller utomplansbestämmelser. Cementa äger inte all mark mellan stenbrotten och bostadsbebyggelse. (Byggnadsnämnden)

8.6 Sillfabrik i Simrishamn

8.6.1 Inledning

Naturvårdsverket gav 1970-11-05 Corn Products AB och Simrishamns stad dispens i fråga om anläggande av en sillfabrik på fastigheterna Simris 19:3 m fl samt i fråga om utsläpp av avloppsvatten från denna fabrik via stadens avloppsanläggning. (DB 249-250/70)

Sillfabriken var tänkt att uppföras i nordöstra hörnet av ett nytt industriområde. Staden ägde marken. Avståndet till befintlig bostadsbebyggelse skulle bli ca 150 m och till planerad bostadsbebyggelse ca 70 m samt till befintlig lasarettbebyggelse ca 300 m.

Området är i generalplan avsatt för industriändamål. Vid miljöskyddsprövningen var stadsplan ännu inte fastställd.

Tillverkningen bedrivs med främst sill som råvara. Fabriken dimensionerades för en teoretisk kapacitet av ca 9 000 ton/år. För 1976 räknade man med en produktion av ca 6 700 ton. Tillverkningen omfattar bl a filtrering, marinering, urlakning, såsberedning samt rökning och stekning av fisk och sill.

8.6.2 Yttranden

Länsstyrelsen anförde bl a följande:

"Några reningsåtgärder för att eliminera eventuella luktobehag från stek- och rökeriavdelningen har ej redovisats. Bebyggelsen är belägen inom ett område som genom förhärskande vindriktning en stor del av året kommer att

påverkas av utsläppen från fabriken. Någon beräkning över erforderlig skorstenshöjd finns ej med i ansökan. Länsstyrelsen vill starkt ifrågasätta lokaliseringen av industrin inom det planerade industriområdet. För att minska risken för omgivningshygieniska besvär inom planerad och befintlig bebyggelse bör reningsanordning installeras på utsläppen från stek- och rökeriavdelning samt en omlokalisering ske inom planerat industriområde så att industrin blir belägen i sydvästra delen av området. Exploatering av de i generalplanen söder och sydväst om industriområdet belägna reservområdena för bostadsbebyggelse måste begränsas i erforderlig utsträckning."

Länsstyrelsen återopade yttranden från länsläkaren och länsveterinären. Länsläkaren avstyrkte

"med hänsyn till fabriken olämpliga läge i förhållande till, dels befintlig och planerad bostadsbebyggelse, dels lasarettet samt till den uppenbara risken för omgivningshygieniska olägenheter för ovannämnda områden".

Även länsveterinären ansåg att den föreslagna platsen var olämplig och menade att en omlokalisering i västlig-sydvästlig riktning kunde vara ett alternativ.

Planverket återopade ett yttrande från länsarkitekten som ansåg

"att från plan- och byggelsesynpunkt intet synes vara att erinra mot anläggningens tillkomst".

Hälsovårdsnämnden motsatte sig inte lokaliseringen men framhöll att anläggningen kunde medföra olägenheter för närliggande bostadsbebyggelse om inte rökgaserna renades.

8.6.3 Övervägande och villkor

Naturvårdsverket framhöll bl a:

"Hantering och beredning av fisk medför att åtminstone den närmaste omgivningen utsätts för dålig lukt. Goda grunder finns till antagande att sådana obehag under ogynnsamma betingelser kan komma att drabba också den närmast fabriken belägna bostadsbebyggelsen. Naturvårdsverket finner bl a med hänsyn härtill den föreslagna platsen för fabriken mindre lämplig från omgivningshygienisk synpunkt. Emellertid har den i ärendet förbragta utredningen givit vid handen att möjligheterna till en lämpligare lokalisering av fabriken inom staden är ytterst begränsade, i varje fall utan eftersättande av väsentliga anspråk som jämväl skäligen måste ställas från andra än miljövårdande synpunkter. På grund härav bör den föreslagna platsen likväl kunna godtas. Med denna bedömning måste dock stränga krav ställas vad avser vidtagande av åtgärder till förhindrande av emissioner från fabriken. Bl a bör sålunda de anläggningsdelar, från vilka de största olägenheterna kan beräknas häröra, förläggas så långt som möjligt och minst 250 m från ovan nämnda bostadsbebyggelse." (Min kurs)

Följande villkor gäller för att begränsa luktstörningarna:

"De anläggningsdelar vid vilka förekommer ilastning och urlastning av fisk, avfall m m samt utsläpp av avgaser från rökning och stekning av fisk skall förläggas på ett avstånd av minst 250 m från den nordost om fabriksområdet befintliga bostadsbebyggelsen.

Fiskrökugnarna skall förses med anordningar för rökgasrening. Anordningarna skall godkännas av naturvårdsverket.

Plats skall reserveras för reningsanordningar för avgaserna från stekbanden.

Lagring av fiskavfall får ske endast inomhus och under kortast möjliga tid.

Lagring av tomemballage får icke - annat än kortvarigt - ske inom fabriksområdet."

En av de i beslutet deltagande tjänstemännen ville avslå ansökan och anförde bl a:

"En introduktion av en sådan miljöstörning inom en helt ny del av staden är ej lämplig. Om inplacering av anläggningen i hamnområde inom tätorten Simrishamn eller annan tätort inom staden ej är möjlig bör därför ett externt läge väljas och nu förevarande dispensansökan avslås."

8.6.4 Planförhållanden

Sillfabriken lokaliserades längre söderut för att avståndet till bostadsområdet skulle bli 250 m. I november 1971 fick företaget byggnadslov. Vid den tidpunkten fanns ett stadsplaneförslag. Förslaget omfattade hela industriområdet och angränsande områden för gator och järnväg. Delar av planområdet var tidigare planlagda.

I november 1973 upprättades ett nytt planförslag som i huvudsak överensstämde med det första förslaget. Anmärkningar från Statens järnvägar och vägförvaltningen ledde till nya revideringar. 1974-08-26 antog kommunfullmäktige stadsplanen och länsstyrelsen fastställde den 1975-02-05.

I stadsplanen är marken för fabriken ursprungliga läge avsatt som parkmark.

Det planerade bostadsområdet norr om sillfabriken kommer att dröja. Flyttningen av sillfabriken innebär att avståndet ökar från 70 m till det dubbla.

Sillfabriken har inte orsakat några luktproblem. (Byggnadsnämnden)

8.7 Sammanfattningar och kommentarer

8.7.1 Inledning

Koncessionsnämnden anser principiellt att skyddsavstånd är en

fråga som skall regleras med stöd av byggnadslagen. Denna linje följde koncessionsnämnden vid prövningen av reningsverken i Skara och Karlskoga. I de tre följande fallen fattades emellertid beslut om "skyddsavstånd" med stöd av miljöskyddslagen. Samtidigt som byggnadslagen spelade en mycket liten roll.

8.7.2 Reningsverk i Skara

Det nyanlagda reningsverket för Skara m fl samhällen har öppna bassänger. Det ligger i ett glesbebyggt område, dock inte glesare än att det finns människor som blir störda av luktutsläpp när reningsverket fungerar dåligt.

Vid miljöskyddsprövningen föreslog länsstyrelsen att en skyddszon lades runt reningsverket, t ex genom byggnadsförbud inom ett avstånd av 300 m från reningsverket. Koncessionsnämnden förklarade att det inte är koncessionsnämndens uppgift att fastställa skyddsområden. Den frågan faller under byggnadslagen. Koncessionsnämnden markerade här klart att skyddsområden inte hör till de skyddsåtgärder som kan föreskrivas enligt miljöskyddslagen.

Kommunen har inte utarbetat någon detaljplan för reningsverksområdet. Inte heller har införts byggnadsförbud runt reningsverket. Däremot rekommenderar kommunöversikten att inga bostäder byggs närmare reningsverk än 300 m. Kring reningsverket finns alltså ett skyddsområde, men det är en svag reglering. Det vore mer tillfredsställande om skyddsområdet fastställdes i plan.

8.7.3 Reningsverk i Karlskoga

Prövningen av reningsverket i Karlskoga gällde en utbyggnad av en befintlig anläggning. Kommunen fick i januari 1972 tillstånd från koncessionsnämnden för ett reningsverk som endast delvis var överbyggt. I november 1972 återkom kommunen med en ansökan som gällde ett helt överbyggt verk, som dessutom hade en högre reningseffekt. Detta reningsverk fick koncession i maj 1973.

Koncessionsbesluten ställer krav på tre skyddsåtgärder med anknytning till fysisk planering - överbyggnad av reningsverket, skyddsområde och planteringar. Åtgärderna regleras emellertid på olika sätt.

I det första koncessionsbeslutet var det ett villkor att sandfång, sandbehållare och galler byggdes över. Kommunen hade förklarat sig beredd att bygga över dessa delar av anläggningen. Hälsovårdsnämnden och naturvårdsverket hade gärna sett en överbyggnad av hela reningsverket. I det andra koncessionsbeslutet har överbyggnadsvillkoret fallit bort. Det krävdes inte längre eftersom en överbyggnad av hela reningsverket ingick som en förutsättning i kommunens ansökan.

I det första tillståndsbeslutet förutsatte koncessionsnämnden att kommunen i det pågående stadsplanarbetet beaktade framställda önskemål om erforderliga skyddsområden. Behovet av skyddsområden hade tagits upp av hälsovårdsnämnden och planverket. Kommunen hade under miljöskyddsprövningen förklarat sig

beredd att utarbeta en stadsplan med skyddsområden. Ett stadsplaneförslag med en ca 200 m bred skyddszon mot väster lades fram tre månader efter koncessionsnämndens första beslut. Efter erinringar från sakägare undantogs en del av stadsplanen från fastställelse, vilket innebar att skyddszonen är 100 - 120 m bred. Erinringarna gällde inte skyddsområdet utan en planerad väg. Kommunen uppger sig inte ha några planer att exploatera de delar av det tänkta skyddsområdet som föll utanför planen. Mellan reningsverket och sjön Möckeln finns ett tjugotal fritidshus. Enligt stadsplanen är området parkmark och på sikt kommer fritidshusen att försvinna.

Kravet på skyddsområde är inget villkor i koncessionsbeslutet utan en "förutsättning" i koncessionsnämndens tillåtlighetsprövning. Styrkan i en "förutsättning" och vad som kan hända om "förutsättningen" brister beskrevs i avsnitt 2.1.7.

Koncessionsnämnden nämner ingen exakt storlek på skyddsområdet utan talar om "erforderlig" storlek. Detta kan innebära att skyddsområdet bör ha ungefär den storlek som hälsovårdsnämnden föreslog. Naturvårdsverket brukar också anse att avståndet mellan ett avloppsreningsverk och bostäder ska vara minst 200 m. Den definitiva storleken i Karlskoga avgjordes under stadsplaneförslagets behandling. Kommunen föreslog ett 200 m brett skyddsområde, men det visade sig inte kunna genomföras. Eftersom kommunen inte har några planer på att bygga bostäder närmare än 200 m finns i praktiken ett så stort skyddsområde.

Departementschefen sa i sin kommentar till miljöskyddslagen att tillstånd kan lämnas när en planändring är nära förestående. Detta borde innebära att planändringen till sitt innehåll är känd för koncessionsnämnden. Prövningen av reningsverket i Karlskoga är ett gränsfall. Vid miljöskyddsprövningen fanns inget planförslag framtaget, men kommunen hade förklarat sig beredd att utarbeta en stadsplan med skyddsområden. Någon tvekan om reningsverkets placering rådde inte eftersom det handlade om en utbyggnad. Det som var oklart var skyddsområdena. Den fortsatta behandlingen av planförslaget visade också att det hade varit lämpligt att koncessionsnämnden avvaktat planprövningen. De skyddsområden som diskuterades under miljöskyddsprövningen visade sig inte vara möjliga att få fastställda i stadsplan.

Vid miljöskyddsprövningen av reningsverket i Skellefteå (avsnitt 3.2) ansåg planverket att utställningen av planförslaget borde avvaktas innan koncessionsnämnden fattade sitt beslut. Karlskogafallet visar att en avvaktan kan vara klok.

I praktiken är skyddsområdet minst 200 m, men hade det inte varit bättre att omarbeta planförslaget än att undanta en del från fastställelse?

Kravet på planteringar mellan reningsverket och bostadsbebyggelsen är reglerat både som parkmark i stadsplanen och som ett villkor i koncessionsnämndens beslut. Regleringen är emellertid vag. Stadsplanen anger inte hur stor del av parken som skall planteras och koncessionsbeslutet talar om plantering i "lämplig omfattning". I detta fall krävdes ingen exaktare reglering. Kommunen var beredd att utföra planteringar och länsstyrelsen har kontrollerat att så skett.

8.7.4 Reningsverk i Bollsta

Söder och sydväst om reningsverket i Bollsta ligger bostäder och en skola på nära håll. Avståndet från reningsverkets tomt till det närmaste bostadshuset är 25 m och till skolan 60 m. Vad som talade för lokaliseringen var att kommunen sedan flera år anlagt sitt avloppsnät med tanke på ett reningsverk i detta läge. En annan lokalisering skulle inneburiit oskäligen kostnad.

Länsarkitekten menade att konflikten mellan det planerade reningsverket och bostadsbebyggelsen på sikt skulle lösas genom att bostäderna ersattes av industrier. Naturvårdsverket föreslog att kommunen skulle utreda en lokalisering längre mot norr eller nordöst. Ett alternativ var att placera reningsverket på tomtens på så långt avstånd från bebyggelsen som möjligt. Länsstyrelsen hade ett liknande förslag. Koncessionsnämnden satte också som villkor att reningsverket skulle förläggas till de norra och nordöstra delarna av tomtens.

Reningsverket är emellertid byggt så att de mest luktalstrande anläggningarna ligger i de sydöstra delarna av tomtens. Kommunen har tydligen brutit mot koncessionsnämndens villkor. I samband med byggnadslovsprövningen har inte kontrollerats att villkoret följdes. Brott mot villkor kan leda till åtal. (Se avsnitt 2.1.6 och 2.1.7)

Eftersom området för reningsverket inte detaljplanerades har det inte varit möjligt att styra byggnadernas lokalisering med hjälp av plan. Fortfarande saknar området detaljplan. I detta fall skulle en styrning i plan inte vara nödvändig eftersom lokaliseringen är inskriven som ett villkor i koncessionsnämndens beslut. I en plan skulle det möjligen kunnat anges mer i detalj hur anläggningen skulle utformas.

Exemplet visar att koncessionsnämnden genom krav på förläggning av anläggningsdelar kan skapa ett skyddsavstånd åtminstone från anläggningsdel till tomtgräns.

För en styrning av markanvändningen utanför tomtens krävs en plan.

Andra villkor var att alla delar av reningsverket skulle byggas över samt att befintlig vegetation i "största möjliga" utsträckning skulle bevaras och "såvitt möjligt" förstärkas genom inplantering. Reningsverket är helt överbyggt, däremot lär det inte lagts ner någon större omsorg på planteringar och markarbeten.

8.7.5 Cementfabrik i Skövde

Gullhögens bruk, numera Cementa, i Skövde prövades av koncessionsnämnden därför att bolaget ville utöka produktionskapaciteten.

Bolagets anläggningar ligger nära bostadsområden. Allvarliga störningar är stoftutsläpp, buller och markvibrationer till följd av sprängningar i stenbrotten. Byn Våmb ca 300 m väster om cementfabriken är illa utsatt eftersom stenbrotten har närmat sig från både norr och söder.

Detaljplan saknas för bolagets område. Generalplan håller på att utarbetas.

Närheten till bostadsområden har motiverat koncessionsnämnden att fastställa strängare villkor för stoftutsläpp än vad som skulle krävts i normala fall. För ugnarna som redan fanns vid miljöskyddsprövningen gäller naturvårdsverkets riktvärden för nya ugnar. Även för cementfabriken i Limhamn har koncessionsnämnden fastställt strängare villkor för stoftutsläpp.

Luften i Skövde är känd för att vara dålig. Cementa ger ett stort bidrag till luftföroreningarna. Skövdeluften har dock blivit betydligt bättre. Det totala stoftutsläppet i tätorten var 1953 31 ton/dygn, i dag är det 1,5 - 2 ton/dygn. Även halten av svaveldioxid har sjunkit.

Till skydd mot för kraftiga markvibrationer på grund av sprängningar har koncessionsnämnden satt som villkor att sprängningar inte får ske närmare bebott boningshus än 200 m. Krav på skyddsavstånd kom från kommunstyrelsen, byggnadsnämnden, hälsovårdsnämnden, länsstyrelsen och planverket. Avståndet 200 m föreslog hälsovårdsnämnden. Bolaget ville ha 100 m. Koncessionsnämnden beslutade 1973 att 200 m skulle gälla tills vidare. När frågan slutligen avgjordes 1976 accepterade bolaget 200 m och detta avstånd fastställdes.

Här har koncessionsnämnden fastställt ett skyddsavstånd. Skyddsavståndet saknar stöd i fastställd plan och Cementa äger inte all mark som berörs av koncessionsnämndens beslut. Är det nödvändigt med fastställd plan i detta fall? (Om man bortser från kravet att all mark inom tätbebyggt område skall vara detaljplanlagd.)

Ser man enbart till frågan om avstånd mellan sprängningsplats och bebott bostadshus skulle inte plan behövas. Det kan t o m hävdas att koncessionsnämndens villkor är mer flexibelt än ett skyddsavstånd fastställt i plan. Genom att lösa in bostadshus kan bolaget flytta stenbrottets gräns utåt utan att det krävs en ny miljöskyddsprövning.

Ytterligare en förutsättning är emellertid att bolaget äger all den mark som berörs av koncessionsnämndens beslut. Villkor enligt miljöskyddslagen kan nämligen enbart ställas på mark som disponeras av sökande företaget. Koncessionsnämndens beslut för Cementa hindrar inte att bostäder uppförs inom skyddsavståndet. En sådan utveckling skulle innebära att bolaget tvingas att upphöra med verksamhet i de delar av stenbrotten som kommer närmare bostadshusen än 200 m.

I Skövde är det emellertid osannolikt att kommunen skulle tillåta bostadsbebyggelse i detta område. I praktiken lägger alltså koncessionsnämndens beslut eller rättare sagt Cementas verksamhet restriktioner på mark som inte ägs av bolaget. Av detta skäl är det nödvändigt att koncessionsnämndens beslut kompletteras med en plan som leder till en reglering av markägoförhållandena.

Enligt hälsovårdschefen i kommunen hade det varit bättre om koncessionsnämnden fastställt ett gränsvärde för markvibrationerna.

Detta pekar på att skyddsavstånd kan vara ett alltför trubbigt instrument. Skyddsavstånd är ett medel för att reducera en störning till acceptabel nivå. Men en störnings spridning är inte enbart beroende av avstånd. Andra viktiga faktorer är vegetation, topografi, klimat och störningskällans höjd över marken. I fråga om sprängningarna vid Gullhögen betvivlade hälsovårdschefen att 200 m alla gånger är ett tillräckligt stort avstånd för att uppnå vad man egentligen vill, en markvibration som inte upplevs som obehaglig av de boende.

Koncessionsnämnden har beslutat att sprängningarnas effekt skall registreras kontinuerligt och svängningsfrekvensen skall undersökas genom stickprov. Eventuellt kommer ett gränsvärde för **svängningshastigheten** att skrivas in i kontrollprogrammet. Koncessionsnämnden har vidare uppmanat bolaget att i framtiden utnyttja nya sprängningstekniker som innebär mindre störningar.

Stenbrotten skall även prövas av länsstyrelsen enligt 18 § naturvårdslagen. Koncessionsnämnden gjorde i beslutet 1973 en avgränsning mellan miljöskyddslagen och naturvårdslagen. Under miljöskyddslagen faller störningar för omgivningen genom vatten- och luftföroreningar, buller och skakningar. Påverkan på landskapsbilden faller under 18 § naturvårdslagen.

8.7.6 Sillfabrik i Simrishamn

Corn Products planerade sillfabrik i Simrishamn miljöskyddsprövades av naturvårdsverket. Den plats som företaget valt för fabriken låg ca 150 m från befintlig bostadsbebyggelse, ca 70 m från planerad bostadsbebyggelse och ca 300 m från ett sjukhus. Länsläkaren avstyrkte lokaliseringen. Länsveterinären ansåg att platsen var olämplig, men en omlokalisering i västlig-sydvästlig riktning kunde vara ett alternativ. Även länsstyrelsen föreslog att fabriken skulle flyttas inom det aktuella industriområdet. Positiva till lokaliseringen var planverket/länsarkitekten och under vissa förutsättningar hälsovårdsnämnden.

Naturvårdsverket godkände lokaliseringen till industriområdet, eftersom det inte fanns någon lämpligare plats i Simrishamn. Ett villkor var att de luktande delarna av fabriken skulle förläggas minst 250 m från befintlig bostadsbebyggelse. Vidare beslutades om detaljerade villkor för hantering av fiskavfall och tomemballage. Fiskrökugnarna skulle förses med filter och vid stekbanden skulle plats reserveras för filter.

I det här fallet beslutade naturvårdsverket att den miljöstörande verksamheten skulle placeras på ett större avstånd från bostadsbebyggelse än vad sökande företag planerat. En förflyttning var möjlig eftersom det fanns obebyggd mark i industriområdet och marken ägdes av kommunen. Liksom vid miljöskyddsprövningen av reningsverket i Bollsta skapade den miljöskyddsprövande myndigheten ett större skyddsavstånd. I Simrishamn fanns dock större markområden att spela med. Reningsverket i Bollsta var låst av befintliga avloppsledningar. En annan skillnad är att villkoret har följts i Simrishamn.

Markanvändningsplaneringen har släpat efter. Vid miljöskyddsprövningen fanns en generalplan. När byggnadslov meddelades

fanns ett stadsplaneförslag, men detta förslag fastställdes först drygt fyra år efter naturvårdsverkets beslut. Stadsplanen har i detta fall inte använts för att styra lokaliseringen. Den anger i fråga om sillfabriken resultatet av miljöskyddsprövningen. Den ursprungligen tänkta platsen för sillfabriken är i dag parkmark.

8.7.7 Skyddsavstånd enligt miljöskyddslagen behöver stöd av plan

Vid reningsverket i Bollsta, sillfabriken i Simrishamn och cementfabriken i Skövde har skyddsavstånd fastställts med stöd av miljöskyddslagen. Men styrkan i kravet på skyddsavstånd är begränsad. Både i Bollsta och i Simrishamn måste skyddsavståndskravet få stöd i plan. I Skövde verkar detta vid första anblicken inte nödvändigt, men även där finns frågor som bör regleras med planläggning.

Följande resonemang är i hög grad hypotetiskt då det förutsätter att kommunen vid sin planläggning inte beaktar miljöproblemen vid anläggningarna. Men för att kommunen skall kunna beakta miljöproblemen måste det framgå av miljöskyddsbeslutet vilka områden som prövningsmyndigheten räknar som "stört område".

I Bollsta gäller koncessionsnämndens beslut enbart förhållandena inom reningsverkstomten. Kravet på viss placering av de luktande delarna av anläggningen tillkom av hänsyn till ett närbeläget bostadshus och en skola. Det finns emellertid ingenting i beslutet som förhindrar att bostäder eller andra störningskänsliga verksamheter placeras intill reningsverkstomten. Koncessionsnämndens beslut måste kompletteras av en plan med skyddsområde över marken i närheten av reningsverket. Att även själva reningsverkstomten borde planlagts i samband med miljöskyddsprövningen visar det förhållandet att de luktande delarna av reningsverket inte placerades som koncessionsnämnden krävde.

Koncessionsnämnden beslutade i tillståndet för Cemeta i Skövde att bolaget inte får spränga närmare bebodda hus än 200 m. Bolaget äger emellertid inte all mark mellan sprängningsplats och bebyggelse. Teoretiskt sett kan bostäder uppföras inom "skyddsavståndet" och bolaget tvingas upphöra med sprängningarna i de delar av stenbrotten som hamnar inom 200 m avstånd. Därför krävs en plan som förhindrar en sådan utveckling. I Skövde är det knappast troligt att kommunen skulle tillåta bebyggelse i det aktuella området. Ytterligare ett skäl för planläggning är att den kan leda till att markägförhållandena ordnas.

I Simrishamn beslutade naturvårdsverket att sillfabriken skulle omlokaliseras inom industriområdet. På så sätt skapades ett avstånd på 250 m till befintliga bostäder. För att en omlokalisering skall vara effektiv krävs det att "skyddsavståndet" bevaras genom planläggning. I Simrishamn är området mellan sillfabriken och bostäderna avsatt för industriändamål.

8.7.8 När kan skyddsavstånd krävas med stöd av miljöskyddslagen?

Hur generell är koncessionsnämndens och naturvårdsverkets reg-

lering av skyddsavstånd?

Att som i Bollsta besluta om placering av byggnader är naturligtvis möjligt i alla de fall nya byggnader uppförs. Det kan även gälla hur tomten skall utnyttjas, lagerytor, infarter m m liksom miljöskyddsåtgärder som skorstenshöjder, bullerskärmar, vallar, åtgärder på fasader, planteringar och liknande. Bortsett från skorstenshöjder och i viss mån planteringar är det relativt ovanligt att miljöskyddsbeslut innehåller sådana krav. En förklaring kan vara att detta är skyddsåtgärder som är lämpligare att reglera i plan eller vid byggnadslovsprövning. Å andra sidan är det den miljöskyddsprövande myndigheten som bäst bedömer vilka skyddsåtgärder som är nödvändiga. Det finns här en risk att varken den miljöskyddsprövande eller den planprövande myndigheten tar ansvar för dessa åtgärder. En bättre samordning av miljöskyddsprövning och planprövning är nödvändig.

I fråga om skyddsavstånd hade regleringen i Bollsta marginell effekt. Miljöskyddskraven ställdes enbart på den mark som sökande äger och endast i de fall sökande disponerar tillräckligt stora markområden är det någon mening att kräva skyddsavstånd i miljöskyddsbeslut. Vid miljöskyddsprövningen kan inte ställas krav på markinlösen. Det skall ordnas genom planläggning och annan prövning.

I fråga om bullerdämpning kan ett krav på byggnaders placering vara en effektiv skyddsåtgärd.

Skyddsavståndet för sprängningarna i Skövde är egentligen en variant av regleringen i Bollsta. Koncessionsnämnden beslutade hur en del av bolagets område fick utnyttjas. I detta fall beslutades emellertid om en exakt storlek på skyddsavståndet. Dessutom sträcker sig skyddsavståndet utanför bolagets mark med de svagheter som redan nämnts.

I Simrishamn omlokaliseras verksamheten. Det är naturligtvis bara möjligt när markägo- och planförhållandena medger det. Dessutom kan faktorer som tex tid, tillgång till teknisk service, transportförhållanden inverka på lokaliseringsbeslutet. Som redan tidigare nämnts måste kommunen se till att markanvändningen kring den bättre lokaliseringsplatsen inte utvecklas i negativ riktning.

9 VID MILJÖSKYDDSPRÖVNINGEN KRÄVS PLANÄNDRING

9.1 Inledning

Av tidigare exempel har framgått att koncessionsnämnden anser att miljöskyddslagen inte ger stöd för krav på skyddsavstånd. Naturvårdsverket har i åtminstone två fall gjort en annan tolkning genom att kräva att gällande plan skall ändras.

I dispensbesluten för reningsverken i Sövestad och Örkelljunga har naturvårdsverket förutom att i övervägandeavsnittet skriva att en förutsättning för dispens är att skyddsområden av viss storlek ordnas även i själva beslutsavsnittet **erinrat om att planen skall ändras.**

9.2 Reningsverk i Sövestad9.2.1 Inledning

Naturvårdsverket meddelade 1970-11-05 dispens för en utbyggnad av reningsverket i Sövestad (DB 251/70). Sökande var Herrestads kommun, som numera ingår i Ystads kommun. Ansökan gällde en utbyggnad för biologisk och kemisk rening. Tidigare förekom endast slamavskiljning. Avloppsvattnet släpps ut i ett delvis rörlagt dike som mynnar i Krageholmssjön. Reningsverket är dimensionerat för 500 personer. Någon industri av betydelse från avloppssynpunkt är inte ansluten.

För reningsverksområdet och angränsande mark gällde vid miljöskyddsprövningen en byggnadsplan fastställd av länsstyrelsen 1956-01-19. Naturvårdsverkets krav på planändring resulterade i en byggnadsplan som fastställdes av länsstyrelsen 1974-03-05.

9.2.2 Yttranden

Länsstyrelsen anförde om planförhållandena bl a

"att avståndet från avloppsreningsverket till närmaste tomtplats för bostadsbebyggelse uppgår till ca 35 m, vilket får anses **för litet ur omgivningshygienisk** synpunkt. Avståndet mellan verket och planerad bostadsbebyggelse bör därför ökas, antingen genom att gällande byggnadsplan ändras så att sydvästra delen av planområdet avsättes för annat ändamål än bostadsbebyggelse eller att verket flyttas till annan plats på ett betydande avstånd från nuvarande plangräns".

Länsstyrelsen föreslog också att skyddsplantering borde utföras.

Hälsovårdsnämnden tillstyrkte ansökan.

Kommunen anmodades att inkomma med påminnelser över länsstyrelsens yttrande. Kommunen ansåg att det av tekniska och ekonomiska skäl inte var möjligt att flytta reningsverket och föredrog att anpassa byggnadsplanen till rådande läge.

9.2.3 Övervägande och beslut

Naturvårdsverket ansåg följande om platsen för reningsverket och rådande planförhållanden:

"En förflyttning av befintlig reningsanläggning - som alltfortfarande skall användas i det nu planerade reningsverket - skulle bli kostsam med hänsyn till bl a det redan utbyggda avloppsnätet. Vidare är att märka att det icke inom 200 m avstånd från anläggningen nu finns någon bebyggelse. En lämpligare åtgärd torde - såsom kommunen framhållit - vara att ändra byggnadsplanen med hänsyn till rådande läge för reningsverket. Under förutsättning att så sker och att någon bostadsbebyggelse icke kommer ifråga på mindre avstånd än ca 200 m från avloppsreningsanläggningen synes läget för denna kunna godtas."

I själva beslutet erinrades kommunen om sina i påminnelserna gjorda åtaganden.

9.2.4 Planförhållanden

Kommunen utarbetade under 1972 ett förslag till ändring av den byggnadsplan som länsstyrelsen hade fastställt 1956-01-19. I förslaget upphävdes byggnadsrätten på alla icke bebyggda tomter för bostadsbebyggelse. Det planlagda skyddsavståndet ökade på så sätt från ca 35 m till ca 150 m. Den nya byggnadsplanen fastställdes av länsstyrelsen 1974-03-05. Alltså drygt tre år efter naturvårdsverkets beslut.

Skyddsområdet används i dag som jordbruksmark, men kommunen ser det som ett reservområde för bostäder. På sikt är det nämligen möjligt att reningsverket tas ur drift och avloppsnätet i Sövestad kopplas till reningsverket i Ystad. (Byggnadsnämnden)

9.3 Reningsverk i Örkelljunga

9.3.1 Inledning

Reningsverket i Örkelljunga anlades 1958. 1974-02-20 meddelade naturvårdsverket dispens för en utbyggnad av reningsverket. (DB 34/74) Reningsverket skulle kompletteras för kemisk efterfällning. Den beräknade belastningen 1985 är 5 250 personer och oförändrad industriell belastning. Avloppsvattnet släpps ut i Pinnån. Reningsverket är inte överbyggt.

Vid miljöskyddsprövningen gällde en stadsplan fastställd 1972. En ny stadsplan är utställd juli 1978.

Reningsverket omges i norr, öster och väster av skog och i söder av ängsmark. Samlad bostadsbebyggelse ligger på 120 m avstånd från reningsverket. Närmaste bostadshus är beläget 50 m från de mekaniska delarna av reningsverket.

På 50 m avstånd i norr och öster angav gällande plan bostads- och industribebyggelse. Även i söder på 150 m avstånd planerades ytterligare bostadsbebyggelse.

9.3.2 Yttranden

Länsstyrelsen ansåg bl a att de planerade områdena för bostads- och småindustri i norr och öster huvudsakligen borde utnyttjas som skyddsområden.

"Detta bör beaktas vid ändring av gällande stadsplaner. Kommunen bör på lämpligt sätt komplettera skyddsplaneringen väster, norr och öster om avloppsreningsverket."

I yttrandet stod vidare:

"Slammet från anläggningen kommer att transporteras genom tätbebyggt område. Med hänsyn härtill bör särskild försiktighet iakttas, bl a bör fordonen vara väl renjorda och behållarna täckta."

Hälsovårdsnämnden tillstyrkte bifall till ansökan.

9.3.3 Övervägande och beslut

Naturvårdsverket redogjorde för avstånden till befintlig och planerad bebyggelse och fortsatte:

"Med nuvarande utformning av de mekaniska och biologiska delarna är en överbyggnad av dessa ej praktiskt genomförbar. Reningsverket är med hänsyn härtill ej särskilt väl beläget. Den befintliga bostadsbebyggelsen ligger emellertid väsentligt högre än reningsverket och avskärmas av tät granskog. Kostnaderna för en nylokalisering av hela reningsverket är avsevärda. Under förutsättning att kommunen dels tillser att de nu obebbyggda områdena inom 150 - 200 m från reningsverket ej bebyggs utan avsätts som skyddsområde för reningsverket, dels bibehåller och förstärker den befintliga vegetationen inom dessa områden bör därför platsen för reningsverket kunna godtas." "En framtida utbyggnad av de mekaniska och biologiska delarna av reningsverket bör ske öster om det kemiska **reningssteget**. Samtidigt bör frågan om överbyggnad av reningsverket upptas till prövning."

Kommunen bör dock tillse att anläggningen sköts på sådant sätt att minsta möjliga olägenheter uppkommer för omgivningen i fråga om lukt och buller. Kommunen bör härvid bl a beakta vad länsstyrelsen anfört om slamtransporterna.

Naturvårdsverket formulerade bl a följande villkor:

"3. Kommunen skall bevara och efter samråd med länsstyrelsen förstärka vegetationen kring reningsverket. Kommunen skall även i övrigt vidta sådana åtgärder och driva anläggningen på sådant sätt att olägenheterna för närboende i möjligaste mån begränsas."

"7. Öppen slamhantering får ej förekomma vid reningsverket. Kommunen skall för slamtransport använda täckta behållare och i övrigt sköta slamhantering och transporter på ett sådant sätt att störning i omgivningen i

görligaste mån undviks. I fråga om deponering av slammet erinras kommunen om miljöskyddslagens och miljöskyddskungörelsens bestämmelser."

I beslutet står följande om planförhållandena:

"Naturvårdsverket förutsätter att kommunen vidtar erforderliga åtgärder för ändring av stadsplanen för områdena närmast norr och öster om reningsverket."

9.3.4 Planförhållanden

Kommunen avser att ersätta den stadsplan som fastställdes 1972 med ett planförslag som är utställt i juli 1978. I detta förslag sträcker sig skyddsområdet 70 m mot norr. Skyddsområdet är alltså inte 150 - 200 m som naturvårdsverket förutsatte. Planförslaget har emellertid godtagits av länsstyrelsens naturvårdsenhet i augusti 1977.

Planarbetet har pågått i flera år. De boende i närheten av reningsverket har motsatt sig olika planförslag. Länsstyrelsen har inte fastställt förslag som varit inne för prövning.

Kommunen äger inte all mark ut till 150 - 200 m från reningsverket vilket kan vara en förklaring till att planförslaget inte innehåller så stora skyddsområden som naturvårdsverket förutsatte. (Byggnadsnämnden, gatukontoret, länsstyrelsen)

9.4 Sammanfattningar och kommentarer

9.4.1 Reningsverk i Sövestad och Örkelljunga

Vid prövningen av reningsverken i Sövestad och Örkelljunga fann naturvårdsverket att en planändring var nödvändig. I övervägandeavsnittet i dispensbesluten skrev naturvårdsverket att en förutsättning för dispens var att gällande planer ändrades så att skyddsområdena blev större. I Sövestadsfallet skulle skyddsavståndet vara ca 200 m. I Örkelljungafallet 150 - 200 m. Dessutom innehöll beslutsavsnittet i fråga om Sövestad en erinran om att kommunen åtagit sig att ändra planen och i fråga om Örkelljunga att naturvårdsverket förutsatte att stadsplanen ändrades.

I båda fallen var det länsstyrelsen som föreslog en planändring.

Eftersom naturvårdsverket tagit upp behovet av planändring i själva beslutsavsnittet måste kravet anses vara mer bindande än om det enbart varit en "förutsättning" i övervägandeavsnittet. (Se avsnitt 2.1.7)

I Sövestad ändrades planen så att skyddsområdet växte från 35 m till 150 m. Kommunen har därmed i stort sett uppfyllt naturvårdsverkets krav.

I Örkelljunga däremot är skyddsområdet i ett utställt (juli 1978) planförslag enbart 70 m. Länsstyrelsens naturvårdsenhet, som väl är den myndighet som närmast skall bevaka att dispensbeslu-

tet följs, har emellertid vid samråd godtagit planförslaget. En av förklaringarna till att skyddsområdet inte är tillräckligt stort är att kommunen inte äger all mark inom det tänkta skyddsområdet. I avsnitt 8.7.5 om Cementa i Skövde står att den miljöskyddsprövande myndigheten inte kan kräva att skyddsområde även skall innefatta mark som sökande företag inte disponerar. Så skedde emellertid i Örkelljungafallet. Men där var kommunen sökande och skulle genom planläggning kunna och även bli skyldig att förvärva den aktuella marken.

I praktiken är emellertid skyddsområdet i Örkelljunga större än vad som framgår av planförslaget. Men en framtida exploatering inom 150 - 200 m avstånd från reningsverket skulle onekligen bryta mot naturvårdsverkets beslut.

Att naturvårdsverkets beslut inte kunde tvinga fram en önskad planändring kan vara ett tecken på att den miljöskyddsprövande myndigheten inte kan ställa bindande krav på planläggningen, dvs koncessionsnämndens tolkning vid prövningen av KABI:s fabrik i Upplands Bro (avsnitt 7.3.7) är mer riktig. Den är åtminstone den tolkning som i de allra flesta fall tillämpas. Beslutet för Örkelljunga skulle vara ett tillfälligt avsteg av naturvårdsverket. När det gäller beslutet för reningsverket i Sövestad hade kommunen accepterat att ändra planen. Det beslutet är mer parallellt till prövningen av reningsverket i Karlskoga där kommunen uppgav att en stadsplan med erforderliga skyddsområden var under utarbetande och tillstånd gavs under denna förutsättning. (Avsnitt 8,3,2)

Naturvårdsverkets beslut för reningsverken i Sövestad och Örkelljunga visar ändå på möjligheten av en närmare koppling mellan miljöskyddsbeslut och planläggning.

9.4.2 Andra fall

Även i några andra fall har koncessionsnämnden och naturvårdsverket förutsatt att skyddsavstånd upprättas. I dessa fall tas behovet av skyddsområde endast upp i tillåtlighetsprövnings- respektive övervägandeavsnitten. Besluten kan därför inte anses lika bindande som besluten för reningsverken i Sövestad och Örkelljunga. I vissa fall är behovet av skyddsavstånd vagare formulerat.

Fall där skyddsavstånd förutsätts är reningsverken i Klimpfjäll (KB 8/70), Kittelfjäll (KB 9/70), Medevi (KB 26/71) och Virserum (DB 26/73).

Fall där skyddsavstånd bör finnas är Oxnögården (DB 143/70), Gryt (DB 212/70) och Korndal (DB 20/71).

10 ANGRÄNSANDE FRÅGOR

10.1 Skyddsåtgärder utanför sökandens mark

Vid provning enligt miljöskyddslagen kan alltså inte krävas att det ordnas skyddsområden som även innefattar mark på fastigheter som sökanden inte disponerar. Däremot förekommer det att den miljöskyddsprövande myndigheten kräver att andra typer av skyddsåtgärder skall utföras på fastigheter som kan bli störda av den prövade verksamheten.

Ett mycket tydligt exempel är provningen av omlastningscentralen vid posthuset vid Järnvägsgatan i Nässjö. (KB 85/71) Verksamheten var störande för gästerna på ett hotell i närheten. Koncessionsnämnden beslutade att postverket i samråd med hotellinnehavaren och hälsovårdsnämnden skulle utföra åtgärder i hotellets fönster för att sänka nivån av ljudet från omlastningsverksamheten under natten med 15 à 20 dB(A). Postverket besvärade sig hos regeringen som beslutade att inte bifalla besvären. (Svärd Rahmn s 146, 365)

Exempel i denna rapport finns vid provningen av reningsverket i Karlskoga och reningsverket i Skara.

Vid reningsverket i Karlskoga skall plantering i lämplig omfattning utföras mellan reningsverket och närliggande bebyggelse. (Se avsnitt 8.3.3 och 8.7.3) Ett villkor för reningsverket i Skara är att recipienten Drysan inhägnas och trummorna längs ån undersöks. (Se avsnitt 8.2.3)

Ett liknande krav är villkoret för KABI:s fabrik i Upplands Bro att långtradartrafiken till och från fabriken "såvitt möjligt" begränsas till mellan kl 06 och 17. (Se avsnitt 7.3.8)

En förutsättning för krav på skyddsåtgärder på andra fastigheter tycks vara att sökande förklarat sig beredd att utföra dem. I tillståndet för reningsverket i Emmaboda (KB 82/73) skrev koncessionsnämnden att frågor rörande behov av stängsel, vattningsplatser m m ej mot kommunens bestridande kunde bli föremål för provning. Skulle det bli konflikt med berörda sakägare skulle provning ske vid fastighetsdomstol. (Svärd Rahmn s 471)

Både Karlskoga kommun och KABI liksom postverket var beredda att utföra de aktuella skyddsåtgärderna.

10.2 Skorstenshöjder

Höjden på skorstenar skall regleras både i plan- och miljöskyddsbeslut. Dessutom tillkommer luftfartsverkets regler.

Vid koncessionsnämndens provning av Nymölla magnefitfabrik (KB 15/71) ansåg naturvårdsverket att skorstenen skulle vara minst 90 m. Länsstyrelsen å sin sida fann att en så hög skorsten ingav betänkligheter från landskapsvårdssynpunkt och efterlyste därför alternativ i fråga om skorstenshöjden. Koncessionsnämnden ansåg att det från allmän miljövärdssynpunkt var att föredra att skorstenen försågs med skrubber framför att den gavs en större höjd, men den ville inte motsätta sig att bolaget valde den

sistnämnda lösningen. (Svärd-Rahmn s 67)

Bolaget valde att bygga en 90 m hög skorsten. Området för fabriken är inte detaljplanlagt. (Byggnadsnämnden i Bromölla kommun)

Vilken roll spelar planen vid beslut om skorstenshöjd? Finns en fastställd detaljplan med högsta tillåtna skorstenshöjd är den miljöskyddsprövande myndigheten bunden av planen, men det är väl sannolikt att planen ändras om miljöskyddsprövningen visar att skorstenen måste vara högre. Detta förutsätter att kommunen i övrigt godtar verksamheten. Planläggs området efter miljöskyddsprövningen är planmyndigheten bunden av vad miljöskyddsbeslutet säger om skorstenshöjd. I ett fall som Nymölla där den miljöskyddsprövande myndigheten inte tar definitiv ställning borde det finnas utrymme för planmyndigheten att styra valet.

10.3 Inga skyddsområden vid 136 a §-prövning

Fr o m 1973-01-01 skall ett antal större industrier lokaliseringssprövas av regeringen enligt 136 a § byggnadslagen. (Se avsnitt 2.2.6) Bl a cementfabriker, koksverk är prövningspliktiga. Till regeringens lokaliseringstillstånd kan knytas miljöskyddsvillkor, speciella villkor och villkor för tillgodoseende av allmänna intressen. Vid regeringens prövning finns alltså möjlighet att göra en bedömning av markanvändningen kring verksamheten i förhållande till miljöstörningarna. Regeringen skulle kunna kräva skyddsområden. Vid en genomgång av 136 a-ärenden i oktober 1977 kunde jag dock konstatera att hittills har inte regeringen krävt att skyddsområden skall ordnas. Det närmaste skyddsområden man kommit är i beslutet om Stålverk 80 i Luleå, där det krävdes att NJA skulle lösa in fritidshusen på Hertsöns södra strand om ägarna krävde detta.

10.4 Betydelsen av prioritet

Vi har kunnat konstatera att styrningen av markanvändningen i närheten av en miljöstörande verksamhet i många fall är svag. Samordningen mellan miljöskyddsprövning och planprövning är inte närmare reglerad. Det är därför risk att bostäder och andra störningskänsliga verksamheter lokaliseras alltför nära en miljöstörande anläggning. Vilka möjligheter finns det då att förbättra situationen? Att vidta åtgärder i det störda området är inte alltid möjligt. Det är t ex osannolikt att ett nyuppfört bostadsområde rivs. Vid bullerstörningar skulle en lösning vara att fasadernas bullerreducerande förmåga ökas. En åtgärd som dock inte förbättrar utomhusmiljön. I många fall måste skyddsåtgärderna vidtas vid den störande anläggningen. Men skulle inte företaget då kunna hävda att det var först på platsen och inte kan lastas för att markanvändningsplaneringen inte fungerar tillfredsställande?

Departementschefen hade bl a följande syn på detta problem:

"Lika lite som man nu tillmäter prioriteten en avgörande betydelse på vattenvårdens område kan man göra det när

det gäller luftföroreningar och andra störningar som blir föremål för lagstiftning. Det är riktigt att prioriteteten bör ses som en av **alla de faktorer som med olika styrka gör sig gällande** när man bedömer om ett miljöstörande företag skall få komma till stånd eller vilka åtgärder som kan **krävas av ett** sådant företag. Sedan tillstånd erhållits inträder en prioritetsverkan. Med tillståndet följer i princip en rättsligt tryggad ställning för framtiden. Häri bör ligga ett starkt motiv till att frivilligt underkasta sig tillståndsprovning i de fall koncessionsplikt inte föreligger.

Fallet med senare tillkommen bostadsbebyggelse i närheten av en fabrik bör ses mot bakgrunden av det nyss sagda om tillståndsbesluts prioritetesverkan. Har fabriken innehavare fått tillstånd till verksamheten, kan han inte tvingas att upphöra därmed på grund av att ny bebyggelse vuxit upp i närheten. Huruvida han skall kunna åläggas längre gående reningsföreskrifter än förut är beroende av om förutsättningar härför finns enligt föreslagna särskilda regler för omprovning (jfr bl a 24 § ML)." (Svärd-Rahmn s 173)

Det miljöstörande företaget kan alltså inte tvingas att upphöra med sin verksamhet. Däremot kan strängare villkor fastställas.

Verksamhet som dispensprovats av naturvårdsverket och länsstyrelsen skulle kunna tvingas att upphöra.

Hittills har frågan om prioritet inte spelat någon större roll vid koncessionsnämndens avgöranden. I några ärenden har koncessionsnämnden fäst avseende vid att den miljöfarliga verksamheten varit först på platsen.

Vid provningen av en eloxeringsfabrik i Stockholmstrakten (KB 32/71) konstaterade koncessionsnämnden att fabriken hade ett känsligt läge i förhållande till den omgivande bebyggelsen. Koncessionsnämnden noterade emellertid att huvuddelen av bostadsbebyggelsen hade kommit till senare än fabriken och att ett närbeläget bostadsområde enligt tidigare gällande byggnadsplan avsetts till industriändamål.

I KB 29/72 rörande en massa- och wallboardfabrik i Skellefteå inledde koncessionsnämnden tillåtlighetsprovningen med att konstatera att verksamheten pågått sedan 1912 och att viss bebyggelse bl a bostäder under årens lopp hade tillkommit i närheten av fabriken samt att vissa olägenheter skulle komma att kvarstå för denna bebyggelse även om bolaget ålades omfattande skyddsåtgärder.

Ett läkemedelsföretag i Malmö (KB 49/72) uppgav i sin ansökan att närbelägen bostadsbebyggelse tillkommit trots att tidigare byggnadsplan inte upptagit sådan bebyggelse. Koncessionsnämnden delade bolagets uppfattning att bostadsområdet lokaliserats olämpligt.

Vid sprängämnesfabriken i Gyttorp (KB 21/75) sker provskjutningar på lerduvebanor. I ett närbeläget bostadsområde har uppmätts bullernivåer som ligger avsevärt över vad som normalt

brukar godtas. Skjutningarna har pågått sedan mycket lång tid och innan bostadsbebyggelse uppfördes. Verksamheten har dock successivt utökats och nya banor har tillkommit. Den senast uppförda banan ligger närmast bostadsbebyggelsen. De boende har inte framfört några klagomål och koncessionsnämnden tolkade detta som att skjutningen i viss mån var att betrakta "som en normal företeelse, intimt förknippad med verksamheten". Det var därför inte motiverat att förbjuda användningen av skjutbanorna eller någon av dem. (Svärd-Rahmn s 174)

10.5 Bygglagutredningens förslag på samordning mellan byggnadslagen och miljöskyddslagen

10.5.1 Mer styrande markanvändnings- och byggnadslagstiftning

Bygglagutredningen tillsattes 1968 och lade 1974 fram sitt betänkande "Markanvändning och byggande. Principer för lagstiftning SOU 1974:21". Fortfarande pågår utredning om den nya lagstiftningen inom detta område.

Den markanvändnings- och byggnadslagstiftning som bygglagutredningen föreslog skulle få större räckvidd än den nuvarande byggnadslagen. Det innebär en ökning av antalet fall då tillstånd krävs enligt flera lagar. Utredningen funderade på om det var möjligt med en samlad prövning, men kom fram till att detta bara var möjligt i begränsad omfattning. Därför bör gränsdragningen mellan byggnadslagstiftning och speciallagstiftning i stort sett lämnas orubbad. Bygglagutredningens tanke är emellertid att de ställningstaganden som görs inom markanvändnings- och byggnadslagstiftning skall bilda underlag och utgöra villkor för tillämpningen av olika **speciallagar**. Målsättningen skall vara att så långt som möjligt undvika att det blir dubbelprövning. (BLU s 41)

10.5.2 Planinstitut

I den nya markanvändnings- och byggnadslagstiftningen föreslås tre planinstitut: kommunplan, kommundelsplan och byggnadsplan.

Kommunplan skall täcka hela kommunens yta och skall vara **obligatorisk** för alla kommuner. De markhushållningsaspekter som skall in i planläggningen får sin huvudsakliga tyngdpunkt i kommunplanen.

Kommundelsplan avser normalt ett större område eller ett område som bör planläggas i ett sammanhang. Den har till uppgift att utgöra underlag för ställningstaganden till ett stort antal olika frågor om ändrad eller bevarad markanvändning.

Byggnadsplan skall innefatta de mest detaljerade ställningstagandena om markanvändningen och förutsätter för sin tillkomst att det finns en översiktlig plan för området ifråga.

Gränsen mellan de olika planinstituten är inte fast.

Den närmare prövningen av en byggnads eller anläggnings utseende, konstruktion och beskaffenhet i övrigt skall ske vid byggnadslovsprövningen. (BLU s 31-32)

10.5.3 Samråd med byggnadsnämnden vid prövning enligt speciallagar

Bygglagutredningen föreslog att de myndigheter som prövar enligt miljöskyddslagen, vattenlagen, fastighetsbildningslagen, anläggningslagen m fl lagar skall samråda med byggnadsnämnden. Finner byggnadsnämnden att den aktuella verksamheten strider mot gällande plan skall byggnadsnämndens beslut vara bindande för prövningsmyndigheterna, som då skall avslå ansökan. I de fall en planändring är möjlig föreslås en parallell prövning. (BLU s 41-42, 394)

Den föreslagna prövningsgången ger byggnadsnämnden en betydligt större roll vid miljöskyddsprövningen. I dag representeras kommunen i regel av kommunstyrelsen och hälsovårdsnämnden. Att byggnadsnämndens beslut blir bindande ger kommunen den vetorätt som efterlystes vid djursjukhuset i Sundby, Stockholm (avsnitt 6.3.4 och 6.4.2). Prövningsgången borde också leda till att miljöskyddsprövningen får ett bättre beslutsunderlag vid bedömning av verksamhetens påverkan på omgivande mark.

Bygglagutredningen föreslog även att kommunen i planer skall kunna ange högsta tillåtna nivå på olika miljöstörningar. Vid prövning enligt miljöskyddslagen skulle prövningsmyndigheten vara bunden av dessa riktlinjer. (BLU s 404) På detta sätt skulle kommunen kunna tvinga fram lägre störningsnivåer än vad som normalt fastställs och även mer detaljerat än idag kunna ange vilken typ av störning som godtas i olika områden.

10.5.4 Ärendegång vid nylokalisering

I betänkandet diskuteras samordningsproblemen när en kommun planerar att avsätta mark för en miljöstörande verksamhet samtidigt som man även planerar en förändring av omgivande mark, t ex uppföra bostäder. Här är både den miljöstörande verksamheten och anläggningen rörliga faktorer. Bygglagutredningen menade att miljöskyddsprövningen inte kunde föregå planläggningen. "Prövningsmyndigheten skulle ju nämligen om det inte föreligger ett konkret planförslag sakna förutsättningar att basera tillåtlighetsprövningen på." Den enda framkomliga vägen enligt utredningen är att kommunen vid planläggningen med så stor säkerhet som möjligt försöker förutse resultatet av en miljöskyddsprövning. Den säkraste informationskällan är koncessionsnämnden som får yttra sig över olika förslag på kommunaldelenplan. Koncessionsnämnden skall inte vara bunden av sitt yttrande vid en kommande miljöskyddsprövning. (BLU s 405-406)

I kommunaldelenplanen anges de förutsättningar angående omgivningspåverkan som man utgått ifrån vid upprättande av planen. Vid miljöskyddsprövningen är koncessionsnämnden bunden av kommunaldelenplanen. Prövning enligt miljöskyddslagen bör äga rum innan byggnadsplaner för området upprättas menade utredningen. Miljöskyddsprövningen kan ju visa att kommunaldelenplanen bygger på felaktiga förutsättningar. Kommunen kan då få möjlighet att ändra kommunaldelenplanen.

I de fall kommunaldelenplan saknas föreslog utredningen att byggnadsplan upprättas innan miljöskyddsprövningen sker. Kommunen

får då möjlighet att i byggnadsplanen ange förutsättningarna för att den miljöstörande verksamheten skall få komma till stånd. Bara i undantagsfall kan utredningen tänka sig att miljöskyddsprövning sker med kommunplan som grund, "fall då det är uppenbart att den efterföljande planläggningen inte kommer att leda till krav på större restriktioner gentemot den miljöfarliga anläggningen än som den kan tänkas bli **ålagda enligt ML**". Kommunen kan med tanke på medborgarinflytandet vid planfrågor inte lämna några bindande besked om krav som kan ställas i planen. (BLU s 407)

Förslaget att en miljöskyddsmyndighet skall yttra sig över en kommundelsplan för ett område, där det samtidigt planeras för miljöstörande verksamhet och t ex bostäder, är bra. Men bygglagutredningens förslag att det är koncessionsnämnden som skall yttra sig är nog inte bra i alla lägen. Koncessionsnämnden är en tillståndsprövande myndighet och att koppla in den är bara meningsfullt när ett företag har konkreta planer på att etablera sig i ett område, dvs när det är dags för åtminstone en studie av om området lämpar sig för den aktuella verksamheten. Därefter följer eventuellt miljöskydds- och planprövning. I den prövningen samordnas villkoren i miljöskyddsbeslut och plan.

Är det fråga om att reservera mark för en mer odefinierad typ av miljöstörande verksamhet är det bättre att utnyttja de kunskaper som finns hos naturvårdsverket och länsstyrelserna.

Positivt är att bygglagutredningen betonar medborgarinflytandets roll vid planläggning. Kommunen kan t ex inte lämna bindande besked om den kommande byggnadsplanens innehåll när miljöskyddsprövningen sker med kommunplan som grund.

11 SLUTKOMMENTAR

11.1 Detaljplan saknas vid många verksamheter

Om man läser 4 och 5 §§ byggnadslagen och 9 § byggnadsstadgan kan det verka självklart att miljöstörande verksamhet skall bedömas ur plansynpunkt. Detta oavsett om verksamheten stör stora eller små markområden. Det är därför förvånande att finna att så många av de undersökta verksamheterna inte ligger på detaljpanelagd mark. Möjligen är det förståeligt när det gäller de glesbygdsförlagda verksamheterna - avfallsanläggningarna i Huddinge och Västerås samt reningsverket i Skara - men inte när det gäller verksamheterna inom tätbebyggt område. Vid miljöskyddsprövningen saknades detaljplan för koksverket i Luleå, reningsverket i Bollsta, cementfabriken i Skövde och sillfabriken i Simrishamn. Senare har plan fastställts i Luleå och Simrishamn. Avfallsanläggningen i Vaxholm ligger visserligen för tillfället i glesbygd men med tanke på det korta avståndet till det planerade fritidshusområdet är en planläggning lämplig.

Även om det saknas plan för verksamhetens område behöver det inte innebära att markanvändningsfrågorna försummas. Den miljöskyddsprövande myndigheten skall enligt miljöskyddslagen beakta verksamhetens påverkan på omgivande mark. Vid miljöskyddsprövningen brukar planintressena representeras av kommunstyrelsen, länsstyrelsen och planverket. Däremot deltar sällan byggnadsnämnden. I denna rapport förekom det bara vid prövningen av avfallsanläggningen i Huddinge.

Mycket talar för att nuvarande lagstiftning och praxis borde ändras så att miljöstörande verksamhet alltid blir planlagd. En obligatorisk planläggning skulle ge ett säkrare beslutsunderlag vid miljöskyddsprövningen. De berörda sakägarna skulle få ytterligare en möjlighet att påverka lokaliseringen.

11.2 Miljöskyddsbeslut skall avvakta planläggningen

Miljöskyddslagen innehåller ingen bestämmelse om vilken betydelse fastställd plan har för miljöskyddsprövningen. I förarbetena till miljöskyddslagen uttalade emellertid departementschefen att om ett företag som prövas enligt miljöskyddslagen strider mot fastställd plan får det anses följa av byggnadslagens regler om plans rättsverkan att tillstånd eller dispens inte kan lämnas. Under förutsättning att planen ändrades så att hindret undanröjdes kunde dock enligt departementschefen företaget få tillstånd eller dispens.

Koncessionsnämnden och naturvårdsverket brukar ibland utnyttja möjligheten att ge tillstånd eller dispens innan detaljplanen blivit fastställd. Finns det något att invända mot en sådan beslutsordning? Tillståndet eller dispensen kan ju i princip inte utnyttjas förrän detaljplanen blivit fastställd.

Det verkar självklart att två krav måste vara uppfyllda för att koncessionsnämnden eller naturvårdsverket skall kunna avgöra ett miljöskyddsärende innan detaljplanen har blivit fastställd. För det första måste innehållet i planförslaget vara känt. För

det andra måste det vara troligt att planförslaget blir fastställt. En lämplig tidpunkt att avvakta är planutställningen. Har det under utställningen inte riktats några anmärkningar mot planförslaget kan miljöskyddsärendet avgöras om det inte finns andra skäl att vänta. Om det däremot råder strid om planens innehåll är det lämpligare att avvakta fastställelseprövningen.

Prövningen av reningsverken i Skellefteå och Flen är exempel på där det var möjligt att avgöra miljöskyddsfrågorna innan detaljplanen blivit fastställd. I Skellefteå låg planförslaget färdigt för att antagas. I Flen var förslaget redan antaget. Inga erinringar hade riktats mot planförslagen.

Att det kan vara lämpligt att avvakta planutställningen visar prövningen av en utbyggnad av reningsverket i Karlskoga. Under utställningen anmärkte några sakägare på förslaget till utformning av en del av planområdet. Denna del undantogs från fastställelse. På detta sätt blev skyddsområdet mindre än vad som hade diskuterats vid miljöskyddsprövningen.

11.3 Parallell prövning nödvändig i många fall

I vissa fall kan inte planärendet avgöras förrän miljöskyddsfrågorna har blivit utredda. Innehållet i miljöskyddsbeslut och planbeslut måste påverka varandra.

Två exempel på parallell prövning är reningsverken i Boden och Ed.

I Boden hade stadsplanen för bl a ett blivande reningsverk blivit fastställd av länsstyrelsen. Efter besvär låg den hos regeringen. Samtidigt som regeringen prövade planfrågan tog naturvårdsverket ställning till miljöskyddsfrågorna. Regeringens beslut fattades något före naturvårdsverkets. De två besluten hänvisar till varandra. Ur omgivningshygienisk synpunkt kunde resultatet blivit bättre. I planförslaget var det ett kort avstånd mellan reningsverket och några bostadshus. Båda besluten godtog detta. Varken regeringen eller naturvårdsverket tog fullt ansvar för miljöskyddsfrågorna. De hänvisade till varandra.

I Dals Ed ville kommunen bygga ut ett reningsverk. Reningsverket var ett "svartbygge" och kommunen ville passa på att ändra gällande plan så att den överensstämde med de faktiska förhållandena. Boende i närheten ogillade utbyggnaden av reningsverket. De anmärkte på planförslaget och deltog även i miljöskyddsprövningen. Miljöskyddsärendet vandrade via naturvårdsverket och koncessionsnämnden till regeringen. Planförslaget överlämnade länsstyrelsen efter lång betänketid till regeringen. Regeringen beslutade att inte tillåta en utbyggnad av reningsverket. I detta fall dominerade miljöskyddsfrågorna. Planmyndigheterna avvaktade även om det fanns skäl att ur plansynpunkt vägra fastställa planförslaget och därmed göra miljöskyddsprövningen överflödig.

De två fallen visar på behovet av en parallell prövning. En prövning som inte bara sker samtidigt utan där besluten påverkar varandra mer än vad som skedde i Boden och Dals Ed. T ex genom att planmyndigheten tidigt förklarar att reningsverken inte

rymdes inom planförslagen. En förutsättning för att verken skulle kunna byggas skulle då vara att miljöskyddsbesluten krävde bättre reningsanordningar än vad som "normalt" krävs. Prövningen skulle även kunna leda till att de närbelägna bostäderna togs in i planen och inlöstes. Eller att fastighetsägarna garanterades inlösen i framtiden om de skulle anse sig störda av reningsverken.

Två fall där naturvårdsverket krävt planändringar för att verksamheten skulle få komma till stånd är reningsverken i Sövestad och Örkelljunga. I båda fallen ansåg naturvårdsverket att skyddsområdena skulle förstöras.

11.4 Miljöskyddsprövning kan inte bortse från planläggning

Ett fall där koncessionsnämnden inte fann det nödvändigt att känna till innehållet i översikts- och detaljplaner är prövningen av koksverket i Luleå. Planverket ansåg i sitt yttrande att översiktsplanen och stadsplanen skulle avvaktas. Koncessionsnämnden ansåg emellertid att det inte var nödvändigt och att det var möjligt att bedöma lokaliserings- och tillåtlighetsfrågorna på grundval av det redan framlagda materialet.

När koncessionsnämnden gav tillstånd för anläggande av koksverket fanns det inte ens ett förslag till stadsplan. Däremot fanns en dispositionsplan men den omfattade inte alla de områden som skulle bli påverkade av störningar från koksverket. Det fanns alltså inga bindande beslut om skyddszoner och om framtida markanvändning inom störda områden.

Koncessionsnämnden menade vidare att koksverket inte kunde komma till stånd utan en planprövning och att det därför inte spelade någon roll att avgöra miljöskyddsärendet i förväg. I praktiken blev planprövningen mycket begränsad. Stadsplanen för koksverksområdet fastställdes först ungefär ett år efter det att anläggningsarbetena hade startat. NJA sökte trots skyldighet varken byggnadslov eller dispens från detaljplanekravet.

När prövningen sker som vid koksverket i Luleå faller det ett större ansvar än normalt på koncessionsnämnden att beakta markanvändningsfrågorna. Den miljöskyddsprövande myndigheten har emellertid små möjligheter att styra markanvändningen utanför det område som sökande företag disponerar. Miljöskyddsärendet kan alltså inte avgöras förrän innehållet i markanvändningsplanerna är kända.

11.5 Kommunen saknar vetorätt vid miljöskyddsprövning

Vid prövning enligt miljöskyddslagen saknar kommunen vetorätt. Det anses att det kommunala planmonopolet ger kommunen möjlighet att förhindra en lokalisering eller en utbyggnad som den ogillar. Det finns emellertid miljöskyddsärenden som inte kräver upprättande eller ändring av plan.

När koncessionsnämnden prövade lokaliseringen av en avfallsanläggning i Huddinge motsatte sig kommunen ett tillstånd. Byggnadsnämnden förklarade att den inte ämnade ge byggnadslov för verksamheten. Trots det gav koncessionsnämnden tillstånd. När

företaget senare sökte byggnadslov avslogs ansökan. Fallet avbröts därmed eftersom företaget inte besvarade sig över byggnadsnämndens beslut. Frågan är hur länsstyrelsen ställt sig. Under miljöskyddsprövningen tillstyrkte den ett tillstånd.

Sämre gick det för kommunen vid prövningen av en destruktionsugn vid ett djursjukhus i Sundby, Stockholm. Vid naturvårdsverkets prövning motsatte sig kommunen och boende i närheten att ugnen skulle få komma till stånd. Stadsplan fanns redan. Naturvårdsverket gav dispens. När företaget sökte byggnadslov för ugnen avslog byggnadsnämnden ansökan och hänvisade till ett utlåtande från hälsovårdsförvaltningen. Företaget besvarade sig över beslutet och det revs upp av högre instans. Byggnadsnämnden fick inte åberopa miljöskäl för ett avslag eftersom miljöskyddsfrågorna redan var bedömda av naturvårdsverket. När miljöskyddslagen skrevs fick inte naturvårdsverkets dispensbeslut samma rättsverkan som ett tillstånd från koncessionsnämnden. Dispensbeslutet skulle binda varken myndigheter eller enskilda. I praktiken tycks det göra det.

Det finns alltså fall där miljöstörande verksamhet kan komma till stånd mot kommunens vilja. Eftersom det är en inskränkning i kommunens kontroll över markanvändningen borde kommunen ha vetorätt vid prövning enligt miljöskyddslagen.

11.6 Små möjligheter att styra markanvändningen med miljöskyddsbeslut

När koncessionsnämnden och naturvårdsverket prövar en verksamhet skall de bl a bedöma om störningarna på omgivande mark kan godtas. Det är därför av stor betydelse att den framtida markanvändningen i omgivningen är känd vid miljöskyddsprövningen. Koncessionsnämnden brukar inte ge tillstånd till verksamhet som inte omedelbart skall anläggas eller byggas ut. Det beror dels på osäkerhet om framtida markanvändning dels på ovissheten om den tekniska utvecklingen.

Koncessionsnämnden anser att den har begränsade möjligheter att påverka användningen av omgivande mark. När den prövade lokaliseringen av en läkemedelsfabrik i Upplands Bro skrev den i beslutet att trots att den inte har befogenhet att fastställa skyddszoner så ville den framhålla att planen för ett intilliggande område borde ändras. Planen angav industri alt bostäder. Enligt koncessionsnämnden var det en olämplig plats för bostäder. I detta fall berodde påpekandet på ett missförstånd. Vid miljöskyddsprövningen hade det inte framgått att gällande plan angav industri. Men det gör inte det principiella problemet mindre. Koncessionsnämnden och naturvårdsverket kan alltså bara uttala önskemål om framtida markanvändning intill en miljöstörande verksamhet. Det är inte säkert att kommunen anser det vara möjligt att följa råden eftersom planen även skall beakta andra frågor.

När koncessionsnämnden prövade ansökan om ytterligare tio års användning av en avfallsanläggning i Västerås förutsatte den att ett bostadsområde som skulle uppföras i närheten utformades på sådant sätt att de boende inte blev störda av anläggningen. Kommunen har inte utformat området på något särskilt sätt.

Vid miljöskyddsprövningen av reningsverket i Skara ansåg länsstyrelsen att det borde föreskrivas en skyddszon kring verket. Koncessionsnämnden menade att skyddszon var en fråga som föll under byggnadslagen.

När utbyggnaden av reningsverket i Karlskoga prövades av koncessionsnämnden föreslog några remissinstanser att en skyddszon lades runt verket. Koncessionsnämnden förutsatte att så skulle ske i samband med planarbetet. Den fortsatta planprövningen reducerade skyddsområdets storlek.

Aktivare i förhållande till markanvändningen var koncessionsnämnden och naturvårdsverket vid prövningen av några andra fall.

I koncessionsnämndens tillstånd för reningsverket i Bollsta är det ett villkor att de luktande delarna av anläggningen skall placeras på en viss del av tomten. Detta för att öka avståndet till bostadsbebyggelse. Där finns alltså ett skyddsavstånd mellan åtminstone luktkälla och tomtgräns. Villkoret har inte följts.

Ett villkor för cementfabriken i Skövde är att sprängningar i stenbrotten inte får ske närmare bebott bostadshus än 200 m.

Naturvårdsverkets beslut för sillfabriken i Simrishamn kräver att fabriken placeras på större avstånd från bostadsbebyggelse än vad som hade planerats.

När det slutligen gällde reningsverken i Sövestad och Örkelljunga förutsatte naturvårdsverket att planerna för reningsverken ändrades så att skyddsområdena blev större. Även i själva beslutsavsnittet togs kravet upp vilket innebär att det är mer bindande än om det enbart varit en förutsättning i beslutets övervägandeavsnitt.

De avstånd till bebyggelse som ovan skapats med stöd av miljöskyddslagen måste kompletteras av plan. Villkoret i Bollsta gäller bara förhållandena på reningsverkstomten. Markanvändningen utanför tomten måste regleras i plan. Varken reningsverket eller omgivande mark är detaljplanelagda. Det är möjligt att en detaljplaneläggning av reningsverkstomten hade förhindrat att koncessionsnämndens villkor inte följdes. I de fall sökande företag disponerar en stor tomt kan ett villkor i miljöskyddsbeslut om placering av störande anläggningsdelar vara ett sätt att få ett skyddsavstånd.

Cementfabriken i Skövde ligger inte på planlagd mark. Villkoret om avstånd i koncessionsnämndens beslut är det enda som reglerar skyddsavståndet. Bolaget äger emellertid inte all mark inom skyddsavståndet och koncessionsnämndens villkor hindrar inte att bostäder uppförs på denna mark. Bolaget skulle då tvingas att flytta verksamheten inåt stenbrotten. En plan skulle här stärka skyddsavståndet och leda till en reglering av markägoförhållandena.

I Simrishamn ordnades ett större "skyddsområde" vid miljöskyddsprövningen. För att förhindra att detta område utnyttjas på ett olämpligt sätt krävs en fastställd plan.

I Sövestad och Örkelljunga kopplade naturvårdsverket kravet på skyddsavstånd till kravet på en planändring. När finns alltså en koppling mellan miljöskyddsbeslut och plan. Men därmed är det inte säkert att det blir ett i plan fastställt skyddsområde. I Örkelljunga lades fram ett planförslag med mindre skyddsområden än vad naturvårdsverket tänkte. Förslaget är godtaget av länsstyrelsens naturvårdsenhet. Att inte hela det tänkta skyddsområdet blev planlagt beror på att kommunen inte äger hela det aktuella markområdet och inte ville bli inlösensskyldig.

11.7 Bättre samordning är nödvändig

Den nuvarande samordningen mellan miljöskyddsprövning och planprövning är bristfällig när det gäller att reglera markanvändningen omkring en miljöstörande verksamhet. Det finns en risk att bostäder och andra störningskänsliga verksamheter i framtiden placeras för nära den miljöstörande anläggningen.

För att minska den risken är det nödvändigt att i samband med miljöskyddsprövningen utreda vilka områden som under olika förhållanden kan bli störda av den prövade verksamheten. Detta för att göra det lättare att bedöma den miljöstörande verksamhetens "markanspråk" i förhållande till kommunens övriga planer för det aktuella området.

Flera av de studerade fallen visar att det är inte tillräckligt att koncessionsnämnden och naturvårdsverket uttalar sig om lämplig markanvändning i närheten av den miljöstörande verksamheten. Det är inte säkert att kommunen anser att den kan uppfylla uttalandena. Om det är så skall det framgå redan vid miljöskyddsprövningen och påverka miljöskyddsbeslutet.

Miljöskyddsbeslut och plan måste knytas till varandra. Redan tidigare har påpekats att detta inte innebär att planen anpassas till miljöskyddskraven utan även att miljöskyddskraven anpassas till vad planen tillåter.

11.8 Skärpta miljöskyddskrav

Om en plan inte är möjlig att ändra så att den miljöstörande verksamheten blir godtagbar med "normala" krav på skyddsåtgärder måste det ställas strängare krav på verksamheten om inte ansökan skall avslås.

Strängare villkor än normalt gäller i fråga om stoftutsläpp från cementfabriken i Skövde. Stofthalten i Skövdeluften var alltför hög. Även för cementfabriken i Limhamn gäller strängare krav.

En variant för att minska konflikten mellan miljöstörande verksamhet och omgivande mark är att begränsa verksamhetens omfattning. Det är dock inte alla verksamheter som är "delbara".

Ett fall där verksamheten blev begränsad är avfallsanläggningen i Vaxholm. Kommunen sökte dispens hos naturvårdsverket för fortsatt drift. I närheten av anläggningen skulle enligt gällande planer uppföras ett fritidshusområde. Standarden skulle bli hög och man räknade med en hög andel åretruntboende. Naturvårdsverket

fann att avfallsanläggningen skulle bli störande för de boende i fritidshuset. Eftersom kommunen inte var beredd att ändra planen för fritidshusområdet beslutade naturvårdsverket att endast vissa delar av avfallsanläggningen får användas och att verksamheten får pågå i endast 7 år. Ett omedelbart stopp var enligt naturvårdsverket omöjligt eftersom kommunen saknar en alternativ plats för att lägga upp avfall.

Några möjligheter att stoppa planen för fritidshusområdet hade givetvis inte naturvårdsverket.

11.9 Förslag på samordnad prövning

Nedan skisseras en prövningsgång där miljöskyddsbeslut och detaljplan påverkar varandra ömsesidigt. Beskrivningen bortser ifrån att det finns andra lagar och bestämmelser som också påverkar utformningen av verksamheten och dess omgivningar.

Den samordnade prövningen inleds när ett företag söker tillstånd eller dispens enligt miljöskyddslagen för en nylokalisering eller utbyggnad. Planförhållandena varierar naturligtvis starkt från utomplansbestämmelser till fastställd detaljplan. Saknas plan är det inte meningsfullt att påbörja miljöskyddsprövningen förrän kommunen, som bygglagutredningen föreslog, i en översiktsplan tagit ställning till planfaktorer som t ex det aktuella områdets försörjning med vägar, järnvägar, teknisk service, andelen grönområden samt vilka typer av industrier och miljöstörningar som kan godtas.

Under miljöskyddsprövningen bedömer den miljöskyddsprövande myndigheten vilka omgivande markområden som vid "normala" krav på skyddsåtgärder kommer att bli så störda att de olämpliga för vissa verksamheter. I en sådan bedömning måste också vägas in risk för kraftigare störningar när skyddsanordningarna inte fungerar tillfredsställande. Byggnadsnämnden bedömer om verksamhetens "anspråk" på omgivande mark kan godtas och regleras i plan. Skulle "anspråken" strida mot kommunens planer måste bättre skyddsåtgärder vidtas vid själva verksamheten, t ex bättre filter, avskärmning av bullerkällor, planteringar, processändringar etc.

Den miljöskyddsprövande myndigheten skall inte bara ha synpunkter på hur omgivningarna utnyttjas utan även ta upp andra fysiska skyddsåtgärder som t ex behovet av planteringar eller bevarande av befintlig vegetation, vallar för att skärma av buller eller insyn, gruppering av byggnader samt transporter till och från anläggningen. Detta är skyddsåtgärder som redan idag förekommer i miljöskyddsbeslut, men det kan vara en styrka att även ta upp dem i plan och samordna dem med kommunens markanvändningsplanering.

Sedan kommunen och den miljöskyddsprövande myndigheten tagit preliminär ställning till behovet av skyddsåtgärder utformas ett förslag till detaljplan som innehåller de tänkta skyddsåtgärderna. Med tanke på sakägarinflytande och planens sammanfattande karaktär är det bäst att detaljplanen fastställs innan miljöskyddsärendet blir slutligt avgjort. Den fortsatta planbehandling kan ju påverka innehållet i miljöskyddsbeslutet.

I planbeskrivningen respektive miljöskyddsbeslutet anges att de två besluten är beroende av varandra. Sker någon förändring i framtiden måste man ta ställning till om det krävs både en planändring och en ny miljöskyddsprövning. Om den aktuella verksamheten önskar miljöskyddsprövning av en utbyggnad eller ändring av verksamheten leder det till en ny samordnad prövning enligt ovan. Önskar kommunen ändra detaljplanen så att miljöskyddsåtgärderna berörs måste den miljöskyddsprövande myndigheten avgöra om det är möjligt att ändra miljöskyddsbeslutet så att det överensstämmer med den föreslagna planändringen. Som redan har påpekats finns det gränser för hur mycket miljöskyddsvillkoren kan skärpas. Begränsande är bl a tekniska och ekonomiska faktorer samt prioritetsverkan. Självva lokaliseringstillståndet gäller dessutom i princip för evigt.

Andra frågor som måste lösas är markinlösen, fördelning av exploateringskostnader och ansvar för vård av skyddsområden. Det är rimligt att företaget står för kostnaderna för att begränsa miljöstörningarna, alltså även för inlösen av mark för skyddsområden. Samtidigt är det angeläget att skyddsområdet inte blir en outnyttjad yta, utan kan användas för verksamheter som kan kombineras med den miljöstörande verksamheten. Därtill kommer frågan om vem som skall ansvara för vården av skyddsområdet. Dessa frågor kan regleras i ett civilrättsligt avtal.

REFERENSER

2

Anvisningar för ansökan om prövning enligt miljöskyddslagen. Naturvårdsverkets publikationer 1976:3.

Byggnadslagen SFS 1947:385

Byggnadsstadgan SFS 1959:612

Hälsovårdsstadgan SFS 1958:663

Miljöskyddskungörelsen SFS 1969:388

Miljöskyddslagen SFS 1969:387

Persson, L, Miljöskydd. (Allmänna Förlaget.) Uddevalla 1971.

Scheynius, J-I, Skyddsområden kring fyra miljöstörande industrier. Byggforskningsrapport R 45:1976. Stockholm 1976.

SOU 1974:21. Markanvändning och byggande. Principer för lagstiftning.

SOU 1975:44. Etablering av miljöstörande industri.

Svärd, S-O, Rahmn, T. Prövning enligt miljöskyddslagen. (AWE Gebers.) Stockholm 1975.

Westerlund, S, Miljöfarlig verksamhet. (Norstedt & Söner.) Lund 1975.

Intervju med koncessionsnämnden

Intervju med naturvårdsverket

Intervju med planverket

3.1

Koncessionsnämndens beslut 83/72.

Förslag till ändring och utvidgning av stadsplan för Gamla Oxelösund, upprättat i januari 1971.

Muntliga uppgifter från byggnadsnämnden i Oxelösund.

Muntliga uppgifter från länsstyrelsen i Södermanlands län.

3.2

Koncessionsnämndens beslut 11/70.

Stadsplan för del av fastigheterna Tuvan 9:1.

3:34 m fl söder om Skellefteälv inom stadsdelen Bergsbyn, upprättad i maj 1969.

3.3

Koncessionsnämndens beslut 68/71.

Muntliga uppgifter från byggnadsnämnden i Flen.

4

Koncessionsnämndens beslut 89/72.

Koncessionsnämndens beslut 55/74.

Förslag till stadsplan för del av Börstskäret samt ändring av stadsplanen för del av Uddebo.

Yttrande av länsläkarorganisationen i Norrbottens län till socialstyrelsen, 1972-04-07.

Yttrande av länsläkarorganisationen i Norrbottens län till koncessionsnämnden, 1972-08-04.

Scheynius, J-I, Skyddsområden kring fyra miljöstörande industrier. Byggeforskningsrapport R 45:1976. Stockholm 1976.

Muntliga uppgifter från byggnadsnämnden i Luleå.

Muntliga uppgifter från länsstyrelsen i Norrbottens län.

Muntliga uppgifter från SSAB i Luleå.

5.2

Naturvårdsverkets beslut 187/70.

Naturvårdsverkets beslut 120/75.

Naturvårdsverkets beslut 106/77.

Regeringens beslut Pl 290, 298, 299/70.

Förslag till ändring i och utökning av stadsplanen för del av Bodenforsarna, upprättat i januari 1969.

Muntliga uppgifter från byggnadsnämnden i Boden.

Muntliga uppgifter från hälsovårdsnämnden i Boden.

5.3

Koncessionsnämndens beslut 74/75.

Koncessionsnämndens beslut 204/77.

Naturvårdsverkets beslut 56/74.

Regeringens beslut Pl 4052/74.

Förslag till stadsplan för del av Dals Ed, upprättat i juni 1944.

Förslag till ändring i och utökning av stadsplanen för del av Eds tätort (avloppsreningsverket), upprättat i januari 1973.

Förslag till ändring i och utökning av stadsplan Brattesta, Ed 3:1 m fl fastigheter, upprättat i augusti 1976.

Krantz, E, Miljöskyddslagen och planeringen. Plan 3/75.

6.2

Koncessionsnämndens beslut 1/69.

Koncessionsnämndens beslut 10/70.

Utdrag ur protokoll fört vid sammanträde med Huddinge byggnadsnämnd, 1973-10-17 § 604.

Skrivelse från Ferterra AB till koncessionsnämnden,
1973-11-12.

Skrivelse från koncessionsnämnden till Ferterra AB,
1973-11-16.

Muntliga uppgifter från byggnadsnämnden i Huddinge.

6.3

Kammarrättens beslut, 1976-04-09.

Kammarrättens beslut, 1977-10-24.

Länsstyrelsens i Stockholms län beslut, 1975-05-23.

Länsstyrelsens i Stockholms län beslut, 1976-09-21.

Naturvårdsverkets beslut 50/73.

Regeringens beslut Pl 2191/72.

Riksdagens ombudsmän, ställföreträdande justitieombudsmannen,
beslut, 1975-11-06. Dnr 2560/73.

Yttrande av statens planverk, 1974-12-17. P 2401/74.

Muntliga uppgifter från byggnadsnämnden i Stockholm.

Muntliga uppgifter från miljö- och hälsovårdsnämnden i Stockholm.

7.2

Koncessionsnämndens beslut 21/73.

Muntliga uppgifter från byggnadsnämnden i Västerås.

7.3

Koncessionsnämndens beslut 149/77.

Regeringens beslut 2449/77 (delvis).

Yttrande från statens planverk till jordbruksdepartementet,
1977-12-22. P 2847/77.

Förslag till områdesplan för Brunna industriområde. Skiss nr 5,
upprättat i mars 1977.

Förslag till stadsplan 3 för del av Brunna industriområde,
upprättat i maj 1977.

Muntliga uppgifter från byggnadsnämnden i Upplands Bro.

Muntliga uppgifter från jordbruksdepartementet.

Muntliga uppgifter från länsstyrelsen i Stockholms län.

7.4

Naturvårdsverkets beslut 96/75.

Naturvårdsverkets beslut 38/76.

Muntliga uppgifter från byggnadsnämnden i Vaxholm.

Muntliga uppgifter från koncessionsnämnden.

8.2

Koncessionsnämndens beslut 62/72.

Muntliga uppgifter från byggnadsnämnden i Skara.

Muntliga uppgifter från hälsovårdsnämnden i Skara.

8.3

Koncessionsnämndens beslut 6/72.

Koncessionsnämndens beslut 44/73.

Förslag till stadsplan för del av Karlskoga (reningsverk vid Aggerud), upprättat i april 1972.

Muntliga uppgifter från byggnadsnämnden i Karlskoga.

Muntliga uppgifter från hälsovårdsnämnden i Karlskoga.

8.4

Koncessionsnämndens beslut 62/71.

Områdesplan Väja m m, upprättad i mars 1977.

Muntliga uppgifter från byggnadsnämnden i Kramfors.

Muntliga uppgifter från hälsovårdsnämnden i Kramfors.

8.5

Koncessionsnämndens beslut 64/73.

Koncessionsnämndens beslut 152/75.

Koncessionsnämndens beslut 151/76.

Skövde generalplan 1965-1990. Redovisning av planeringsläget, januari 1968.

Muntliga uppgifter från byggnadsnämnden i Skövde.

Muntliga uppgifter från hälsovårdsnämnden i Skövde.

Muntliga uppgifter från länsstyrelsen i Skaraborgs län.

9.2

Naturvårdsverkets beslut 251/70.

Muntliga uppgifter från byggnadsnämnden i Ystad.

9.3

Naturvårdsverkets beslut 34/74.

Muntliga uppgifter från byggnadsnämnden i Örskelljunga.

Muntliga uppgifter från länsstyrelsen i Kristianstads län.

9.4

Koncessionsnämndens beslut 8/70.

Koncessionsnämndens beslut 9/70.

Koncessionsnämndens beslut 26/71.

Naturvårdsverkets beslut 143/70.

Naturvårdsverkets beslut 212/70.

Naturvårdsverkets beslut 20/71.

Koncessionsnämndens beslut 15/71.

Koncessionsnämndens beslut 85/71.

Koncessionsnämndens beslut 82/73.

Bostadsdepartementets samling av fall som lokaliserings-
prövats enligt 136 a § byggnadslagen, (jan 1973 - sept 1977).

Svärd, S-O, Rahmn, T. Prövning enligt miljöskyddslagen.
(AWE Gebers.) Stockholm 1975.

Allmänt

Fransson, H, Luftvårdsaspekter m m i samband med stadsplanering
för industriexploatering. Anförande vid Svenska Kommunal-Tek-
niska Föreningens kurs om kommunal industriområdesplanering i
Göteborg, 1973.

Ståhl, I, Wästlund, H, Industri- och arbetsområden. Underlag
för planeringsriktlinjer. Byggforskningsrapport R 59:1975.
Stockholm 1975.

Naturvårdsverkets publikationer.

1973:5 Riktvärden för externt industribuller.

1973:8 Riktlinjer för luftvård.

1975:8 Reglering av markanvändning. 16 exempel.

1975:11 Avfallsanläggningar i Sverige.

1976:3 Anvisningar för ansökan om prövning enligt miljö-
skyddslagen.

1976:8 Riktvärden för luftkvalitet - svaveldioxid och stoft.

1976:9 Avloppsrening - tätorternas avloppsförhållanden den
1 januari 1976.

1976:13 Miljövårdsproblem vid avfallsupplag.

Statens planverk. Rapport 34 del 3, Områdesplanering - 5 pla-
ner för arbetsområden. Stockholm 1978.

Källor till de beskrivna fallen

Från Svärd-Rahmn: "Prövning enligt miljöskyddslagen" kommer följande fall:

Reningsverken i Skellefteå och Flen samt koksverket i Luleå finns beskrivna i avsnittet "Betydelsen av bebyggelseplanering vid tillståndsprövning enligt ML mm" (s 114-118). I detta avsnitt finns även avfallsanläggningen i Huddinge som ett exempel på vilken hänsyn som miljöskyddsprövningen tar till fastställd regionplan. När jag frågade kommunen om ärendets fortsatta historia visade det sig att fallet var ett bra exempel på frågan om kommunens vetorätt vid miljöskyddsprövning.

Från avsnittet "Bedömning av omgivningen vid lokaliseringssprövning" (s 118-123) kommer avfallsanläggningen i Västerås samt reningsverken i Skara och Karlskoga.

Cementfabriken i Skövde finns bl a i avsnittet om avgränsningen mellan miljöskyddslagen och naturvårdslagen. (s 66)

Reningsverket i Bollsta är nämnt i avsnittet om skyddsåtgärder enligt 5 § första stycket ML. (s 146).

I beskrivningar av koncessionsnämndens och naturvårdsverkets ställningstagande till olika typer av verksamheter återfinns: sillfabriken i Simrishamn (s 287), reningsverken i Boden (s 418), Sövestad (s 419) och Örkelljunga (s 420) samt djursjukhuset i Sundby, Stockholm (s 349). Djursjukhuset visade sig vid kontroll hos kommunen även handla om kommunens vetorätt.

Från andra källor kommer följande fall:

Reningsverket i Dals Ed är utan att nämnas vid namn ett av exemplen i Elsa Krantz artikel i Plan 3/75. Ärendet var då ännu inte avslutat.

Läkemedelsfabriken i Upplands Bro är ett fall som Stig Olof Svärd, koncessionsnämnden, föreslagit.

Avfallsanläggningen i Vaxholm finns i naturvårdsverkets diskussions-PM 1977-10-27 och nämndes även vid kontakt med naturvårdsverket.

SAMMANFATTNING

Den 1 juli 1969 trädde miljöskyddslagen i kraft. Därmed infördes en samlad prövning av miljöskyddsfrågor. Prövning enligt miljöskyddslagen är dock inte den enda prövning som sker av miljöstörande verksamhet. En rad lagar och föreskrifter kan komma i fråga. I de flesta fall krävs en prövning enligt byggnadslagen, dvs den aktuella marken skall planläggas och verksamheten byggnadslovsprövas. Gränsdragningen mellan byggnadslagen och miljöskyddslagen är inte alla gånger klar.

Syftet med projektet har varit att studera hur miljöskyddsprövande och planprövande myndigheter fördelat ansvaret mellan sig i 17 fall där det funnits "gränsproblem".

Underlag har främst varit markanvändningsplaner och beslut fattade av koncessionsnämnden eller naturvårdsverket. Andra källor är Svärd-Rahmn: "Prövning enligt miljöskyddslagen" samt beslut fattade av kommuner, länsstyrelser och regering. För att få kompletterande uppgifter har kontakt tagits med tjänstemän i berörda kommuner och län.

I rapporten ingår en kort sammanfattning av byggnads- och miljöskyddslagstiftningen.

Miljöskyddslagen innehåller ingen bestämmelse om vilken betydelse fastställd plan har för miljöskyddsprövningen. I förarbetena till miljöskyddslagen uttalade emellertid departementschefen att om ett företag som prövas enligt miljöskyddslagen strider mot fastställd plan får det anses följa av byggnadslagens regler om plans rättsverkan att tillstånd eller dispens inte kan lämnas. Under förutsättning att planen ändrades så hindret undanröjs kan företaget få tillstånd eller dispens.

Vid tillståndsprövningen av reningsverken i Skellefteå och Flen gav koncessionsnämnden tillstånd under förutsättning att plan fastställdes. I Skellefteå låg planförslaget färdigt för att antagas av fullmäktige. I Flen var förslaget till ändring av planen antaget. Vid utställningen av planerna hade inga anmärkningar framförts. Fastställelseprövningen innebar ingen ändring av planernas innehåll. De två fallen är exempel på när det inte innebär några problem att avgöra miljöskyddsärendet innan planprövningen är avslutad. En förutsättning är att det inte råder någon oenighet om planens innehåll. Mycket talar för att miljöskyddsprövningen bör avvakta planutställningen.

När koncessionsnämnden gav tillstånd till koksverket vid NJA i Luleå fanns inte ens ett förslag till stadsplan. Planverket ansåg att planarbetet skulle avvaktas men enligt koncessionsnämnden var det inte nödvändigt. Prövningen enligt byggnadslagen blev mycket begränsad. NJA sökte trots skyldighet varken byggnadslov eller dispens. Förslaget till stadsplan presenterades samtidigt som anläggningsarbetena började och fastställdes när koncessionsnämnden tillät en utbyggnad av koksverket, som då ännu inte var i drift. Eftersom NJA fick verkställighetsförordnande kom koncessionsbeslutet att bli det avgörande beslutet för att koksverket skulle få komma till stånd.

När planprövningen som i NJA-fallet inte fungerar faller det ett större ansvar än normalt på koncessionsnämnden. Ett annat allvarligt problem är att sakägarna förlorar en väg att påverka lokaliseringen.

Mer komplicerade fall var prövningen av reningsverken i Boden och Dals Ed. I Boden hade sakägare besvärat sig över förslaget till stadsplan för det planerade reningsverket. Planärendet hade överlämnats till regeringen. Miljöskyddsfrågorna prövades av naturvårdsverket. Planärendet avgjordes först. Sakägarnas besvär lämnades utan bifall. Regeringen hänvisade i sitt beslut till naturvårdsverkets prövning. Naturvårdsverket som gav dispens återopade i sin tur regeringens beslut. Avståndet mellan reningsverk och bostäder blev kort.

I Dals Ed handlade det om ett reningsverk som skulle byggas ut. Reningsverket hade uppförts på 60-talet i strid mot gällande plan. Varken dispens eller byggnadslov söktes. För utbyggnaden utarbetade kommunen ett planförslag som överensstämde med faktisk markanvändning. Boende i närheten av reningsverket motsatte sig planförslaget. De deltog även i miljöskyddsprövningen. Planärendet överlämnades till regeringen. Även miljöskyddsärendet hamnade hos regeringen sedan både naturvårdsverket och koncessionsnämnden avslagit ansökan. Regeringen tog ställning till båda ärendena samma dag. Reningsverket fick inte byggas ut.

De två fallen visar att det i många fall är nödvändigt att miljöskyddsprövning och planprövning sker parallellt. Miljöskyddsprövningen kan visa att verksamheten inte kan tillåtas inom gällande eller föreslagna plan. Är en planändring möjlig kan miljöskyddsprövningen ge underlag. Å andra sidan kan en parallell prövning visa att det vid miljöskyddsprövningen måste ställas krav som "normalt" inte brukar förekomma.

Vid prövning enligt miljöskyddslagen har inte kommunen veto rätt. Det kommunala planmonopolet ger kommunen möjligheter att förhindra tillkomsten eller utbyggnaden av en verksamhet. Alla miljöskyddsärenden kräver emellertid inte upprättande eller ändring av plan.

Koncessionsnämnden gav tillstånd för en avfallsanläggning i Huddinge trots att kommunen motsatte sig detta. Vid miljöskyddsprövningen förklarade byggnadsnämnden att den inte var beredd att meddela byggnadslov. Verksamheten stred mot regionplanen och föregrep utredning om områdets framtida användning. Koncessionsnämnden å sin sida menade att verksamheten hade upphört när det kunde bli aktuellt med en annan markanvändning. När bolaget senare sökte byggnadslov avslogs ansökan. Bolaget besvärade sig inte över beslutet och verksamheten kom inte till stånd.

Vid naturvårdsverkets prövning av en destruktionsugn vid ett djursjukhus i Sundby, Stockholm, motsatte sig kommunen och boende i närheten att ugnen skulle få uppföras. Naturvårdsverket gav dispens. När bolaget sökte byggnadslov för ugnen avslog byggnadsnämnden ansökan och hänvisade till hälsovårdsförvaltningens yttrande. Högre instans rev upp byggnadsnämndens beslut. Naturvårdsverkets bedömning av ugnens omgivningspåverkan fick inte ifrågasättas. Detta visar att även om ett

dispensbeslut formellt sett inte har samma rättsverkan som ett tillstånd från koncessionsnämnden så binder det i praktiken andra myndigheter och enskilda sakägare.

Byggnadslovsprövningen ger inte kommunen alla gånger möjlighet att förhindra att oönskad verksamhet kommer till stånd. Högre instans kan tolka stadsplanen på ett annat sätt. Därför borde kommunerna ha vetorätt i miljöskyddsfrågor.

De tio sista fallen gäller regleringen av förhållandet mellan miljöstörande verksamhet och omgivande mark.

När koncessionsnämnden lämnade tillstånd för fortsatt drift under tio år vid en avfallsanläggning i Västerås förutsatte koncessionsnämnden att ett planerat bostadsområde i närheten skulle byggas ut på sådant sätt att de boende inte blev störda av anläggningen. Kommunen uppger att den vid utbyggnaden av bostadsområdet inte påverkats av koncessionsnämndens förutsättning. Koncessionsnämnden kan inte heller ställa krav på bostadsområdets utformning. Skälet till att koncessionsnämnden gjort denna förutsättning är närmast för att göra det lättare att kräva strängare miljöskyddsvillkor för avfallsanläggningen om de boende skulle bli störda.

I tillståndsbeslutet för en planerad läkemedelsfabrik i Upplands Bro skrev koncessionsnämnden att trots att den inte har befogenhet att fastställa skyddszoner ville den framhålla att en planändring borde ske i ett närbeläget område. Planen angav industri alternativt bostäder. Koncessionsnämnden ansåg att området inte fick användas för bostäder. I detta fall handlade det om ett missförstånd. Koncessionsnämnden hade inte uppfattat att gällande plan angav industri. Men det gör inte det principiella problemet mindre. Koncessionsnämnden kan finna att planerad markanvändning kan komma i konflikt med verksamheten och påpeka att en planändring vore önskvärd. Det är emellertid inte säkert att kommunen anser det möjligt att ändra planen, eftersom denna även skall beakta andra aspekter. Alternativ för den miljöskyddsprövande myndigheten är att ställa hårdare miljöskyddskrav än normalt eller att inte tillåta verksamheten.

Vid prövningen av en avfallsanläggning i Vaxholm beslutade naturvårdsverket att endast delar av tippområdet fick användas och verksamheten skulle avbrytas efter en viss tid. Skälet var att i närheten av anläggningen planerades ett fritidshusområde där det väntades en hög andel permanentboende. Kommunen var inte beredd att ändra planerna för fritidshusområdet.

När reningsverket i Skara miljöskyddsprövades föreslog länsstyrelsen att en 300 m bred skyddszon skapades runt reningsverket. Koncessionsnämnden ansåg att skyddszoner var en fråga som föll under byggnadslagen. Reningsverksområdet är i dag inte detaljplanlagt. Kommunöversikten rekommenderar att inga bostäder byggs närmare än 300 m.

Behovet av skyddsområden togs också upp vid prövningen av reningsverket i Karlskoga. I sitt beslut förutsatte koncessionsnämnden att framställda önskemål om erforderliga skyddsområden beaktades i det pågående stadsplanarbetet. I det förslag till

stadsplan som presenterades efter miljöskyddsprövningen fanns en 200 m bred skyddszon men på grund av erinringar vid utställningen minskades bredden till 100 - 120 m. Detta visar att miljöskyddsprövningen bör **avvakta planutställningen**.

Koncessionsnämnden anser att den inte kan ställa några bindande krav på markanvändningen utanför det område som disponeras av den prövade verksamheten. **De fem sista** fallen visar dock att det finns vissa möjligheter att kräva skyddsavstånd med stöd av miljöskyddslagen. Dessa skyddsavstånd behöver emellertid kompletteras av skyddsavstånd i plan.

I tillståndsbeslutet för reningsverket i Bollsta är ett villkor att anläggningen läggs på de delar av tomten som ligger längst bort från bebyggelse. Här skapades ett skyddsavstånd mellan anläggning och tomtgräns. Vad som sker utanför tomtgränsen kan koncessionsnämnden inte styra. Villkoret har inte följts, vilket är ytterligare ett argument för planläggning. Reningsverksområdet är fortfarande inte detaljplanlagt.

För Cementas anläggningar i Skövde har koncessionsnämnden beslutat att sprängningar i stenbrotten inte får ske närmare bebott bostadsområde än 200 m. Eftersom bolaget inte äger all mark inom detta avstånd hindrar teoretiskt sett inte koncessionsbeslutet att bostäder uppförs inom "skyddsavståndet". En plan skulle stärka skyddsavståndet och leda till en reglering av markägoförhållandena. Cementas område är inte detaljplanlagt.

Vid prövningen av sillfabriken i Simrishamn beslutade naturvårdsverket att fabriken skulle placeras på större avstånd från bostadsbebyggelse än planerat. Plan- och markägoförhållandena i det aktuella industriområdet hindrade inte en omlokalisering. För att en omlokalisering skall vara effektiv krävs att "skyddsavståndet" bevaras genom planläggning.

Naturvårdsverket däremot har ställt krav på planändringar och större skyddsområden. I dispensbesluten för reningsverken i Sövestad och Örskällunga har naturvårdsverket angett att en förutsättning för dispens är att gällande planer ändras så att skyddsområdena blir 150 - 200 m breda. Även i själva beslutet erinrar naturvårdsverket om behovet av planändring. I Sövestad har planen i stort sett utformats enligt naturvårdsverkets beslut, däremot inte i Örskällunga.

Vid miljöskyddsprövningen kan det förekomma krav på att skyddsåtgärder ska utföras på grannfastigheter, t ex planteringar, stängsel, bullerdämpande åtgärder i fasad.

Höjden på skorstenar beslutas både i plan och miljöskyddsbeslut. Det bör inte vara några samordningsproblem.

Frågan om prioritet har hittills inte spelat någon större roll vid miljöskyddsprövning. Prioritetsverkan är inte absolut och skulle t ex ett senare tillkommet bostadsområde bli stort av en miljöfarlig verksamhet finns det möjligheter att skärpa miljöskyddsvillkoren.

Rapporten avslutas med ett förslag till samordning mellan

miljöskydds- och planprövning. Samtidigt med miljöskyddsprövningen utarbetas eller ändras detaljplanen för verksamheten. I detaljplanen tas in de fysiska miljöskyddsåtgärder som den miljöskyddsprövande myndigheten **anser vara nödvändiga**. Byggnadsnämnden deltar i miljöskyddsprövningen vilket är ovanligt i dag. Detaljplanen och miljöskyddsbeslutet är beroende av varandra. Sker i framtiden en ändring av verksamheten eller detaljplanen måste man ta ställning till om det krävs både en planprövning och en miljöskyddsprövning.

I rapporten finns även en kort redovisning av bygglagutredningens förslag 1974 på samordning mellan miljöskyddslagen och den föreslagna byggnadslagstiftningen.

**Denna rapport hänför sig till forskningsanslag 760611-9 från
Statens råd för byggnadsforskning till Avd. för samhälls-
byggnad/regional planering, KTH, Stockholm**

R17:1979

ISBN 91-540-2984-8

Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

Art.nr: 6600917

**Abonnemangsgrupp:
X. Samhällsplanering**

**Distribution:
Svensk Byggtjänst
Box 1403
111 84 Stockholm**

Cirkapris: 35 kr exkl moms